

ΓΕΩΡΓΙΟΥ Π. ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΥ

Ο ΡΥΘΜΟΣ

ΕΝ ΤΗ

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΜΟΥΣΙΚΗ

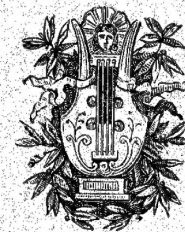
ΤΟΥ ΓΕΣΤΙ

ΠΡΑΓΜΑΤΕΙΑ ΔΙΕΥΚΡΙΝΙΖΟΥΣΑ ΤΟ ΖΗΤΗΜΑ ΤΟΥ ΡΥΘΜΟΥ
ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΩΝ ΤΡΟΠΑΡΙΩΝ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΗ ΤΗ ΣΥΜΠΡΑΞΕΙ

ΕΥΣΤΡΑΤΙΟΥ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ

Α' ψάλτου του ἐν Σταυροδρομίῳ Κόβη/πύλεις ἱεροῦ ναοῦ τῶν Εἰσοδίων

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΩΝ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΩΝ
ΣΠΥΡΙΔΩΝΟΣ ΚΟΥΣΟΥΔΙΝΟΥ

ΠΑΤΕΙΝ ΑΓΙΩΝ ΘΕΟΔΩΡΩΝ

1903

Πρὸς χρῆσιν τῶν Γυμνασίων καὶ παρθεναγωγείων

BARBATH K. Λεξικὸν Γαλλοελληνικόν, τόμοι 4...	Δρ. Δ. 15.—
— Πρόχειρον Γαλλοελλην. Λεξικόν. ἔκδοσις δευτέρα	3.—
— Πρόχειρον Ἑλληνογαλλικόν Λεξικόν.....	4.—
ΓΑΔΑΝΗ EMM. Ἐγχειρίδιον λατινικῆς προπα- δείας, περιέχον ἐπίτομον συντακτικὸν τῆς λατινικῆς γλώσσης, ἀναγνώσματα καὶ γραπτὰς ἀσκήσεις διὰ τὴν 6, γ' καὶ δ' τάξιν τοῦ Γυμνασίου, κατὰ τὸν Schelee	2 30
BIZYHNOY Γ. Στοιχεῖα λογικῆς	2.—
ΖΑΔΕ Γ. Θέματα τῆς γαλλικῆς γλώσσης.....	1.—
ΔΙΒΑΔΑ ΘΕΑΓ. Λογικὴ Δ. Ι. Βεκίου.....	1.50
ΜΙΣΙΟΥ Π. ΑΡΙΣΤ. Θεουκιδίδου. Τεῦχος Α' βιβλίον Α' μετὰ σημειώσεων ἐρανισθεισῶν ἐκ τῶν ἀκδ. Κρυγέρου, Πώπου καὶ Κλατσενίου	2 50
— Τεῦχος Β' βιβλίον Β'	2 50
— Τεῦχος Γ' βιβλίον Γ'	2 50
— Τεῦχος Δ' βιβλίον Δ'	2 50
— Τεῦχος Ε' βιβλίον Ε'	2 50
— Τεῦχος Σ' βιβλίον Σ'	2 50
— Τεῦχος Ζ' βιβλίον Ζ'	2 50
— Τεῦχος Η' βιβλίον Η'	2 50
ΣΩΜΕΡΙΤΟΥ Ι. Ἀνωτέρα Γαλλικὴ Γραμματικὴ, ἐγκριθεῖσα ἐν τῷ τελευταίῳ διαγωνισμῷ	2 50
Διάφοροι μεταφράσεις	
ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ Ἑλληνικά, ὑπὸ Ματαράγκα Π. Τόμ. Α'	2 50
— Τόμ. Β'	1 50
ΛΟΥΚΙΑΝΟΥ ἅπαντα μετενεχθέντα εἰς τὴν καθομιλουμένην ὑπὸ Α. Σακλίδου Τόμος Α'	2.—
Τόμος Β'	2.—
Τόμος Γ'	2.—
ΓΑΙΟΥ Σαλουστίου Κρίσπου. Κατιλίνας καὶ Ἰουγούρθας, μετάφρασις Α. Φιτσία Ἐκδοσις Β'	1 50
ΜΙΣΙΟΥ Π. ΑΡΙΣΤ. Οὐεργιλίου Αἰνείαδος Τόμος Α' περιλαμ- βάνων τὰ ἐξ πρώτα βιβλία	1 50
— Οὐεργιλίου Αἰνείαδος τόμος Β' περιλ. τὰ ἐξ δευτ. βιβλ. — Κορνηλίου Νέπωτος. Βίοι ὄλων τῶν ἐξόχων στρατηγῶν μετὰ γεωγραφικοῦ πίνακος	1.50
ΛΥΣΙΟΥ ΛΟΓΟΙ, ὑπὸ Χιωτέλλη. Μετάφρασις τοῦ ἐπιταφίου, τοῦ κατ' Ἐρατοσθένους καὶ κατ' Ἀγοράτου μετὰ προλε- γομένων καὶ σημειώσεων	1.—

Ο ΡΥΘΜΟΣ

ΕΝ ΤΗ:

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΜΟΥΣΙΚΗ

ΤΟΥΤΕΣΤΙ

ΠΡΑΓΜΑΤΕΙΑ ΔΙΕΥΚΡΙΝΙΖΟΥΣΑ ΤΟ ΖΗΤΗΜΑ ΤΟΥ ΡΥΘΜΟΥ
ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΩΝ ΤΡΟΠΑΡΙΩΝ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΗ ΤΗ ΣΥΜΠΡΑΞΕΙ

ΕΥΣΤΡΑΤΙΟΥ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ

Α' φάλου τοῦ ἐν Σταυροδρομίᾳ Κων/πόλεως ἱεροῦ ναοῦ τῶν Εἰσοδίων

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΩΝ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΩΝ

ΣΠΥΡΙΔΩΝΟΣ ΚΟΥΣΟΥΛΙΝΟΥ

ΠΛΑΤΕΙΑ ΑΓΙΩΝ ΘΕΟΔΩΡΩΝ

1903

Τ Η,

ΦΙΛΟΣΤΟΡΓΩ, ΗΜΩΝ ΜΗΤΡΙ

Μ. ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ ΕΚΚΛΗΣΙΑΙ

ΕΥΛΑΒΩΣ ΑΝΑΤΙΘΕΜΕΘΑ

Ο ΣΥΝΕΡΓΑΤΗΣ

ΕΥΣΤΡ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

Ο ΠΟΝΗΡΑΣ

ΓΕΩΡ. Π. ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ

ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ

Α'.

Περὶ τῶν μέτρων τῶν ἐκκλησιαστικῶν τροπαρίων δὲν θὰ γίνη λόγος τὸ πρῶτον ἐν τῷ παρόντι βιβλίῳ· ἥδη πολλοὶ φιλόλογοι ἐπιφάνεις πλὴν τῆς ἄλλης ἐπιστημονικῆς ἐρεῦνης εἰς τὴν ὁποίαν ὑπέβαλον τὰ προϊόντα τῆς ἐκκλησιαστικῆς ὑμνογραφίας δὲν παρέλιπον νὰ ἀναλύσωσιν αὐτὰ καὶ εἰς τὰ ἐξ ὧν συνίστανται μέτρα. Σκοπὸς ἐν τούτοις τῆς ἡμετέρας πραγματείας δὲν εἶνε κυρίως τὰ μέτρα τῶν ψαλμῶν ποιημάτων, ἀλλὰ τὰ μέτρα, οἷα ἐκφαίνονται ἐν τῇ μελωδίᾳ, μὲ τὴν ὁποίαν εἶνε περιβεβλημένα τὰ ποιήματα ταῦτα, ἥτοι ὁ ρυθμὸς αὐτῶν· καὶ ἐπειδὴ, ὥς ἐν τῇ παλαιᾷ ἑλληνικῇ ποιήσει καὶ μουσικῇ, οὕτω καὶ ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ ρυθμὸς καὶ μέτρον σχεδὸν ταυτίζονται, πᾶς ὁ πραγματευόμενος περὶ τοῦ ρυθμοῦ ἀναγκαίως θὰ ἀσχοληθῇ περὶ τὰ μέτρα τῶν ᾠμάτων τούτων.

Μέχρι τοῦδε κατὰ τὴν μετρικὴν ἀνάλυσιν τῶν τροπαρίων δὲν ἐχρησιμοποιήθη ὁ ρυθμὸς αὐτῶν, εἰμὴ ὑπὸ σπανίων τινῶν ἐρευνητῶν¹· καὶ ἐν τούτοις εἰς ὀρθὴν κατανόησιν τῆς μετρικῆς ὑφῆς τῶν ὑμνωδιῶν προκειμένου μάλιστα περὶ τῆς τονιστικῆς καὶ μικτῆς στιχοιργίας τῶν ὑμνογράφων, ἀπαραίτητος εἶνε ἡ γνῶσις καὶ

¹ Κωνσταντῖνος Οἰκονόμος, Μ. Παράντας.

τοῦ ρυθμοῦ, ὁ ὁποῖος δεόντως ἐρευνώμενος ἴσως ἡμέραν τινὰ καταδείξει οὐ μόνον τὴν ἀληθῆ φύσιν ἀλλὰ καὶ τὴν προέλευσιν αὐτῶν. Πολλοὶ δὲ πᾶσι δὴ σοφοί, ξένοι ἰδίως, πιθανώτατα μὴ λαμβάνοντες ὑπ' ὄψιν τὸ μέλος ἀλλὰ μόνον τὰ ψιλά κείμενα τῶν ἐκκλησιαστικῶν τροπαρίων ὑποστηρίζουσι τὴν γνώμην, ὅτι ἡ ὑμνογραφία τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας ἐμορφώθη σὺν τῷ χρόνῳ ἐκ πεζοῦ τινος λόγου ρυθμοειδοῦς, πλήρους ὁμοιοσχημῶν καὶ ὁμοιοτελευτῶν κώλων, τῇ ἐπενεργείᾳ καὶ ἐτέρων ὀθνείων παραγόντων, ἥτοι τῆς ἐβραϊκῆς, τῆς συριακῆς καὶ κατὰ τινὰς καὶ αὐτῆς τῆς περσικῆς ποιήσεως, καὶ ἐπομένως οὐδεμίαν ἔχει σχέσιν συγγενείας μὲ τοὺς ἐκ τῶν παλαιῶν Ἑλλήνων παραδεδομένους μετρικοὺς καὶ ρυθμικοὺς τύπους· ἀπὸ τοιούτων δὲ ἀρχῶν ὀρμώμενοι δὲν ἀναγνωρίζουσι καὶ τὴν χρησιμότητα τῆς παλαιᾶς ἑλληνικῆς Μετρικῆς εἰς τὸ προκείμενον ζήτημα, ἀλλ' εἰσάγουσι νέους κανόνας (δὲν παραδέχονται πόδας ὠρισμένους, ἀλλὰ βραχέα κῶλα ἀκανονίστως ἐπαναλαμβάνόμενα εἰς σχηματισμὸν τῶν τροπαρίων)⁴ ἴσως οὐχὶ κατὰ πάντα μὲ τὰ πράγματα συμφώνους.

Βεβαίως λίαν τολμηρὸν καὶ δυσασπόμενον θὰ ἦτο (ἂν καὶ ἡ κατὰ τοιαύτην διεύθυνσιν ἐρευνα πολλὰ ἀπρόοπτα δύναται νὰ φέρῃ εἰς φῶς) τὸ νὰ ἰσχυρισθῇ τις ὅτι αἱ στροφαὶ τῶν ὑμνογράφων εἶνε κατ' εὐθείαν μιμήματα τῶν στροφῶν τῆς κλασικῆς ἐποχῆς· ἐξ ἐναντίας ὅμως μετὰ πολλῆς πιθανότητος δύναται νὰ ὑποστηρίξῃ τις ἐπὶ τῶν πραγμάτων βασιζόμενος ὅτι ἡ ρυθμικὴ σύνθε-

⁴ Παράβαλε Κ. Κρονμδάχερ· Ἱστορία τῆς Βυζαντινῆς Λογοτεχνίας· μετάφρ. Γ. Σωτηριάδου (βιβλιοθήκη Μαρασλῆ) σελ. 589 καὶ ἐφ.

σις τῶν τροπαρίων ἔχει πολλὴν ἀναλογίαν μὲ τοὺς ὕμνους ἐκείνους Διονυσίου τοῦ πρεσβυτέρου καὶ τοῦ Μεσομήδους τῶν ὁποίων σώζονται καὶ τὰ μέλη καὶ τῶν ὁποίων ἡ γένεσις (2ος αἰὼν μ.Χ.) συμπίπτει μὲ τὰ πρῶτα ψελλίσματα τῆς ἐκκλησιαστικῆς ὑμνογραφίας. Ὁ ὕμνος λόγου χάριν εἰς τὴν Καλλιόπην ἀρχίζει μὲ τοὺς ἐξῆς δύο ἱαμβικοὺς τετραμέτρους.

Ὡ — — — | — — — — || — — — — | — — — —

Ἄειδε μοῦσά μοι φίλη || μολπῆς δ' ἐμῆς κατάρχον

αὐρῇ δὲ σῶν ἀπ' ἄλσεων || ἐμὰς φρένας δονεῖτω

ἀλλ' οἱ τετράμετροι οὗτοι εὐρίσκονται καὶ ἐν ἀρχῇ τοῦ ἑξαποστειλαρίου Τοῖς μαθηταῖς συνελθωμεν·

Τοῖς μαθηταῖς συνελθωμεν || ἐν ὄρει Γαλιλαίας

πίστει Χριστὸν θεάσασθαι || μάθωμεν πῶς διδάσκει.

Καὶ εἶνε μὲν ἀληθές ὅτι τὸ ἑξαποστειλᾶριον εἶνε κατὰ πολὺ μεταγενέστερον τοῦ ὕμνου καὶ ἐπομένως δὲν εἶνε δυνατὸν (καὶ δι' ἄλλους ἀκόμη λόγους) νὰ ἀποδοθῇ ἡ σύμπτωσις αὐτῇ εἰς ἀπ' εὐθείας μίμησιν, εἶνε ὅμως ἐξ ἴσου ἀληθές ὅτι ὁ ἱαμβικὸς τετράμετρος εἶνε τὸ κατ' ἐξοχὴν δημῶδες μέτρον οὐ μόνον τῶν μεσαιωνικῶν Ἑλλήνων ἀλλὰ καὶ αὐτῶν τῶν παλαιῶν, ἡ δὲ ὑπαρξίς τῶν στίχων τούτων ἐν τοῖς προκειμένοις ποιήμασι, συνδυαζομένη μάλιστα μὲ τὴν ἀπλότητα τῆς συνθέσεως αὐτῶν, τὴν παντελῆ ἑλλειψιν τονῶν ἐν τῇ μελωδίᾳ ἀμφοτέρων καὶ τὴν καταφανῆ ἐπικράτησιν τοῦ τόνου παραλλήλως μὲ τὴν προσῳδίαν ἐν τῷ εἰς τὴν Καλλιόπην ὕμνῳ, πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὡς ἰσχυρὸν τεκμήριον τῆς ἐκ δημῶδων πηγῶν συνερανίσεως τῶν μετρικῶν

στοιχείων τῶν ἀποτελούντων τὰ ποιήματα ταῦτα. Ἀλλὰ καὶ ἑτέραν ἀναλογίαν ἔχομεν νὰ παρατηρήσωμεν ὡς δῆλα δὴ ἐν τῷ ὕμνῳ τούτῳ ἱαμβικά, δακτυλικά καὶ τροχαϊκά κῶλα εἶνε μετ' ἀλλήλων συμπεπλεγμένα ὡς συστατικά αὐτοῦ, οὕτω καὶ ἐν πολλοῖς ἐκκλησιαστικοῖς ᾠμασι (καὶ ἐν ταῖς ἀρχαίαις στροφαῖς δὲ) τὰ αὐτὰ κῶλα καὶ ἕτερα ποικιλώτερα εὐρίσκονται συντεθειμένα κατὰ συνδυασμοὺς διαφοροτρόπους (ἴδ. τροπάρια παραρτήματος).

Ἄλλ' ἀνεξαρτήτως τῆς μερικῆς ταύτης περιπτώσεως ἐκτὸς πάσης ἀμφισβητήσεως εἶνε ὅτι τὰ συστατικά τοῦλάχιστον στοιχεῖα τῶν τροπαρίων, ἥτοι τὰ κῶλα, προέρχονται κατ' εὐθείαν ἐκ τῆς ἑλληνικῆς ποιήσεως καὶ ὅτι μόνον ἡ κατασκευὴ τῶν ἐκκλησιαστικῶν στροφῶν ἔχει ἰδιάζουσαν φυσιογνωμίαν· τὰ παντὸς σχήματος καὶ μεγέθους δῆλα δὴ ἱαμβικά, τροχαϊκά, δακτυλικά καὶ λογασιδικὰ κῶλα (καὶ ἐξάμετρον ἀκόμη εὐρομεν ἐν τροπαρίῳ) εἶνε τόσον πολυπληθῆ καὶ τοσοῦτον ἀριδύλως καταφαίνονται κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν ἰδίως ὥστε μετὰ πολλῆς πιθανότητος δύναται τις νὰ διατυπώσῃ τὴν ἐξῆς ἔστω καὶ ὀλίγον ἴσως πρόωρον ἀρχήν, ἥτοι πάντα τὰ κῶλα τῶν δοκίμων ἐκκλησιαστικῶν τροπαρίων (τῶν ἐμμέτρων) δύνανται νὰ ἀναχθῶσιν εἰς τοὺς μετρικοὺς τύπους τῆς παλαιᾶς ἑλληνικῆς στιχουργίας· ἡ σύνθεσις ὁμοῦ τῶν κῶλων τούτων εἰς σχηματισμὸν στροφῶν εἶνε ἰδιάζουσα πῶς εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ποίησιν ποῦ μὲν κλίνουσα εἰς τὸ λιτὸν καὶ προχείρως σύμμετρον (καθίσματα καὶ ἐξαποστειλάρια), ποῦ δὲ εἰς τὸ ἀσυνάρτητον καὶ ἀπολελυμένον (τροπάρια τῆς ὀκταήχου, ἰδιόμελα), ποῦ δὲ ἀκολουθοῦσα τὴν μέσην ὁδὸν τῶν δύο τούτων ἄκρων (κανόνες). Ἴδου καὶ πρόχειρά τινα παραδείγματα

εἰς πίστῳσιν τῶν λεγομένων μας χάριν τῶν ἀναγνῳστῶν τοῦ παρόντος βιβλίου·

) — — — |) — — — ||) — — — |) — — —
) — — — |) — — — ||) — — — |) — — —
) — — — — — || Λ — — — — —
) — — — |) — — — ||) — — — — —

Κυκλώσατε λαοὶ Σιών || καὶ περιλάβετε αὐτήν
 καὶ δότε δόξαν ἐν αὐτῇ || τῷ ἀναστάντι ἐκ νεκρῶν·
 ὅτι αὐτός ἐστιν || Λ ὁ Θεὸς ἡμῶν
 ὁ ἐκ τῆς πλάνης τοῦ ἐχθροῦ || τὸν κόσμον λυτρώσάμενος.

Τοῦ τροπαρίου τούτου τὰ πλεῖστα τῶν κῶλων εἶνε ἱαμβικά τετραποδία ἀκατάληκτοι πλὴν τῆς προτελευταίας περιόδου συνισταμένης ἐκ δύο τριποδιῶν· τοιαύτη δὲ διαδοχὴ ἱαμβικῶν τετραποδιῶν εἶνε καὶ παρὰ τοῖς παλαιοῖς συνηθεστάτη·

Τοιαῦτα μεντοῦγ' ὦ φρονεῖν
 τούτοισιν εἰσηγησάμην
 λογισμὸν ἐνθεὶς τῇ τέχνῃ
 καὶ σκέψιν ὥστ' ἤδη ποιεῖν
 ἅπαντα καὶ διειδέναι κτλ. (Ἀριστοφ. Βατρ. 971—990).

Ἔτερον

) — — — |) — — — ||) — — — |) — — —
) — — — |) — — — ||) — — — |) — — —
) — — — |) — — — ||) — — — |) — — —

Ὁ ἄγγελος ἐβόα || τῇ κεχαριτωμένῃ,
 ἀγνή παρθένε χαῖρε || καὶ πάλιν ἐρῶ χαῖρε
 ὁ σὸς υἱὸς ἀνέστη || τριήμερος ἐκ τάφου.

Τὸ παρὸν σύγκειται ἐξ ἐξ ἱαμβικῶν τετραποδιῶν
καταληκτικῶν· παράβαλε καὶ ἀπόσπασμα Ἀνακρέοντος
88 ἔνθα τὸ αὐτὸ κῶλον ἐπαναλαμβάνεται κατὰ στίχον·

ὁ μὲν θέλων μάχεσθαι,
πάρεστι γάρ, μαχέσθω
ὁμοίως καὶ ἐν Ἀριστοφ. Βατράχοις
Βούλεσθε δῆτα κοινῇ
σκώψωμεν Ἀρχέδημον
ὅς ἐπέτιης ὧν οὐκ ἔφυνσε φράτορας
νυνὶ δὲ δημαγωγεῖ
καὶ τοῖς ἄνω νεκροῖσι
κᾶσιν τὰ πρῶτα τῆς ἐκεῖ μοχθηρίας κτλ. (416—436).

Ἔτερον

— — — — — || — — — — —
— — — — — || — — — — —
— — — — — || — — — — —

Ἀπόστολοι ἐκ περάτων || συναθροισθέντες ἐνθάδε
Τεθσημανῇ τῷ χωρίῳ || κηδεύσατέ μου τὸ σῶμα
καὶ σὺ Υἱὲ καὶ Θεέ μου || παράλαβέ μου τὸ πνεῦμα.

ἦτοι ἐξ λογασιδικαῖ τετραποδία καταληκτικαὶ (γλυκώ-
νεια) συνημμένα εἰς τρεῖς διμελεῖς περιόδους· παρά-
βαλε καὶ τὸ Σαπφικὸν τετράστιχον·

Δέδυκε μὲν ἅ Σελάνα || καὶ Πληιάδες μέσαι δὲ
νυκτὸς παρὰ δ' ἔρχετ' ὥρα || ἐγὼ δὲ μόνα καθεύδω.

Ἔτερον

— — — — — || — — — — — Λ || — — — — — || — — — — — Λ
— — — — — || — — — — — Λ || — — — — — || — — — — — Λ

Θεοτόκε ἡ ἐλπίς || πάντων τῶν Χριστιανῶν
σκέπε, φρούρει, φύλαττε || τοὺς ἐλπίζοντας εἰς σέ.

— — — — — Λ || — — — — —
— — — — — || Λ — — — — —
— — — — — || — — — — —
— — — — — || Λ — — — — —
— — — — —

Ἐν νόμῳ σκιᾷ καὶ γράμματι || τύπον κατίδωμεν οἱ πιστοὶ
πᾶν ἄρσεν τὸ τὴν μήτραν διανοίγον || ἅγιον Θεῶν
διὸ πρωτότοκον λόγον || πατρὸς ἀνάρχον υἱὸν
προποκούμενον μητρὶ || ἀπειράνδρῳ
μεγαλύνομεν.

Ἔτερον

— — — — — Ἀνοίξω τὸ στόμα μου
Εἴην ὅθι δαῖτων
ἀνδρῶν τάχ' ἐπιστροφαὶ
τὸν χαλκοβόαν Ἄρη (Σοφ. Οἰδ. K. 1046)
— — — — — καὶ πληρωθήσεται πνεύματος
— — — — — ἢ τοσοῦτον ὅσον δοκεῖν (Σοφ. Οἰδ. T. 1191)
— — — — — καὶ λόγον ἐρεῦξομαι (ὁμοιον τῷ πρώτῳ)
— — — — — τῇ βασιλίδι μητρὶ
— — — — — λύπα δ' ὑπὲρ παθῶν
— — — — — χέρσον θ' ὑπὲρ πελάγους (Εὐρ. Ἰππ. 149 καὶ
— — — — — καὶ δφθήσομαι [159]
— — — — — φαιδρῶς πανήγυρίζων
— — — — — καὶ ἄσω γηθόμενος
— — — — — ταύτης τὰ θαύματα

ὑποθέτομεν ὅτι διὰ τῶν παραδειγμάτων τούτων ἐφθάσαμεν νὰ δώσωμεν ἰδέαν τινὰ εἰς τὸν ἀναγνώστην περὶ τοῦ ὅτι οἱ ἰσχυρισμοὶ ἡμῶν δὲν εἶνε ὅλως ἀστήρικτοι ὡς πρὸς τὰ μέτρα μετατοπιζόμενοι δὲ ἤδη εἰς ἕτερον πεδῖον, ἥτοι εἰς τὸν κυρίως ρυθμὸν τῶν ἐκκλησιαστικῶν ᾠμάτων ἀνευρίσκομεν οὐχ ἥττον ἀπὸ τεκμήρια περὶ τῆς ἀληθοῦς καταγωγῆς αὐτῶν. Ἐν τῇ ρυθμοποιίᾳ δὴλα δὴ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ᾠμάτων ἀπαντῶμεν λίαν καταφανῆ στάδια ἐξελίξεως, ἐξ ὧν δυνάμεθα νὰ σχηματίσωμεν σαφῆ ἀντίληψιν περὶ τοῦ πῶς ἀπὸ τῶν προσφωδιακῶν ρυθμικῶν ποδῶν (μετὰ μακρῶν θέσεων —, —, —) τῶν ἐν χρήσει παρὰ τοῖς παλαιοῖς, ἐκλιπούσης σὺν τῷ χρόνῳ τῆς μακρότητος τῶν συλλαβῶν ἐκ τῆς ζώσης γλώσσης καὶ ἐπικρατήσαντος τοῦ τόνου ἐν τῇ στιχουργίᾳ παρήχθησαν οἱ τονιστικοὶ ρυθμικοὶ πόδες (μετὰ βραχειῶν θέσεων ˘, ˘, ˘) καὶ ἐγενικεύθησαν οὐ μόνον ἐν τοῖς μεταγενεστέροις ἐκκλησιαστικοῖς ᾠμασι, ἀλλὰ καὶ ἐν πάσῃ τῇ δημῳδῇ ἑλληνικῇ ρυθμοποιίᾳ. Ἐπειδὴ ὅμως πραγματευόμεθα τὸ ζήτημα τοῦτο ἐν σχετικῇ ἐκτάσει ἐν § 2 τοῦ παρόντος βιβλίου, περιοριζόμεθα νὰ σημειώσωμεν ἐνταῦθα ὅτι τὰ ἐξαποστειλάρια καὶ τὰ καθίσματα τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας ἀποτελοῦσι τὸ μεταίχμιον οὕτως εἶπεν τῆς παλαιᾶς καὶ τῆς νεωτέρας ἑλληνικῆς ρυθμοποιίας, ἔχουσι δὲ καταπληκτικὴν ἀναλογίαν μὲ τὰ στιχουργικὰ προϊόντα τῆς μεταβατικῆς ἐκείνης ἐποχῆς τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, ἐν οἷς, ἐνῶς ἂψ ἐνὸς φυλάττονται μέχρι τινὸς οἱ κανόνες τῆς προσφωδίας, δὲν παραβλέπεται ἐν τούτοις καὶ ὁ ὁμοιόμορφος καὶ κανονικὸς τονισμὸς τῶν στίχων (ἴδε¹ Ὕμνον εἰς τὴν Καλλιόπην). Ἡ

¹ Παράρτημ. ᾠσμα 15ον.

τοιαύτη δὲ ἀντίληψις καὶ ἐρμηνεία τῶν πραγμάτων παρέχει εἰς ἡμᾶς καὶ ἑτέραν ἀπόδειξιν τοῦ ὅτι ἡ ἐκκλησιαστικὴ μουσικὴ καὶ ποίησις ἔχει ἀπὸ σημεῖα ἐπαφῆς μὲ τὴν δημῳδὴν μουσικὴν καὶ ποίησιν τῶν χρόνων ἐκείνων, ἀφοῦ ἅπαντα τὰ γλωσσικὰ καὶ ρυθμικὰ φαινόμενα, τὰ ὁποῖα ὑπῆρξαν ἀποτελέσματα τῆς βαθείας καὶ κατὰ μικρὸν ἀλλοιώσεως τῆς προφορᾶς τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης κατὰ τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους καὶ τὰ ὁποῖα (ἐννοεῖται) τὸ πρῶτον ἀνεφάνησαν, προήχθησαν καὶ ἐτελειώθησαν ἐν τῷ στόματι τοῦ λαοῦ, ἀνευρίσκονται καὶ ἐν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς ᾠμασι¹.

Ἀλλὰ μήπως ἡ μελωδία καθ' ἑαυτὴν δὲν παρέχει τεκμήρια τῆς προελεύσεως τῶν ἐκκλησιαστικῶν ᾠμάτων; κατὰ τὴν ἀντίληψιν ἡμῶν καὶ μόνον ὅτι ἡ ἐκκλησιαστικὴ ποίησις ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τῆς γενέσεως αὐτῆς

¹ Καὶ ἐπειδὴ ὁ λόγος περὶ τῆς προελεύσεως τῆς ἐκκλησιαστικῆς ὕμνων κατὰ τὴν ταπεινὴν ἡμῶν ἀντίληψιν δὲν φαίνεται καὶ τόσον ἀνεξήγητον, ὅσον νομίζει ὁ κ. Κ. Κρουμβάχερ, τὸ πόθεν ὠρμήθη Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνὸς εἰς τὸ νὰ ποιήσῃ πρῶτος αὐτὸς μεταξὺ τῶν λογίων ποιητῶν, καὶ δύο καθαρῶς τονιστικὰ ποιήματα, ἐνῶ πάσαι αἱ λοιπαὶ ποιήσεις του εἶνε προσφωδιακαί· πιθανότατα ἐν τοῖς δύο τούτοις ἔργοις του ὁ ἱερός ἀνὴρ ἀποστὰς τῶν πεδῶν τῆς προσφωδίας ἐποίησε κατὰ τὰ δημῳδὰ πρότυπα τῆς ἐποχῆς του, τὰ ὁποῖα ἐξ ἁπαντος ἦσαν τονιστικά, ἀφοῦ οἱ μὲν μῦθοι τοῦ Βαβυλίου πρὸ πάντε αἰῶνων ποιηθέντες φέρουσι λίαν ἐνδηλον τὴν ἐπήρειαν τοῦ τόνου, ὁ δὲ εἰς τὴν Καλλιόπην ὕμνος κατὰ δύο αἰῶνας ἀρχαιότερος ὢν τῶν ποιημάτων Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ δύναται νὰ θεωρηθῇ ἀνεξαρτήτως τῆς προσφωδιακῆς αὐτοῦ ὕψης καὶ τετελειωμένος πλέον τύπος τονιστικοῦ ποιήματος. Ὡστε δὲν βλέπομεν τὴν ἀνάγκην νὰ προστρέξωμεν εἰς τὴν συριακὴν καὶ ἀραβικὴν ποίησιν, ὅπως ἀνεύρωμεν τὰς ρίζας τῆς τονιστικῆς ποιήσεως τῶν ὕμνων.

εἶνε ἀρρήκτως συνημμένη μετὰ τὸ ᾄσμα, σκοπὸς δὲ αὐτῆς δὲν ἦτο ἡ ἀπλὴ ἀνάγνωσις, ἀλλ' ἡ ἐπ' ἐκκλησίας ψαλμοδία καὶ ἐκτὸς τούτου ὅτι ἐν τῷ πνεύματι τῶν μεσαιωνικῶν Ἑλλήνων οἱ ὑμνογράφοι ἦσαν ἐξηρμένοι μᾶλλον ὥς μελοποιοὶ (μελωδοὶ) ἢ ὥς ποιηταί, ἀρκεῖ νὰ ὑποδείξῃ ὅτι οἱ ἐκκλησιαστικοὶ ποιηταὶ ὠρμήθησαν οὐχὶ ἐκ πεζοῦ λόγου, ἀλλὰ τούναντίον ἐκ προϋπαρχόντων μουσουργημάτων εἰς σύνθεσιν τῶν ὑμνωδιῶν αὐτῶν. Τοιαῦτα δὲ μουσουργήματα δὲν ἦσαν ἄλλα ἢ τὰ κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους ἀνὰ τὸ στόμα τοῦ λαοῦ φερόμενα δημῶδη ᾄσματα, τὰ ἐν τοῖς θεάτροις ψαλλόμενα θυμελικά, τὰ ὅποια πάλιν ἦσαν λείψανα διεσκευασμένα ἀρχαίων ἑλληνικῶν μελωδιῶν (τοῦ Εὐριπίδου ἰδίως καὶ τῶν νεωτέρων διθυραμβοποιῶν) καὶ οἱ ἐκ παραδόσεως παρὰ τοῖς ἐθνικοῖς σωζόμενοι πανάρχαιοι νόμοι τῆς θρησκευτικῆς ποιήσεως. Τοιαύτας τοῦλάχιστον ἀναφέρει τὰς ἀφορμὰς τῶν ἀμβροσιῶν ᾠμάτων τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας καὶ ὥς πρὸς τὰ μέτρα καὶ ὥς πρὸς τὸ μέλος ὁ κ. F. A. Gevaert ἐν τῇ Ἱστορίᾳ αὐτοῦ τῆς παλαιᾶς ἑλληνικῆς Μουσικῆς (σελ. 625 Τ. Β'); οὐδ' ὑπάρχει, νομίζομεν, λόγος ἀποχρῶν νὰ ζητήσωμεν (πολλοῦ γε καὶ δεῖ) ἄλλας προκειμένου περὶ τῶν ᾠμάτων τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, κατὰ τοσοῦτον μᾶλλον καθ' ὅσον ὑπάρχουσι καὶ μαρτυρίαι τινὲς αἱ ὅποιαι δεόντως περισυλλεγόμεναι καὶ συναρμολογούμεναι θὰ ἠδύναντο ἴσως νὰ ἀποτελέσωσι πλήρη καὶ ὀριστικὴν ἀπόδειξιν τῆς προκειμένης θέσεως. Δὲν εἰμποροῦμεν λόγου χάριν νὰ ἐξηγήσωμεν ἄλλως τὴν καταφορὰν πολλῶν πατέρων ὥς καὶ αὐτῆς τῆς ἐπισήμου Ἐκκλησίας¹) κατὰ τῆς τότε συμ-

¹ Ἡ ἐν Λαοδικείᾳ τοπικὴ σύνοδος (370 μ. Χ.) ἀπεδοκίμασε τὴν χρῆσιν τοῦ ᾠματος ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ.

πηγνυομένης ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς πολλάκις μάλιστα ἐπὶ τῷ ρητῷ λόγῳ ὅτι εἶνε μίμησις θυμελικῶν ᾠμάτων μᾶλλον εἰς τὸ θέατρον ἢ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ ἀρμοζόντων ἢ ὑποθέτοντες ὅτι πράγματι οἱ εἰσαγόντες τὸ πρῶτον ᾄσματα εἰς τὰς χριστιανικὰς τελετὰς ἐδαγείζοντο τὰ προπλάσματα τῶν μελωδιῶν τῶν ἀπὸ τῆς μουσικῆς τῶν ἐθνικῶν, τοσοῦτῳ μᾶλλον ὅσῳ, καθ' ἑτέρας τινὰς εἰδήσεις, ἡ ἀνάπτυξις καὶ ἡ ἐπέκτασις (ἀν μὴ καὶ ἡ ἀπ' ἀρχῆς εἰσαγωγὴ αὐτῆς εἰς τὴν Ἐκκλησίαν) τῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς ἐπὶ τὸ ποικιλώτερον καί, τολμῶμεν νὰ εἰπώμεν, καὶ ἐπὶ τὸ θυμελικώτερον ὀφείλεται εἰς τὰς κλίσεις καὶ τὰς ἀπαιτήσεις κατὰ τὸ πλεῖστον τοῦ λαοῦ εὐρίσκοντος οὕτω, κατὰ τὴν λαμπρὰν ἐκφράσιν τοῦ κ. Κ. Κρουμβάχερ, σπουδαῖον ἀντιστάθμισμα μετὰ τὴν ἀπώλειαν τῶν ἐκ τῆς θυμελικῆς μουσικῆς ἀπολαύσεων (μετὰ τὴν ἀποδοχὴν δὴλα δὴ τοῦ χριστιανικοῦ θρησκευματος). Ἀνάλογος εἰς τὴν μαρτυρίαν ταύτην εἶνε καὶ ἑτέρα τις καθ' ἣν τὸ ἐκκλησιαστικὸν ᾄσμα ἐπλούτισθη καὶ ἀνεπτύχθη τὸ πρῶτον ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, ἐν τῇ πόλει δὴλα δὴ ἐκείνῃ ἧς οἱ κάτοικοι ἦσαν, κατὰ τὰ ὑπὸ τοῦ Ἀθηναίου ἀναφερόμενα (3ος μ. Χ. αἰών), μέχρι τῶν κατωτάτων στρωμάτων ἦσαν ἐνθουσιώδεις ἐρασταὶ τῆς κιθαρθρίας καὶ πάσης μουσικῆς ἀπολαύσεως. Πλὴν τούτων ἐν τῇ ἡμετέρᾳ Ἐκκλησίᾳ μέχρι πρὸ τετρακοσίων ἐτῶν ἦσαν ἐν χρήσει κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν καὶ μιμικὰ τινα σχήματα, διὰ τῶν ὁποίων πλὴν τοῦ ρυθμοῦ ἐσημαίνετο καὶ τὸ ἦθος τῆς μελωδίας· ἀκριβῶς λοιπὸν τὴν προέλευσιν τῶν μιμικῶν τούτων σχημάτων ὑποδεικνύει χωρίον τι Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου¹, ἐν ᾧ ὁ ἱερός

¹ Λόγος εἰς τὸν Ἡσαΐαν. (Πατρολογία Migne Τόμ. 56 σελ. 37).

ἐκεῖνος πατὴρ σφοδρῶς καυτηριάζων τοὺς ψάλτας τοῦ καιροῦ τοῦ ὡς μιμουμένους ἐξωτερικὰ μέλη καὶ σχήματα ἐν τῇ ψαλμωδίᾳ ρητῶς ἀποκαλεῖ τὰς ἐν λόγῳ κινήσεις σχήματα ὀρχηστών καὶ μίμων ἐκ τῶν θεάτρων μεμιμμένα· ἐξ οὗ διδασκόμεθα ὅτι ἡ ἐκκλησιαστικὴ μουσικὴ οὐ μόνον κατὰ τὸ μέλος καὶ τὸν ρυθμὸν ἠκολούθησε (καὶ δὲν ἦτο δυνατόν νὰ συμβῇ ἄλλως ἀφοῦ τοιοῦτον ἦτο τὸ περιβάλλον) τὴν ἐξωτερικὴν μουσικὴν, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸν τρόπον τῆς ἐκτελέσεως.

Τελευταῖον ἐπιχείρημα χρήσιμον εἰς πίστωσιν τῆς περὶ τῆς προελεύσεως τῶν ἐκκλησιαστικῶν ᾠμάτων προβληθείσης ἐνταῦθα γνώμης προσθέτομεν τὸ ὅτι τὰ σημερινὰ ἡμῶν δημῶδη ᾠσματα ἔχουσι πολλὰς ὁμοιότητας μὲ τὰ ἐκκλησιαστικά, ἐν τισι μάλιστα σημείοις τοσοῦτον ταυτίζονται, ὥστε νὰ μὴ καταλείπωσιν οὐδὲ τὴν ἐλαχίστην ἀμφιβολίαν περὶ τῆς κοινῆς αὐτῶν καταγωγῆς. Καὶ εἶνε μὲν ἀληθές ὅτι μελωδικὰ τινὰ σχήματα καὶ ρυθμικοὶ τινες πόδες (ἐπίτριτος, χορίαμβος) συνήθηστα ἐν τῇ δημῶδει ποιήσῃ εἶνε ξένα ὅλως τῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς, ἀλλὰ τοῦτο οὐδὲν σημαίνει, διότι οἱ πρῶτοι καὶ ἄγνωστοι αὐτῆς θεσμοθέται εἰς σύμπληξιν τῆς ἱερᾶς ταύτης τέχνης ἐξέλεξαν μόνον τὰ στοιχεῖα ἐκεῖνα τῆς ἐξωτερικῆς μουσικῆς τὰ ὁποῖα ἦσαν πρόσφορα εἰς τὰς χριστιανικὰς τελετάς. Εἶνε ἐπίσης ἀληθές ὅτι ἡ μελωδικὴ ἐν γένει κατασκευὴ πολλῶν δημῶδων ᾠμάτων πολὺ ἀφίσταται τῆς τῶν τροπαρίων· μὴ λησμονώμεν ὅμως ὅτι τὰ μὲν τροπάρια ποιηθέντα πρὸ 13 περίπου αἰώνων κατὰ τὰς καλαισθητικὰς ἀπαιτήσεις τῆς μακρινῆς ἐκείνης ἐποχῆς οὐδεμίαν ἢ ἐλαχίστην ὑπέστησαν ἀλλοιώσεις, κεκρυσταλλωμένα δὲ καὶ ζηλωτῦπως ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας πεφυλαγμένα παραδίδονται ὡς ἱερὰ

παρακαταθήκη εἰς τὰς ἐπερχομένας γενεὰς μὲ τὴν ἀπλὴν καὶ ἀρχαίαν (καὶ ἐν τούτοις ζωντανήν) αὐτῶν μορφήν· τὰ δημῶδη ὅμως ᾠσματα ἀφεθέντα εἰς τὸ ρεῦμα τῆς ἐλευθέρως ἐξελίξεως καὶ πλὴν τούτου ἐκτεθειμένα εἰς πᾶσαν ἐξωτερικὴν ἐπήρειαν εὐλόγως ἀπέβαλον τὸν ἀρχαῖον αὐτῶν χαρακτῆρα (καὶ τοῦτο ὅμως μέχρι τινὸς) ὅπως περιενδυθῶσι χροιάν συμφωνοτέραν μὲ τὴν ἐκάστοτε ἐποχὴν τῆς γενέσεως ἢ μᾶλλον τοῦ μετασχηματισμοῦ αὐτῶν. Καὶ ἐν τούτοις τὰ λεχθέντα ἀναφέρονται εἰς τὴν ἐξωτερικὴν μόνον μορφήν τῶν δημῶδων ᾠμάτων· ἐὰν ὅμως ἐπιχειρήσωμεν μελικὴν καὶ ρυθμικὴν ἀνάλυσιν αὐτῶν θὰ ἀνεύρωμεν τὰς αὐτὰς κλίμακας, τὰ αὐτὰ γένη, τὰς αὐτὰς ἀρμονίας (ἤχους), τοὺς αὐτοὺς προσωδιακοὺς καὶ τονιστικοὺς πόδας θαυμασίως ἐφηρμοσμένους καὶ ἀναπαρνηγμένους ἐν τῇ δημῶδει μουσικῇ ἔστω καὶ ὑπὸ μελωδικῶν ἔνδυμα διάφορον. Προκειμένου μάλιστα περὶ τῆς συντάξεως γενικοῦ θεωρητικοῦ διαλαμβάνοντος τοὺς νόμους κατὰ τοὺς ὁποίους διέπεται ἡ ἐν γένει νεοελληνικὴ μουσικὴ κατὰ τὴν ἡμετέραν ἀντίληψιν τοιοῦτον ἔργον τότε μόνον θὰ ἦτο πλῆρες καὶ τέλειον, ἂν τὰ διδόμενα, ἐπὶ τῶν ὁποίων θὰ ἐστηρίζετο, ἐλάβανεν ἐξ ἀμφοτέρων τῶν κλάδων αὐτῆς ἥτοι καὶ ἐκ τῆς ἐκκλησιαστικῆς καὶ ἐκ τῆς δημῶδους μουσικῆς· καὶ ἐπειδὴ οἱ νόμοι οὗτοι ἐν τοῖς πλείστοις δὲν εἶνε διάφοροι τῶν τῆς παλαιᾶς ἑλληνικῆς μουσικῆς, δὲν ἐννοοῦμεν διὰ τίνα λόγον τὰς βάσεις τοιαύτης ἐργασίας δὲν πρέπει νὰ δανεισθῶμεν ἐκ τοῦ θεωρητικοῦ συστήματος ἐκείνης τοῦ παραδεδομένου εἰς ἡμᾶς ὑπὸ τῶν ἀρχαίων μουσικογράφων.

Εἶνε ἀληθές ὅτι ἐξεκλίναμεν εἰς ἑδαφος καθαρῶς μουσικόν, τὸ ὁποῖον, ἴσως θὰ εἴπῃ τις, κεῖται ἔξω τοῦ προκει-

μένου· ἐλπίζομεν ὅμως ὅτι τούναντίον ἡ παρέκκλισις αὕτη καταδεικνύει μίαν ἀλήθειαν, ὅτι δῆλα δὴ ἡ φιλολογικὴ μόνον ἔρευνα τῶν τροπαρίων (ἀφίνομεν ὅτι καὶ αὕτη θαυμασίως ἐπικουρεῖ εἰς τὰ προβαλλόμενα ὑφ' ἡμῶν· διότι γνωστός εἶνε, πρῶτον ὁ δημώδης χαρακτήρ τῶν ποιημάτων Ρωμανοῦ τοῦ μελωδοῦ, δεύτερον δὲ ὁ δεδηλωμένος δραματικὸς χαρακτήρ τῶν ἀρχαιοτάτων ἐκκλησιαστικῶν ᾠμάτων, ὅπερ εὐρίσκεται ἐν πλήρει ἀρμονίᾳ μὲ ὅσα εἶπομεν περὶ θυμελικῶν ᾠμάτων ἀνωτέρω) καὶ ἡ ἐκ ταύτης καὶ μόνης εἰς γενικά συμπεράσματα ἐπαγωγὴ δὲν εἶνε πάντοτε ἀσφαλής· ἀνάγκη νὰ λαμβάνεται ὑπ' ὅψιν καὶ τὸ μέλος καὶ μάλιστα πρῶτον τὸ μέλος καὶ ἔπειτα τὸ ποίημα, ἂν θέλωμεν νὰ εἴμεθα σύμφωνοι μὲ τὰς ἀντιλήψεις οὐ μόνον τῶν μεσαιωνικῶν Ἑλλήνων, ἀλλὰ καὶ αὐτῶν τῶν ὑμνογράφων. Δέον ὅμως νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι ἡ ἐκκλησιαστικὴ μουσικὴ εἶνε τόσον ἀνερευνήτος ἀκόμη καὶ τόσον ἄγνωστος, ὥστε δὲν εἶνε δυνατόν νὰ χρησιμοποιηθῇ εἰς λύσιν τῶν συναφῶν αὐτῇ μουσικοφιλολογικῶν ζητημάτων. Ἐλπίζομεν δὲ ὅτι τὸ μέγα ἐνδιαφέρον, τὸ ὁποῖον οὐχὶ ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν οἱ σοφοὶ δεικνύουσιν εἰς τὰς βυζαντιακὰς μελέτας, θὰ στραφῇ καὶ εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν μουσικὴν, οἱ δὲ καρποὶ τοιαύτης τινὸς ἐρεῦνης θὰ εἶνε ἱκανοὶ νὰ ἐκτρέψωσι πολλὰς ἐσφαλμένας γνώμας περὶ τῶν τροπαρίων εἰς διεύθυνσιν ὑγιεστέραν.

Β'.

Εἶπομεν ἀνωτέρω ὅτι ὁ ρυθμὸς δύναται νὰ χρησιμεύσῃ εἰς ἀποκατάστασιν τῆς ὀρθῆς μετρικῆς διαιρέσεως τῶν τροπαρίων· ἡ ἰδέα ὅμως αὕτη τότε θὰ ᾔτο

ἀπολύτως ὀρθή, ἂν ὁ ρυθμὸς ᾔτο ἀναμφισβητήτως ἐξηκριβωμένος ὥστε νὰ χρησιμοποιηθῇ εἰς τοιοῦτόν τινα σκοπόν. Δυστυχῶς ὅμως καὶ τὰ κατ' αὐτὸν εἶνε τοσοῦτον σκοτεινὰ καὶ ἀπροσδιόριστα, τόσον δὲ ἀντίθετοι γινώμαι ὑπάρχουσιν ἐκπεφρασμένοι περὶ αὐτοῦ, ὥστε ἐκ πρώτης ἀφετηρίας εἶνε ἀδύνατον νὰ σχηματίσῃ τις εὐκρινῇ τινα ἀντίληψιν περὶ τοῦ ζητήματος. Καὶ ὅτι μὲν τὰ ἔμμετρα τροπάρια τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν εἶνε καὶ ἔρρυθμα, οὐδεὶς ὑπάρχει, νομίζομεν, ὅστις θὰ ἐπιχειρήσῃ νὰ ἀμφισβητήσῃ σοβαρῶς· τίς ὅμως ἡ ἐσωτέρα φύσις τοῦ ρυθμοῦ τούτου καὶ τίνες οἱ νόμοι οἱ διέποντες τὴν σύνθεσιν τῶν ρυθμικῶν αὐτοῦ ποδῶν, ἰδοὺ ζήτημα περὶ τοῦ ὁποῖου πλήρης ὑπάρχει διάστασις γνώμων παρὰ τοῖς ἡμετέροις μουσικοῖς.

Καὶ ὥς πρὸς τὸ ζήτημα τοῦτο δυνάμεθα νὰ διαιρέσωμεν τοὺς παρ' ἡμῖν μουσικοὺς εἰς τέσσαρας κατηγορίας· α'. εἰς τοὺς καθαρῶς ἐμπειρικοὺς, οἱ ὁποῖοι περιοριζόμενοι εἰς τὸ κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον ψάλλειν συμφῶνως μὲ ὅσα παρέλαβον παρὰ τῶν διδασκάλων τῶν οὐδόλως φροντίζουσι περὶ οἰασδήποτε μουσικῆς θεωρίας· β'. εἰς τοὺς ψάλλτας, οἵτινες περὶ πολλοῦ μὲν ποιοῦνται τὴν θεωρητικὴν ἀνάπτυξιν τῶν μουσικῶν ζητημάτων, ὥς πρὸς τὸ ζήτημα ὅμως τοῦ ρυθμοῦ κατ' ἀρχὴν ἀρνοῦνται πᾶσαν ὕπαρξιν ποδὸς ἢ μέτρου ἐν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς τροπαρίοις παραδεχόμενοι μόνον τὸν ἀπλοῦν λεγόμενον χρόνον (ἢ τὸ πᾶν τὸν διπλοῦν) κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν· ἢ ἀρχὴ ὅμως αὕτη εἶνε μετριοτέρα ἢ ὥστε νὰ ἀξιωθῇ ἀνασκευῆς τινος· γ'. εἰς τοὺς μουσικοὺς, οἵτινες παραδέχονται μὲν στοιχειώδη τινὰ ρυθμὸν ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ μελωδίᾳ, τὸν ρυθμὸν ὅμως τοῦτον ἐννοοῦσιν ἰσοποδικὸν ἐν ᾧ πασι τοῖς μέλεσι φρονοῦσι

δῆλα δὴ ὅτι ἐκ τῶν μελῶν τῆς Ἑκκλησίας ἄλλα μὲν πρέπει νὰ ἄγωνται κατὰ δίσσημον ρυθμόν, ἄλλα δὲ κατὰ τρίσημον· ἐπειδὴ ὅμως, ὡς ἔχουσι νῦν τὰ μέλη ταῦτα, κατὰ τὴν ιδέαν των, εἶνε ὅλως ἀκανόνιστα καὶ ἀρρυθμιστά, πρέπει, ἂν ποτε ἐπεχειρεῖτο ρύθμισις αὐτῶν, ἐν ἄλλοις μὲν μέλεσι νὰ ἐξοβελισθῶσιν οἱ σποραδικῶς (;) ἀπαντῶντες δίσσημοι (ἔστω καὶ ἀκρωτηριαζομένου τοῦ μέλους), παρ' ἄλλοις δὲ οἱ σποραδικῶς ἀπαντῶντες τρίσημοι πόδες καὶ νὰ ἀποκατασταθῇ οὕτω παντελὴς ἰσοποδία καθ' ἅπαντα τὰ μέλη. Ἐν τούτοις εἰς πάντα ταῦτα μὲ ὅλον τὸ δίκαιόν μας ἔχομεν νὰ παρατηρήσωμεν τὰ ἐπόμενα· πρῶτον ἡ ἰσοποδία ἐν τῇ μουσικῇ δὲν εἶνε τὸ α καὶ τὸ ω παντὸς συστήματος ρυθμοποιίας¹· ἂν καὶ ἰσχὺν δὲ ἐν τῇ σημερινῇ εὐρωπαϊκῇ μουσικῇ, δὲν ἔπεται ἐκ τούτου ὅτι παρελκόμενοι ὑπ' αὐτῆς πρέπει νὰ διαστρεβλώσωμεν τὰ ἐκκλησιαστικὰ ἡμῶν μέλη ἵνα δῆθεν καταστήσωμεν αὐτὰ εὐρυθμότερα· κατὰ τοσοῦτον μᾶλλον καθ' ὅσον οἱ παντέλειοι διδάσκαλοι τῆς εὐρυθμίας καὶ τῆς συμμετρίας ἐν τῇ μουσικῇ, οἱ παλαιοὶ Ἑλλήνες δῆλα δὴ, παρ' ὧν καὶ οἱ Εὐρωπαῖοι παρέλαβον τὰ πρῶτα στοιχεῖα τῆς ρυθμοποιίας καὶ οἱ Βυζάντιοι τὰ ὑποδείγματα τῶν τροπαρίων των περὶ πλείστον ποιοῦνται οὐχὶ τὴν ἰσότητά, ἀλλὰ τὸυναντίον τὴν ποικιλίαν τῶν ποδῶν ἐν τῷ ρυθμῷ κατὰ συνδυασμοὺς ἀπείρους καὶ θαυμαστοὺς τῷ ὄντι· δεύτερον· τῶν ἱερῶν ἡμῶν μελῶν τὰ πλείστα ὑπερχιλιετῇ ἡλικίαν ἔχοντα εἶνε τοσοῦτον κοινὰ καὶ πανελλήνια ὥστε ἀπαράλλακτα καὶ ταυτόρρυθμα ψάλλονται (ἔστω καὶ ἀνεπιγνώστως) καὶ ἐν ταῖς πόλεσι καὶ ἐν τοῖς χωρίοις, καὶ ὑπὸ τῶν ἐμπειρικῶν καὶ ὑπὸ τῶν κορυφῶν τῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς, ἀποτελοῦσι δῆλα δὴ μέρος τῆς μουσικῆς παρα-

δόσεως τοῦ ἡμετέρου ἔθνους· τίς ἐπομένως θὰ εἶνε ὁ τολμηρὸς ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ἔργον Προκρούστου ἀναλαμβάνων θὰ ἐπιχειρήσῃ νὰ προσθέσῃ ἢ ἀφαιρέσῃ καὶ ἐν ἰῶτα ἐκ τῶν παμπалаίων τούτων μουσουργημάτων τῆς Ἑκκλησίας μας καὶ νὰ ἐλπίσῃ συνάμα ὅτι ἡ καινοτομία του θὰ γίνῃ ἀσπαστή; δ'. συντηρητικώτερα καὶ μᾶλλον εἰς τὰ πράγματα σύμφωνος φαίνεται ἡ γνώμη ἐτέρας τινὸς μερίδος ψαλτῶν, οἱ ὁποῖοι περισσότερον ἐμβαθύναντες εἰς τὴν ὑφὴν τῶν ἐκκλησιαστικῶν τροπαρίων, παραδέχονται ὅτι ὁ ρυθμὸς τῶν ἐκκλησιαστικῶν ᾠμάτων, ἂν ὑπάρχῃ τοιοῦτος, δὲν εἶνε ἰσοποδικός, ἀλλ' ὅτι οἱ πόδες αὐτοῦ εἶνε ἀνισόσημοι· βασιζόμενοι μάλιστα ἐπὶ ἐξωτερικῶν μόνον δεδομένων, ἥτοι ἐκλαμβάνοντες τοὺς ρυθμικοὺς πόδας μόνον οἱοὶ ἐμφανίζονται ἐν τῇ μελωδίᾳ, μηδαμῶς δὲ ἐξετάζοντες τὴν σχέσιν τοῦ ρυθμοῦ μὲ τὰ μέτρα τῶν ποιημάτων οὐδὲ τὴν ἱστορικὴν αὐτῶν γένεσιν καὶ ἐξέλιξιν, ὀρίζουσιν (ὀλίγον αὐθαιρέτως ὁμολογητέον) τὰ μεγέθη τῶν ποδῶν ἀπὸ δισημοῦ μέχρι ἐξασήμου καὶ πλέον. Ἐν τούτοις παρὰ τὸν δεδομένον ἐμπειρικὸν χαρακτῆρα τὸν ὁποῖον ἔχει καὶ ἡ ἀρχὴ αὕτη, ὀφείλομεν νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι ἵσταται κατὰ πολλὰς βαθμίδας ἀνωτέρα τῶν δύο προηγουμένων συστημάτων· δι' ἡμᾶς μάλιστα ἔχει καὶ πολλὴν ἄλλην ἀξίαν διότι χρησιμεύει ὡς ἀφετηρία τῆς ἐργασίας τῆς ἐν τῷ παρόντι βιβλίῳ διαλαμβανομένης. Εἶνε δὲ οἱ θιασῶται αὐτῆς τοσοῦτο μᾶλλον ἀξιέπαινοι καθ' ὅσον ἀπὸ ἐτῶν οὐ μόνον θεωρητικῶς κατὰ τὸ ἐνὸν ἀνέπτυξαν αὐτήν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν πράξιν ἐπεχείρησαν νὰ τὴν ἐφαρμόσωσι¹. Τὸ καθ'

¹ Κυριώτεροι θιασῶται τῆς ἀρχῆς ταύτης ὑπῆρξαν πλὴν τοῦ ἡμετέρου συνεργάτου κ. Ε. Παπαδοπούλου καὶ οἱ ἐκ τῶν ἐγκρίτων ψαλτῶν κ.κ. Νηλεὺς Καμαράδος καὶ Κ. Ψάχος. (Σ. Σ.)

ἡμᾶς οὐδὲν ἄλλο ἐπιχειροῦμεν διὰ τῆς παρούσης πραγματείας ἢ ἀποδεχόμενοι κατ' ἀρχὴν τὸ ἀνισοποδικὸν τῆς ἐκκλησιαστικῆς ρυθμοποιίας καὶ ἀνερεινῶντες τὴν σχέσιν τῶν ρυθμικῶν ποδῶν (τῶν ὁποίων τὰ μεγέθη περιορίζομεν μόνον εἰς τρία ἢτοι δίσσημον, τρίσημον καὶ τετράσημον διὰ τὰ σύντομα μέλη) μὲ τοὺς πόδας τοῦ μέτρου νὰ ζητήσωμεν τοὺς νόμους κατὰ τοὺς ὁποίους οἱ ἀνισόσημοι οὗτοι πόδες συνάπτονται μετ' ἀλλήλων ὅπως σχηματίσωσι μείζονας ρυθμικὰς μονάδας, ἢτοι κῶλα, περιόδους καὶ τροπάρια. Κατὰ τὴν ἐργασίαν ἡμῶν προεστήσαμεν ὁδηγὸν αὐτὰ τὰ πράγματα ἀποφυγόντες πᾶσαν ἐκ τῶν προτέρων καθεστῆκυϊαν θεωρίαν περὶ ρυθμοῦ· κυρίως δὲ εἰπεῖν οὔτε ἀπὸ τοῦ μέτρου ὥρμηθημεν ὅπως ἀποκαταστήσωμεν τὸν ρυθμόν, οὔτε ἀπὸ τοῦ ρυθμοῦ ὅπως ἀποκαταστήσωμεν τὸ μέτρον· προετιμήσαμεν ὁδὸν καθαρῶς πρακτικὴν χρῆσιν ποιησάμενοι ἀμφοτέρων τῶν δεδομένων τούτων κατὰ τὰς περιστάσεις ἀποβλέποντες μόνον εἰς τὸ ὑγιὲς τῶν συμπερασμάτων καὶ προσπαθοῦντες νὰ μὴ ἀπομακρυνθῶμεν τῆς παραδόσεως, εἰμὴ ὅπου ἡ ἀλλοίωσις τοῦ μέλους ἦτο καταφανής, ἡ δὲ ἐκφορὰ τῆς μουσικῆς γραμμῆς ἀσυμδίδαστος μὲ τοὺς κανόνας τῆς στιχουργίας. Ἐν γένει ὅμως τὸ παρὸν βιβλίον δὲν ἐπαγγέλλεται ὀριστικὴν διευθέτησιν τοῦ ρυθμοῦ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀσμάτων, διότι οὔτε τὰ ὅρια, οὔτε ἡ συντομία του ἐπιτρέπουσι τοιαύτας ἀξιώσεις· ἀπλῶς οἱ γράψαντες προβάλλουσιν ἐν αὐτῷ ἀρχὰς τινὰς εἰς συζήτησιν ἐπὶ τῶν πραγμάτων καὶ τῆς ἱστορίας βασιζομένας διὰ τῶν ὁποίων εἶνε δυνατόν τὰ ἐκκλησιαστικὰ τροπάρια ἐξ ὑπαρχῆς νὰ ρυθμισθῶσι καθ' ἣν ἔννοιαν οἱ ὑμνογράφοι τὸ κατ' ἀρχὰς συνέθεσαν αὐτά,

οὕτως ὥστε νὰ μὴ ψάλλωνται πλέον εἰκῇ καὶ ὡς ἔτυχε, ἀλλὰ μετὰ λόγου καὶ ἐπιστήμης, ἀπηλλαγμένα δὲ κακορρυθμιῶν καὶ χονδροειδῶν παραβιάσεων τῶν κανόνων τῆς στιχουργίας.

Ἐν Κοντοσκαλίῳ Κων/λεως τῇ 1ῃ Ἰουλίου 1903.

Ὁ συνεργάτης

ΕΥΣΤΡΑΤΙΟΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

*Α'. ψάλτης τοῦ ἐν Σταυροδρομίῳ ἱεροῦ ναοῦ
τῶν Εἰσοδίων.*

Ὁ συγγραφεὺς

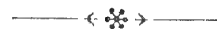
ΓΕΩΡΓΙΟΣ Π. ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ

Ο ΡΥΘΜΟΣ

ΕΝ ΤΗ

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚῃ ΜΟΥΣΙΚῃ

Μελικά εἶδη τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Μουσικῆς.

§ 1. Τὰ μέλη τῆς Ἐκκλησίας κατὰ τὴν μελικὴν καὶ ρυθμικὴν αὐτῶν κατασκευὴν¹ διακρίνομεν εἰς τρεῖς κατηγορίας, τὰ σύντομα εἰρμολογικά (καὶ στιχηρικά), τὰ ἀνεπτυγμένα εἰρμολογικά καὶ τὰ ἄργα ἢ ᾠσματικά μέλη.

1ον Καὶ σύντομα μὲν εἰρμολογικά εἶνε τὰ μέλη τῶν στιχῶν λεγομένων ἀναστασίμων, τῶν κανόνων, τῶν προσομοίων, τῶν ἀπολυτικίων κτλ. εἰς 2 δύνανται νὰ ὑπαχθῶσι καὶ τὰ ἐξαποστειλάρια μετὰ τῶν καθισμάτων. Ἐν τοῖς μέλεσι τούτοις αἱ πλεῖσται μὲν τῶν λεξικῶν συλλαβῶν εἶνε μονόσημοι ἢ βραχεῖαι, τινὲς δὲ δίσημοι ἢ μακροὶ καὶ ὀλίγοι τινὲς τετράσημοι. Πάντα τὰ ἑμμετρα τροπάρια ψαλλόμενα κατὰ τὸ σύντομον εἰρμολογικὸν μέλος εἶνε καὶ ἔρρυθμα· σκοπὸς δὲ τῆς παρούσης πραγματείας εἶνε ἡ ἐξακρίβωσις τοῦ ρυθμοῦ τῶν μελῶν τούτων.

2ον Ἀνεπτυγμένα εἰρμολογικά εἶνε τὰ μέλη τῶν δοξολογιῶν, τῶν πολυελαίων, τῶν καταβασίων ἢ εἰρμῶν τῶν κανό-

¹ Οὐχὶ κατὰ τὴν χρῆσιν.

νων (ἐξ ὧν καὶ τὸ ὄνομα) καὶ ἑτέρα τινα τροπαῖα. Ἐχει δὲ τὸ ἀνεπτυγμένον εἰρμολογικὸν μέλος τὴν ἐξῆς ἰδιάζουσιν κατασκευὴν· ἐκάστη δὴλα δὴ συλλαβὴ τοῦ ποιήματος ἐκτείνεται ἐπὶ δύο μουσικοὺς φθόγγους βραχεῖς, οὕτως ὥστε ἀποτελεῖ πόδα δίσσημον (— —) διπλαῖον χρόνον ὀνομαζόμενον ὑπὸ τῶν ἡμετέρων μουσικῶν κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν· ὑπάρχουσιν ὁμῶς καὶ τινες ἐξαιρέσεις, καθ' ἃς ἢ μία τις συλλαβὴ ἐκτείνεται ἐπὶ τέσσαρας φθόγγους ἢ δύο λεξικαὶ συλλαβαὶ ἀποτελοῦσι τὸν δίσσημον πόδα. Ἐν τέλει τῆς παρούσης πραγματείας προτεινόμεν σύστημά τι διὰ τοῦ ὁποίου καὶ εἰς τὰ μέλη ταῦτα εἶνε δυνατόν νὰ εἰσαχθῇ ἔλλογός τις ρυθμὸς σύμφωνος μὲ τὰ μέτρα τῶν τροπαρίων.

3ον Τὸ τρίτον μελικὸν εἶδος εἶνε τὸ ἀργὸν ἢ ἄσματικόν καθ' ὃ ψάλλονται τὰ ἀργὰ δοξαστικά, τὰ ἰδιόμελα τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς κτλ. Ποικιλία τούτου εἶνε τὰ λεγόμενα παπαδικὰ μέλη εἰς τὰ ὁποῖα περιλαμβάνονται τὰ χερουδικά, κοινωνικά καὶ ἄλλα τινὰ λίαν μελικῶς ἀνεπτυγμένα μαθήματα. Ἐν γένει δὲ κύριον χαρακτηριστικὸν ἔχουσι τὰ ἀργὰ μέλη τὸ ὅτι ἡ μελωδία ὀλοτελῶς δεσπόζει τῶν λέξεων τοῦ τροπαρίου· ἐκάστη δὴλα δὴ συλλαβὴ αὐτοῦ ἐκτείνεται ἐπὶ τέσσαρας, ἢ ὀκτώ, ἢ δέκα ἢ τέλος ἐπὶ τοσούτους φθόγγους ὅσους ἂν θελήσῃ ὁ μελοποιός¹.

¹ Οὐ μόνον γενικῶς οἱ ἡμέτεροι μουσικοὶ, ἀλλὰ καὶ ἡμεῖς αὐτοὶ μέχρι πρό τινας καιροῦ ἐνομίζομεν τὰ ἄσματικά μέλη ἁσιατικῆς προελεύσεως. Φαίνεται ὁμως ὅτι τὸ πρᾶγμα δὲν ἔχει οὕτω· καὶ τὰ μέλη δηλ. ταῦτα ἔλαβον μὲν μεγάλην ἀνάπτυξιν παρὰ τοῖς μεσαιωνικοῖς Ἑλλησιν, ἀλλὰ τὰ πρῶτα σπέρματα αὐτῶν πρέπει νὰ ἀναζητηθῶσι παρὰ τοῖς ἀρχαίοις. Εἶναι δηλ. γνωστὸν ὅτι πλὴν τῶν συνήθων οἱ παλαιοὶ Ἑλλησιν εἶχον καὶ τοὺς ἐξῆς ρυθμικοὺς πόδας χρησίμους ἰδίως ἐν τοῖς νόμοις (ἄσματος ἀναλόγους μὲ τὰ ἡμέτερα ἰδιόμελα) τῆς θρησκευτικῆς αὐτῶν μουσικῆς, ἥτοι· 1ον τὸν μείζονα σπονδεῖον (— — | — —) ἐκ δύο τετρατῆμων μακρῶν

**Κοινότητες καὶ διαφοραὶ τῆς παλαιᾶς ἑλληνικῆς
καὶ τῆς βυζαντιακῆς ρυθμοποιίας.**

§ 2. Οἱ πόδες τοὺς ὁποίους μετεχειρίσθησαν οἱ μεσαιωνικοὶ ἡμῶν ὕμνογράφοι εἰς σύνθεσιν τῶν ἐκκλησιαστικῶν τροπαρίων εἶνε τρεῖς· ὁ τρίσημος τροχαῖος (— — —), ὁ τρίσημος ἱαμβος (— —) καὶ ὁ τετράσημος δάκτυλος (— — —). Καὶ οἱ μὲν παλαιοὶ Ἑλλησιν, ἐπειδὴ ἡ ρυθμοποιία αὐτῶν ἐβα-

συγκείμενον· 2ον τὸν ὀρθιον (— | — —) ἐκ τριῶν τετρασῆμων μακρῶν συγκείμενον ἢ ἐκ τετρασῆμου ἄρσεως καὶ ὀκτασῆμου θέσεως· 3ον τὸν τροχαῖον σημαντὸν (— — | — —) ἐκ τριῶν ἐπίσης τετρασῆμων μακρῶν συγκείμενον ἢ ἐκ ὀκτασῆμου θέσεως καὶ τετρασῆμου ἄρσεως. Ἀναμφισβήτητον μίμησιν σπονδείου μείζονος νομίζομεν ὅτι εὐρίσκομεν ἐν τοῖς ἀργαῖς μέλεσι Φῶς ἱλαρὸν καὶ Ὅτε οἱ ἔνδοξοι μαθηταί, ἐν οἷς πλὴν ἀσημάντων ἐξαιρέσεων πᾶσαι αἱ συλλαβαὶ ἐκτείνονται ἐπὶ τέσσαρας φθόγγους μουσικοὺς ἥτοι ἀποτελοῦσι τέλειον δάκτυλον προκελευσματικόν. Ὅρθιον καὶ σημαντὸν τροχαῖον μὲ τὰ χαρακτηριστικά αὐτῶν σχήματα δὲν ἀνευρίσκομεν εὐκρινῶς ἐν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς μέλεσι· παρατηροῦμεν ὁμως, ὅτι ἐν τοῖς Ἰδοὺ ὁ νυμφίος ἔρχεται, Τὸ προσταχθέν, τὸ Ἄγιος ὁ Θεὸς τοῦ Βήματος, τὸ Ὅσοι εἰς Χριστὸν τοῦ Βήματος (ἴδε Παραρτ. ἄσματα 13ον, 14ον) συχνότατα εἶνε καὶ ὀκτάσημοι συλλαβαὶ ἐγκατεσπαρμέναι μεταξὺ τῶν τετρασῆμων. Δὲν δυνάμεθα δὲ τὴν κρυπτὴν ταύτην συμμετρίαν νὰ ἀποδώσωμεν εἰς ἀπλὴν σύμπτωσιν ἢ τεχνοτροπίαν τοῦ μελοποιῶ, ἀλλὰ μᾶλλον ὑποθέτομεν ὅτι τὰ μουσικά κῶλα τῶν μελωδιῶν τούτων ὁ μεσαιωνικὸς μελοποιὸς ἠρύσθη εἴτε ἀπλῶς μιμηθεὶς, εἴτε καὶ ἀπ' εὐθείας μετενεγκὼν ἐκ τῶν νόμων τῆς θρησκευτικῆς μουσικῆς τῶν ἐθνικῶν, ὅπου ὑπῆρχον αἱ τετράσημοι καὶ αἱ ὀκτάσημοι μακραί, μὲ ταύτην ὁμως τὴν διαφορὰν ὅτι μεταχειρίζεται αὐτάς ἀπὸ τῆ ἐλευθερώτερον. Καὶ ἤδη πῶς ἡ ρυθμοποιία ἀπὸ τῶν μεμετρημένων καὶ διὰ τοῦ ρυθμοῦ κεχαλινωμένων ἀργῶν μίλων μετέπεσεν εἰς τὰ ὀλοτελῶς ἀπολελυμένα καὶ ἄμετρα, ἐν οἷς ἐκάστη συλλαβὴ τοῦ ποιήματος βαίνει ἐπὶ ἀπεριόριστον ἀριθμὸν φθόγων· ἀπλούστατον· ἤδη παρὰ

σίζετο ἐπὶ τῆς ποσότητος τῶν συλλαβῶν, δὲν ἐγνώριζον ἄλλα σχήματα τῶν ποδῶν τούτων ἢ τὰ ἤδη ἀνενεχθέντα μὲ μακρὰς τὰς θέσεις. Παρὰ τοῖς μεσαιωνικοῖς ὅμως Ἕλλησι ἤδη ἀπὸ τῶν ἀλεξανδρειανῶν χρόνων ἐκλιπούσης τῆς μακρότητος τῶν συλλαβῶν καὶ ἐπικρατήσαντος τοῦ τόνου ἐν τῇ ποιήσει καὶ

τοῖς ἀλεξανδρειανοῖς Ἕλλησιν ἀναφέρονται ἄσματα ἀπολελυμένα παντὸς ρυθμοῦ, ἀφίνομεν ὅτι καὶ ἐν τῇ νεοελληνικῇ δημῳδῇ μουσικῇ ἀπαντῶσι τοιαῦτα (νανουρίσματα, ὀρῆνοι, ἀποχαιρετιστήρια ξενιτευομένων· ἰδὲ Συλλογὴν νεοελληνικῶν ἁσμάτων Bourgault Ducoudray, ἄσμα 1 καὶ 2), ἐν οἷς τὰς αὐτὰς ἀναλογίας εὐρίσκομεν, ἥτοι ἔλλειψιν παντὸς ρυθμοῦ ἀφ' ἐνὸς καὶ ἀπεριόριστον ἀνάπτυξιν τοῦ μέλους ἀφ' ἑτέρου. Ἄλλ' ὅτι τὰ ἀπολελυμένα ἀργὰ μέλη συνυπῆρχον μὲ τὰ ἔμμετρα καὶ ἐν αὐτῇ τῇ ἐκκλησιαστικῇ μουσικῇ, ἀποδεικνύεται ἐκ τοῦ τροπαρίου Ἰδοῦ ὁ νυμφίος ἔρχεται, τοῦ ὁποῖου ἡ ἔντεχνος καὶ λίαν ποικίλη ρυθμικὴ καὶ μελικὴ σύνθεσις εἶναι τῷ ὄντι διδακτικωτάτη. Τὸ μέλος δηλονότι ὁδεύει κατ' ἀρχὰς μὲ τετρασήμεους καὶ τινὰς ὀκτασήμεους· κατόπιν εἰς τὴν φράσιν ἀνάνηψον κράζουσα μὲ συνεχεῖς ὀκτασήμεους, μέχρις οὗ εἰς τὸ ἅγιος ἅγιος μεταπίπτει εἰς ὅλως ἀνεξάρτητον τοῦ ποιήματος μελωδίαν καὶ τελευταῖον εἰς τὸ ἅγιος εἰ ὁ Θεὸς ἡμῶν ἐπανερχεται εἰς τὸν τετράσημον ρυθμὸν μὲ τὸν ὁποῖον ἤρχισεν τὰς ρυθμικὰς δὲ ταύτας μεταπτώσεις συνοδεύουσι καὶ ἀνάλογοι μεταβολαὶ κλίματος καὶ ἤχου, τὸ δὲ ἐκ τοῦ συνόλου τῶν μεταβολῶν τούτων προκύπτει ἡθὸς τῆς μελωδίας θαυμασίως προσαρμόζεται εἰς τὸ ὅλον νόημα καὶ τὴν ποιητικὴν οἰκονομίαν τοῦ τροπαρίου. Ἐπερχόμενοι δὲ ἤδη ἕτερα ἄρχαῖα ἁσματικὰ μέλη ὡς τὸ Δύναμις τὸ συνειδισμένον, τὸ Ἅγιος Ἅγιος τῆς λειτουργίας τοῦ Μ. Βασιλείου κτλ. ἀνευρίσκομεν τὴν ἐξῆς σχέσιν ρυθμοῦ καὶ μέλους· ἐκάστη δηλ. συλλαβὴ ἐκτείνεται ἢ ἐπὶ δύο, ἢ ἐπὶ τέσσαρας, ἢ ἐπὶ ὀκτώ (σπανίως ἐπὶ δέκα), ἢ ἐπὶ δώδεκα, ἢ ἐπὶ δέκα ἑξή, ἢ ἐπὶ εἴκοσι κτλ. μουσικοῦς φθόγγους, ὅπερ ἀριδῆλως ἀποδεικνύει, ὅτι ἡ τοιαύτη κατασκευὴ οὐδὲν ἄλλο εἶνε ἢ ἐπέκτασις καὶ ἀνάπτυξις τῆς πρωτογόνου τετρασήμεου μακρᾶς, τὴν ὁποίαν εἶδομεν εἰς τὸ ἀρχαιότατον ἀργὸν μέλος Φῶς ἱλαρὸν (3ος ἢ 4ος αἰὼν μ. Χ.). Προϊούσης τῆς ἐξελίξεως ἐτι μᾶλλον τὸ μέλος ἀναπτύσσεται ὅλως ἀνεξαρτήτως τοῦ ποιήματος, ἀνα-

τῇ ρυθμοποιίᾳ πλὴν τῶν ἀνωτέρω ἀνεφάνησαν νέα σχήματα τῶν ποδῶν τούτων ἰδιάζοντα εἰς τὴν τονιστικὴν ρυθμοποιίαν καὶ ἔχοντα τὰς θέσεις βραχείας, ἥτοι· ὁ δίσσημος τροχαῖος (— —), ὁ δίσσημος ἱαμβος (— —), ὁ τρίσημος δάκτυλος (— — —) καὶ ἕτερον σχῆμα δακτύλου τετρασήμεου, ὁ ἀμφίβραχυς (— — —), παρασχηματισμὸς τοῦ καθαροῦ (— — —)¹.

λύοντες δὲ τὸ Τῇ ὑπερμάχῳ καὶ ἕτερα ἀνάλογα τροπάρια παρατηροῦμεν ὅτι τὸ μέλος οὐδαμῶς εἶναι πλέον δεδουλευμένον ὑπὸ τῶν συλλαβῶν τοῦ ποιήματος, ἀλλὰ βραίνει ὅλως ἀνεξαρτήτως, φυλάττον ὅμως ἀκόμη ρυθμικὴν τινα διαίρεσιν εἰς τετρασήμεους πόδας κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον εὐκρινῇ ἀσχέτως πρὸς τὰς λέξεις καὶ τὰ μέτρα τοῦ τροπαρίου. Κατωτάτην τέλος βαθμίδα ἐξελίξεως ἀποτελοῦσι τὰ ἁσματικὰ μέλη, ἐν οἷς οὐ μόνον τὸ μέλος βραίνει ἀχαλινώτως ἀνεξάρτητον τοῦ τροπαρίου, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ εἰς τετρασήμεους πόδας διαίρεσις αὐτοῦ εἶναι παρημελημένη τοῦ μελοποιῶ ἀρκουμένου εἰς τὸν πάμπεζον ἀπλοῦν λεγόμενον χρόνον ἢ ψάλλοντος τὸ ἄσμα αὐτοῦ ὅλως ἀχρόνως. Εἰς τὴν τάξιν ταύτην ὑπάγονται τὰ ἀπὸ διακοσίων ἐτῶν καὶ ἐντεῦθεν πεποιημένα κοινωνικά, χερουδικὰ κτλ. τὰ ὁποῖα ἔνεκα τῶν συνθηκῶν τῆς γενέσεως αὐτῶν δὲν ἔμειναν ἀνεπηρέαστα ἀπὸ τῆς παραλλήλως μὲ αὐτὰ ἀκμαζούσης τέχνης τῶν μακαρίων.

¹ Ἡ ὀλιγόστιχος αὕτη θεωρία, ἡ ὁποία ἴσως τὸ πρῶτον ἐκτίθεται ἐν τῇ παρουσίᾳ πραγματείας, εἶναι ἡ κλεῖς διὰ τῆς ὁποίας διασαφηνίζεται ἐναργέστατα ἡ ρυθμοποιία τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἁσμάτων καὶ ἀποκαλύπτεται ἡ μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῶν παλαιῶν ἐλληνικῶν μελωδιῶν σχέσις· διὰ τοῦτο δὲν κρίνομεν ἀνωφελὲς ἐν ὑποσημειώσει νὰ προσθῶμεν καὶ τὰ ἐξῆς διασαφηντικά· κατὰ τὴν παλαιὰν δηλ. προφορὰν τῆς ἐλλ. γλώσσης ἐκάστη μακρὰ συλλαβὴ ἐπροφέρετο ἰσοχρόνως μὲ δύο βραχείας· ἡ λέξις λόγου χάριν κῆπος ἤκουετο ὡς τρισύλλαβος κηπος, εἰσαγομένη δὲ ἐν τῇ ρυθμοποιίᾳ ἐσχημάτιζε τροχαῖον τρίσημον (— —)· ἡ λέξις ποθῶ ἐπροφέρετο ποθωω, ἥτοι ἐσχημάτιζεν ἐν τῇ ρυθμοποιίᾳ ἱαμβον τρίσημον (— —)· ἡ δὲ λέξις τέλος παίζομεν ἤκουετο ὡς τετρασύλλαβος παιαίζομεν, ἐσχημάτιζε δηλ. ἐν τῇ ρυθμοποιίᾳ δάκτυλον τετράσημον (— — —). Ἐνεκα λοιπὸν τοῦ λόγου τούτου οἱ ἐν λόγῳ πόδες ἦσαν παρὰ τοῖς ἀρχαίοις πάντοτε προσωδιακοί, ὡς δύναται νὰ πεισθῇ ὁ ἀναγνώστης ἐπερχόμενος τὸν ἐν τῷ πα-

Πρὸς ἀποφυγὴν δὲ συγχύσεως τοὺς μὲν μετὰ μακρῶν θέσεων πόδας ὀνομάζομεν προσωδιακούς, τοὺς δὲ μετὰ βραχειῶν θέσεων τονιστικούς· καὶ οἱ μὲν προσωδιακοὶ πόδες εὐρίσκονται ἐφηρμοσμένοι καὶ εἰς προσωδιακὰ καὶ εἰς τονιστικὰ ποιήματα, οἱ δὲ τονιστικοὶ μόνον εἰς τονιστικά. Καὶ ἐν μὲν τοῖς ἀρχαιοτέροις ᾠδαῖς (ἐξαποστειλαρίοις καὶ καθίσμασι) πάντα τὰ

παρτήματι τοῦ παρόντος βιβλίου παρατιθέμενον. Ὑμνον εἰς τὴν Καλλιόπην. Ἦδη ὅμως ἀπὸ τῶν μακεδονικῶν χρόνων ἡ προφορά τῆς ἑλλ. γλώττης ἤρχισε νὰ ὑφίσταται σπουδαίας ἀλλοιώσεις, ἐνδιαφέρον δὲ ἡμᾶς σημεῖον τῶν ἀλλοιώσεων τούτων εἶναι τὸ ὅτι ἡ μακρότης τῶν συλλαβῶν ἤρχισε κατ' ὀλίγον ν' ἀποτρίβεται καὶ νὰ ἐκλείπη ἐκ τῆς ζώσης γλώττης, ν' ἀποκτῶσι δὲ πλείονα δύναμιν καὶ ἔμφασιν αἱ τετονισμέναι συλλαβαί. Ἐπὶ αἰῶνας ὅλους διήρκεσεν ἀνεπαίσθητως προῖοῦσα ἡ βράχυνσις αὕτη τῶν μακρῶν συλλαβῶν καὶ μόλις κατὰ τοὺς ἀλεξανδρειανούς καὶ ἰδίως τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους ἦτο συντετελεσμένη. Κατὰ τὸ νέον καθεστὸς τῆς προφορᾶς, τὸ ὅποσον κρατεῖ μέχρι σήμερον ἐν τῇ ἐλληνικῇ γλώσσῃ μακραὶ καὶ βραχεῖαι δὲν διακρίνονται πλέον φωνητικῶς, ἀλλὰ μόνον ὀξύτεραι καὶ βαρύτεραι, ἐν δὲ τῇ στιχουργίᾳ καὶ τῇ ρυθμοποιᾷ ὡς θέσεις ποδῶν ἀντὶ τῶν ἀδιακρίτων πλέον μακρῶν χρησιμεύουσιν αἱ τετονισμέναι συλλαβαί, αἱ ὁποῖαι οὐδαμῶς διαφέρουσι τῶν ἀτόνων κατὰ διάρκειαν, ἀλλὰ μόνον κατ' ὀξύτητα· ἡ λέξις λόγου χάριν κῆπος ἀκούσται δισύλλαβος, τῆς ὁποίας ἡ πρώτη συλλαβὴ εἶνε ὀξύτέρα τῆς δευτέρας (δίσημος τροχαῖος $\acute{\cup} \cup$)· ἡ λέξις ποθῶ ἀκούσται ὡς δισύλλαβος τῆς ὁποίας ἡ δευτέρα συλλαβὴ εἶναι ἐντονωτέρα τῆς πρώτης (δίσημος ἱαμβος $\cup \acute{\cup}$), ἡ δὲ λέξις τέλος παίζομεν ἀκούσται τρισύλλαβος ἐκ τριῶν βραχειῶν συχαιμένη, ὧν ἡ πρώτη ὀξύτέρα τῶν δύο ἄλλων ($\acute{\cup} \cup \cup$). Οὕτω λοιπόν, ὡς ἀποτέλεσμα τῆς τοιαύτης ἐξελίξεως, ἐμφανίζονται ἐν τῇ μελωδίᾳ οἱ ἄνωτέρω βαπτισθέντες τονιστικοὶ πόδες, οἱ ὅποιοι μόνον κατὰ τὴν θέσιν, οὐτὴν βραχεῖαν, διαφέρουσι τῶν προσωδιακῶν (ἴδε § 3 καὶ ἐφεξῆς). Τὰς πρώτας ἐνδείξεις τῆς ἐπελθούσης μεταβολῆς ἐν τῇ ρυθμοποιᾷ ἀνευρίσκομεν ἐν τοῖς ἀρχαιοτάτοις ᾠμασι τῆς ἡμετέρας ἐκκλησίας, ἥτοι τοῖς ἐξαποστειλαρίοις καὶ τοῖς καθίσμασι, τὰ ὁποῖα ὑπὸ τὴν ἐποψιν ταύτην εἶνε

σχήματα καὶ τῶν τριῶν τούτων ποδῶν εὐρίσκονται λίαν ἀβιάστως καὶ ἀρμονικῶς συνεζευγμένα μετ' ἀλλήλων κατὰ διαφόρους συνδυασμούς ὡς συστατικά μέρη κώλων ἐν τοῖς μεταγενεστέροις ὁμοῦς ᾠμασι (τροπαρίοις τῆς ὀκτῶνχου, κανόνσι κτλ.) ἐκνικῶσιν οἱ μετὰ βραχειῶν θέσεων πόδες, οἱ καὶ μᾶλλον σύμφωνοι μὲ τὴν προφορὰν τῆς ζώσης γλώττης καὶ καταντῶσιν οἱ κύριοι πόδες πάσης τῆς νεοελληνικῆς ρυθμοποιίας.

Αἱ ἐπόμεναι παράγραφοι δὲν εἶνε ἄλλο ἢ διασάφησις καὶ διὰ τῶν πραγμάτων πίστωσης τῆς βραχείας ταύτης θεωρίας.

Τροχαϊκὰ κῶλα. — Τροχαϊκὴ κατάληξις. — Σχήματα τοῦ τροχαίου ἐν τῇ μελωδίᾳ.

§ 3. Δύο, τρεῖς, τέσσαρες κτλ. τροχαῖοι συναπτόμενοι μετ' ἀλλήλων σχηματίζουσιν ἐν τῇ ρυθμοποιᾷ κῶλα διποδικά, τριποδικά, τετραποδικά, πενταποδικά κτλ. τῶν ὁποίων μετρικὰ σχήματα εἶνε τὰ ἐξῆς·

α'. διποδία	$\cup \cup$	(σπάνιον)
β'. τριποδία	$\cup \cup \cup$	ὕμνον τῇ ταφῇ σου
γ'. τετραποδ.	$\cup \cup \cup \cup$	προπορεύεσθε δυνάμεις
δ'. πενταποδ.	$\cup \cup \cup \cup \cup$	δέχου ἀσπασμὸν ἡ Ἐκκλησία

λαμπρὰ μνημεῖα τῆς μεταβατικῆς φάσεως διὰ τῆς ὁποίας διῆλθεν ἡ καθόλου ἐλληνικὴ ρυθμοποιία κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους. Ἀναλύοντες δηλ. τὰ τροπαῖα ταῦτα ρυθμικῶς παρατηροῦμεν παράδοξον τῇ ἀληθείᾳ σύμφυρμα ποδῶν ἀνομοίων καὶ ἀνισοσήμεων, προσωδιακῶν καὶ τονιστικῶν, οἱ ὅποιοι ἐν τούτοις, τοσοῦτον ἀβιάστως καὶ συμμετρικῶς εἶνε μετ' ἀλλήλων συνημμένοι, ὥστε δὲν δύναται τις ἢ νὰ ὑποθέσῃ ὅτι οἱ τοιοῦτοι ρυθμικοὶ τύποι δὲν εἶναι πρόχειρα κατασκευάσματα, ἀλλὰ τούναντίον προϊόντα μακρᾶς καὶ κοπιώδους διὰ τῶν αἰώνων ἐξελίξεως καὶ ὅτι κύριος δημιουργὸς αὐτῶν εἶνε ἡ λαϊκὴ μούσα, παρὰ τῆς ὁποίας ἐδανείσθη καὶ ἐχρησιμοποίησεν αὐτοὺς οὐ μόνον ὁ χριστιανὸς ὑμνογράφος, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἐξ ἅπαντος ὁ θυμαλικὸς μουσουργὸς τῶν χρόνων ἐκείνων.

§ 4. Ὅταν ἡ ἀρσις τοῦ τελευταίου ποδὸς κώλον τινὸς λείπῃ, τότε τὸ κῶλον ὀνομάζεται καταληκτικόν, εἰς δὲ τὴν θέσιν τοῦ ἀλλεῖποντος ποδὸς τίθεται τὸ σημεῖον Λ', τὸ ὁποῖον λέγεται λείμμα. Τὰ πλεῖστα τῶν τροχαϊκῶν κώλων ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ ὑμνωδίᾳ εἶνε καταληκτικά, σχήματα δὲ αὐτῶν τὰ ἑξῆς·

α'. διποδία κατ. — — — Λ ἡς ψυχῆς (Τὸν νυμφῶνα)
β'. τριποδ. καταλ. — — — — Λ εὐφημοῦμεν σε (Ὡς γένναϊον)
γ'. τετραπ. κατ. — — — — — Λ Θεοτόκε ἡ ἑλπίς
δ'. πενταπ. κατ. — — — — — Λ Τὰς ἐσπερινὰς ἡμῶν εὐχάς.

§ 5. Ὁ τροχαῖος ἐν τῇ μελωδίᾳ ἐμφανίζεται διττῶς·
1ον τρίσημος (προσφδιακός) ὥς·

— — — — — Λ — — — — — Λ
Δ 3 3 3 Δ 3 3 3
σε δο ξα α ζο· μεν σοι προσ πι ι πτο μεν

¹ Κατὰ τὴν Μετρικὴν τὸ λείμμα εἶνε κενὸς χρόνος δηλ. σιωπὴ ὥς θὰ εἴπωμεν ἐν τῇ μουσικῇ· ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ ρυθμοποιίᾳ ὁμως οὐδεμίαν χρονικὴν διάρκειαν ἔχει.

Τοιοῦτον μετεχειρίζοντο αὐτὸν καὶ οἱ ἀρχαῖοι ἐφηρμοσμένον εἰς τὴν προσφδιακὴν αὐτῶν στιχοιργίαν, ὥς·

— — — — — Λ
3 3 3 3
6 6 (Ὑμν. εἰς Καλ-
κ λιόπην).
Eu με νεις παρ ε στε μοι

2ον δίσημος (τονιστικός) ὥς·
ἡ συνημμένος μετὰ τρισημῶν προσφδιακῶν τροχαίων εἰς σχη-
ματισμὸν μικτῶν κώλων, ὥς·

— — — — — Λ
2 3 3 3
7 7
Θε ο το κε η η ελ πικς

— — — — — Λ
2 3 3
7 7
Θει ας πι στε ως

ἡ συνημμένος μετ' ἄλλων τονιστικῶν τροχαίων εἰς σχηματισμὸν καθαρῶς τονιστικῶν κῶλων, ὡς·

— — — — — Λ || — — — — — Λ

2 2 2 2 2 2 2 2

Και εὐ λο γη σον τὴν κλη ρὸ νο μι ἀν σου

2 2 2 2 2 2 2 2

Καὶ εὐ λο γη σον τὴν κλη ρὸ νο μι ἀν σου

Ἰαμβικὰ κῶλα. — Ἰαμβικὴ κατάληξις. — Σχήματα τοῦ ἱάμβου ἐν τῇ μελωδίᾳ.

§ 6. Κυριώτατα ἱαμβικὰ κῶλα εἶνε τὰ ἑξῆς·

α'. διπ. — — — — — καὶ τοῦ Υἱοῦ (Τοῖς μαθηταῖς)
 β'. τριπ. — — — — — Τὸν τάφον σου Σωτήρ
 γ'. τετραπ. — — — — — Κυκλώσατε λαοὶ Σιών
 δ'. πενταπ. — — — — — δοξολογοῦμέν σε φιλόνηρωπε

§ 7. Ἀφαιρουμένης τῆς ἄρσεως τοῦ τελευταίου ποδὸς τῶν ἱαμβικῶν κῶλων προκύπτουσι τὰ καληκτικὰ ἱαμβικὰ κῶλα, ὧν

μετρικὰ σχήματα εἶνε τὰ ἑξῆς·

α'. διπ. κατ. — — — — — αἰνεῖτε (Ἀνέστη Χριστός)
 β'. τριπ. κατ. — — — — — εὐαγγελίζον (αὐτόθι)
 γ'. τετραπ. κατ. — — — — — Ὁ ἄγγελος ἔβόα
 δ'. πενταπ. κατ. — — — — — (σπάνιον)
 ε'. ἑξαπ. κατ. — — — — —

ἐμνήσωμεν Μαρίαν τὴν παρθένον

§ 8. Ὁ ἱαμβὸς ἔχει τὰ αὐτὰ καὶ ὁ τροχαῖος σχήματα ἐν τῇ μελωδίᾳ, ἀλλ' ἀντίστροφά, ἦτοι·

1ον) Τρίσημος (προσφδιακὸς — —), ὡς·

— — — — —

3 3 3 3 6

Γυ ναι κες α α κου τι σθη τε

Γυ ναι κες α α κου τι σθη τε

Τοιοῦτον μετεχειρίζοντο αὐτὸν καὶ οἱ ἄρχαῖοι, ὡς·

— — — — —

3 3 3 3 x

6 8 (Ἰμν. εἰς Καλ-
 λιόπην).

Αυ ρη δε σων απ αλ σε ων

3 3 3 3

Αυ ρη δε σων απ αλ σε ων

2ον) Δίσημος (τονιστικὸς — —), ὡς·

— — — — — || — — — — —

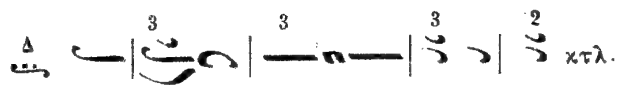
2 2 2 2 2 2 2 2

Κυ κλωτα τε λα οι Σι ων και πε ρι λα βετε αυ την

Κυκλω σα τε λα οι Σι ων και πε ρι λα βε τε αυ την

§ 9. Τὰ ἀνωτέρω παρατεθέντα κῶλα ἔχωρίσαμεν κατ' ἱάμβους μόνον καὶ μόνον ὅπως ὑποδείξωμεν τὰ σχήματα τοῦ ποδῶς τούτου ἐν τῇ ρυθμοποιίᾳ· ἐν τῇ πράξει ὁμως χάριν εὐκολίας καὶ ἀπλότητος οὐδὲν ἐμποδίζει ἡμᾶς ἐκλαμβάνοντας τὴν ἄρσιν τοῦ πρώτου ἱάμβου ὥς προανέκρουσιν νὰ θεωρήσωμεν τοὺς ἐπομένους πόδας ὡς τροχαίους καὶ νὰ χωρίσωμεν αὐτοὺς ὡς τοιοῦτους π. χ.

Γυ ναι κες α α κου τι σθη τε

Τοιουτοτρόπως ὁμοιομόρφως θὰ χωρίζωμεν εἰς τὸ ἐξῆς καὶ τὰ τροχαϊκὰ καὶ τὰ ἱαμβικὰ κῶλα, τὰ ὅποια οὕτως ἐν τῇ πράξει συγχέονται ἀναγνωριζόμενα μόνον ἐκ τῆς ἀνακρούσεως· καὶ τὰ μὲν ἀπὸ ἄρσεως (ἀνακρούσεως) ἀρχόμενα κῶλα εἶνε τὰ ἱαμβικὰ, τὰ δὲ ἀπὸ θέσεως (ἄνευ ἀνακρούσεως) τὰ τροχαϊκὰ¹.

Δακτυλικά κῶλα.—**Δακτυλικὴ κατάληξις.**—**Σχήματα τοῦ δακτύλου ἐν τῇ ρυθμοποιίᾳ.**

§ 10. Δακτυλικά κῶλα ἀκατάληκτα εἶνε τὰ ἐξῆς·

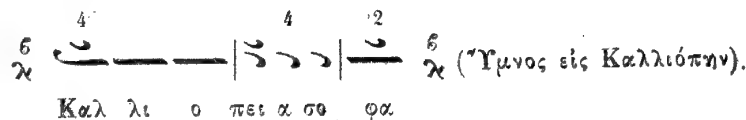
- α'. διποδία — — — — —
β'. τριποδία — — — — —
γ'. τετραποδία — — — — —

¹ Τὸ ζήτημα εἶνε ἐπιδεκτικὸν πολλῆς ἄλλης ἀναλύσεως, ἀλλὰ περιερίζομεθα εἰς ταῦτα καὶ μόνον, καθ' ὅσον δὲν συγγράφομεν ἐγχειρίδιον Μετρικῆς, ἀλλ' ἀπλὴν πραγματείαν.

§ 11. Τὰ ἀκατάληκτα ὁμως δακτυλικά κῶλα δὲν εἶνε εὐχρηστα ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ ὕμνωδιᾳ· ἀντὶ τούτων συνηθέστατα εἶνε τὰ καταληκτικά, δηλ. ἐκεῖνα ἐν οἷς λείπουσιν οἱ δύο βραχεῖς χρόνοι τῆς ἄρσεως τοῦ τελευταίου δακτύλου· σχήματα δὲ αὐτῶν εἶναι τὰ ἐξῆς (⋈ σημαίνει λειμμα μακρᾶς δισήμες, ἤτοι δύο βραχειῶν).

- α'. διποδ. — — — — ⋈ Δεῦτε λαοὶ (Κανὼν Εἰσοδίων)
β'. τριποδ. — — — — — ⋈ ὑπάρχεις¹ παρθένη ἀγνή ('Ὡς [ἐμψύχω])
γ'. τετραπ. — — — — — ⋈ χόρευε νῦν καὶ ἀγάλλον Σιών²

§ 12. Σχήματα τοῦ δακτύλου ἐν τῇ μελωδίᾳ εἶναι τὰ ἐξῆς 1ον) 'Ο τετράσημος καθαρὸς δάκτυλος (— — —) ὁ ὅποιος ἦτο ἐν χρήσει καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, ὡς·

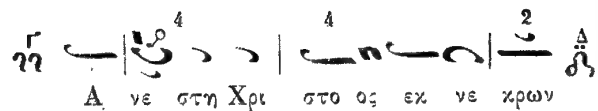
Καλ λι ο πει α σο φα

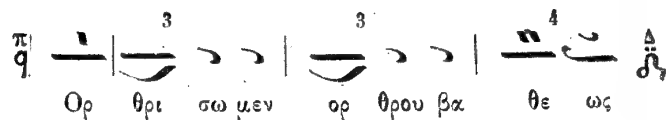
Καλ λι ο πει α σο φα

¹ Ἡ ὑπαρξὶς ἀνακρούσεως ἐν τοῖς δακτυλικοῖς κῶλοις οὐδαμῶς μεταβάλλει τὰ περὶ αὐτῶν εἰρημένα.

² Παραδείγματα πάντων τῶν κῶλων ἡδυνάμεθα νὰ παραθέσωμεν πλείονα ὅσα¹ δυστυχῶς ὁμως δὲν ἐπιτρέπουσι τὰ ὅρια τοῦ παρόντος βιβλιαρίου.

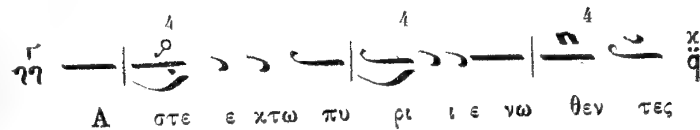
2ον) Τρίσημος τονιστικός ($\cup \cup \cup$), ως·

3ον) Τετράσημος μέν, παρεσχηματισμένος ὅμως εἰς ἀμφίβρα-
χυν ($\cup - \cup$) καὶ συνημμένος πάντοτε μεθ' ἑτεροειδῶν ποδῶν
(τροχαίων, ἰάμβων), ὡς·

4ον) Τετράσημος σπονδαῖος ($\cup - \cup$), μόνον ὡς κατὰληξις
δακτυλικῶν κῶλων συγγεόμενος μὲ τὴν ἰαμβικὴν κατὰληξιν, ὡς·

Κῶλα λογασιδικὰ

§ 13. Ὀνομάζονται, ὡς γνωστόν, κῶλα λογασιδικὰ τὰ συγ-
κείμενα ἐκ ποδῶν ἑτεροειδῶν, ἥτοι ἐκ τροχαίων καὶ δακτύλων
(τὰ ἄνευ ἀνακρούσεως), ὡς·

ἡ ἐξ ἰάμβων καὶ ἀναπαίστων (τὰ μετ' ἀνακρούσεως), ὡς·

— — — — —

Εἶναι δὲ τὰ λογαοιδικά κῶλα·

α'. διποδικὰ — — — — — (σπάνιον)

β'. τριποδικὰ — — — — — ἡ — — — — —

Τὴν παγκόσμιον δόξαν τῇ βασιλίδι μητρὶ

δ'. τετραποδικὰ — — — — —

Σῶσον Κύριε τὸν λαόν σου

ἡ — — — — —

Ἐν νόμῳ σοφῆ καὶ γραμματι κτλ.

Ἐπίσης διακρίνονται ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν δακτύλων οἱ ὅποιοι ὑπάρχουσιν ἐν αὐτοῖς·

α'. εἰς μονοδακτυλικά — — — — —

καὶ πληρωθῆσεται πνεύματος

β'. εἰς διδακτυλικά — — — — —

τύπον κατίδωμεν οἱ πιστοὶ

γ'. εἰς τριδακτυλικά — — — — —

Χείρας κροτεῖτω τὰ ἔθνη μετ' εὐφροσύνης

§ 14. Τὰ λογαοιδικά κῶλα κατὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἀποτελούντων αὐτὰ ποδῶν, κατὰ τὴν ἀνάκρουσιν, κατὰ τὰς καταλήξεις, κατὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐν αὐτοῖς δακτύλων κτλ. εἶναι τοσοῦτον πολυποικίλα, ὥστε τὰ διάφορα αὐτῶν σχήματα τὰ παραγόμενα ἐκ τοῦ συνδυασμοῦ τῶν ὄρων τούτων μόνον ἐν ἰδιαιτέρῳ πονήματι Μετρικῆς εἶνε δυνατόν νὰ περιληφθῶσι. Παραλείποντες

λοιπὸν τὰ μετρικὰ σχήματα τῶν λογαοιδικῶν κῶλων περιορίζομεθα νὰ παραθέσωμεν ἐνταῦθα τὰ κυριώτερα ρυθμικά αὐτῶν σχήματα, ἐν οἷς ἀπαντῶσι πάντα τὰ εἶδη τῶν ποδῶν περὶ τῶν ὁποίων διεξήλθομεν ἀνωτέρω.

Α'. Κῶλα μονοδακτυλικά.

α'. με δάκτυλον καθαρὸν (— — —)

— — — — —

π q 2 4 2 2 2 Δ
Σω σον Κυ ρι ε τον λα ο ον σου

2 4 2 2 2
Σω σον Κυ υ ρι ε τον λα ο ον σου.

β'. με δάκτυλον τρισημον (— — —)

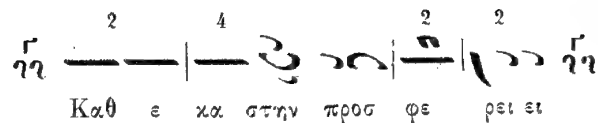
— — — — —

6 2 3 2 2 π q
Ως γεν ναι ον εν μαρτυ σιν

2 3 2 2
Ως γεν ναι ον εν μαρ τυ σιν

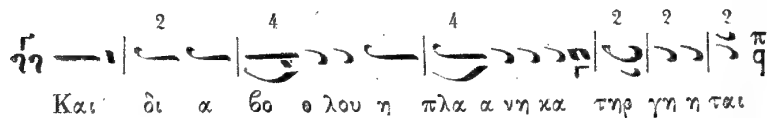
¹ Σημειώτεον ὅτι τὰ με ἰαμβικὴν κατάληξιν λογαοιδικά κῶλα καθὼς καὶ αὐτὰ τὰ καταληκτικά ἰαμβικά ἐν τῷ ρυθμῷ ἔχουσι πάντοτε ἓνα πόδα περισσότερον ἢ ἐν τῷ μέτρῳ· ἡ μετρικὴ διποδία λόγου χάριν γίνεται ρυθμικὴ τριποδία, ἡ μετρικὴ τριποδία ρυθμικὴ τετραποδία κτλ.

γ'. με ἀμφίβραχυν (— —)

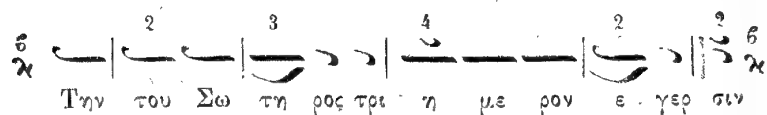

Β'. διδακτυλικά.

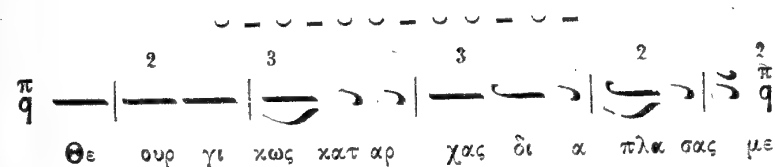
α'. με ἀμφοτέρους τοὺς δακτύλους καθαρούς·

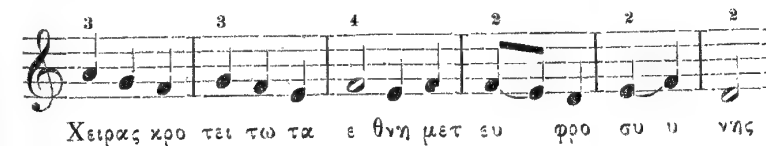
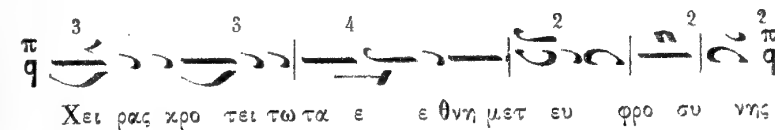
β'. με δακτύλους, τὸν μὲν τρίσημον, τὸν δὲ καθαρόν·

γ'. με ἀμφοτέρους τοὺς δακτύλους τρισήμους.

Γ'. τριδακτυλικά λογαριθμικά κῶλα (σπάνια), ὥς :

Ἄλλα καταληκτικά σχήματα.

Ἐσωτερικαὶ καταλήξεις

§ 15 Πλὴν τῶν καταλήξεων τὰς ὁποίας εἶδομεν ἀνωτέρω ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ καὶ τῇ δημῳδῇ μουσικῇ ἀπαντᾷ καὶ ἕτερον καταληκτικὸν σχῆμα, τὸ \sim —, ἥτοι τρίσημος καταληκτικὸς πούς μετὰ βραχείας θέσεως καὶ μακρᾶς ἄρσεως. Ἡ κατάληξις αὕτη πάντοτε ἀπαιτεῖ πρὸ ἑαυτῆς τρίσημον πόδα εἴτε τροχαῖον, εἴτε δάκτυλον· αἱ ἐξαιρέσεις εἶναι σπάνιαι.

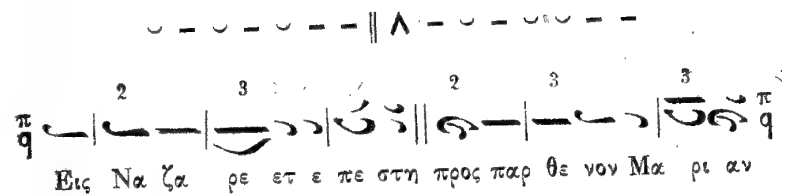

Ἡ πόλις ἡ ἡ ἀ γι α των προ φη τω ων ἡ δο ξα¹

Ἡ πόλις ἡ ἡ ἀ γι α των προ φη τω ων ἡ δο ξα

¹ Τὸ ἄθροισμα 3+1 σημαίνει ὅτι ὁ τρίσημος καταληκτικὸς πούς τοῦ πρώτου κώλου μὲ τὴν ἄρσιν τοῦ δευτέρου ἀποτελεῖται κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν πόδα τετράσημον.

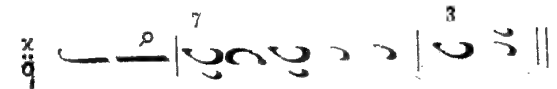

Εἰς Νὰ ζα ρε ετ ε πε στη προς παρ θε νον Μὰ ρι αν

Εἰς Νὰ ζα ρε ετ ε πε στη προς παρ θε νον Μὰ ρι αν

(δημῳδός)

Νὰ κα ἡς νὰ γ νη ἡς στα χτη

νὰ βγη τη ἡς καρ δια ας μου τ'αχ τι¹

Νὰ κα ἡς νὰ γι νη ἡς στα χτη

νὰ βγη τη ἡς καρ δια ας μου τ'αχ τι

¹ Ὁ ἐπτάσημος πούς εἶναι ἐπίτритος — — — — — ὁ ὁποῖος ἐνταῦθα ἔινε μόνον ρυθμικὸς οὐχὶ καὶ μετρικὸς· ὁ πούς οὗτος εἶναι ἀχρηστὸς ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ μουσικῇ.

§ Εἶπομεν ἐν προηγουμέναις παραγράφοις ὅτι πολλάκις λείπει ἡ ἄρσις τοῦ τελευταίου ποδὸς κώλου τινός, καὶ ὅτι τὸ τοιοῦτον πάθος λέγεται καταλήξις. Ἀλλὰ καὶ ἐν μέσῳ κώλου εἶνε δυνατόν νὰ λείπῃ ἡ ἄρσις ποδὸς ἢ ποδῶν τινων, νὰ ὑπάρχῃ ἐπομένως καταλήξις. Τοῦτο συμβαίνει συνηθέστατα ἐν τῇ μελωδίᾳ τῶν τροπαρίων, ὅπου δύο τρεῖς ἢ τέσσαρες συλλαβαὶ τοῦ στίχου μελωδοῦνται οὐχὶ κατὰ τὴν μετρικὴν αὐτῶν ἀξίαν, ἀλλ' ὡς δίσημοι μακροὶ ἀποτελοῦσαι αὐτοτελεῖς πόδας· π. χ.

— — — — Λ — — — — Λ

2 2 2 2

π ————| ————| ————| ———— π

Τω τὴν α βα α τον

2 2 2

6 κ ————| ————| ———— 6 κ

Θυ σω ω σοι

2 2 2

Τω τὴν α α βα α τον

2 2 2

Θυ σω ω σοι

Ἐκ τῶν δύο τούτων παραδειγμάτων τὸ πρῶτον μετρικῶς μὲν εἶναι τριποδία τροχαῖκή καταληκτική, μελωδεῖται ὅμως ὡς τετραποδία, τῆς ὁποίας οἱ τρεῖς τελευταῖοι πόδες εἶνε ἰσαριθμοὶ μακροὶ δίσημοι, ἥτοι ἐσωτερικαὶ καταλήξεις.

Πολλάκις ἐν τῇ μελωδίᾳ καὶ ἡ ἀνάκρουσις εἶνε καταληκτική, ὡς

— — — — —

2 2 2 2 2

6 κ ————| ————| ————| ———— 6 κ

Καὶ α α φθαρ σιαν καὶ ζω ἡν

2 2 2 2

Καὶ α α φθαρ σιαν καὶ ζω ἡν

2 2 2 2 2

π ————| ————| ————| ———— π

Ε φρι ξε παὶ ὦν ευ α γων

§ 17. Ἐρμηνεύομεν δὲ τὰς τοιαύτας ἐσωτερικὰς καταλήξεις ὡς λείψανα τῶν ἐσωτερικῶν καταλήξεων τῆς παλαιᾶς ἑλληνικῆς μουσικῆς, μὲ ταύτην ὅμως τὴν διαφορὰν ὅτι ἡ Μετρικὴ ἐκείνας μὲν παραδέχεται ἢ τρισήμους (ἱαμβικαὶ καὶ τροχαῖκαὶ τοναὶ) ἢ τετρασήμους (δακτυλικά καὶ τοναὶ) ἢ πεντασήμους (παιωνικά καὶ τοναὶ)· ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ ὅμως μουσικῇ μόνον δίσημοι τοναὶ ὑπάρχουσι¹ καὶ πλὴν τούτου ἐνῶ αὐτὰ κατα-

¹ Ἐν τοῖς ἐξῆς κώλοις τὰ ὅποια παραλαμβάνομεν ἐκ τῆς ζωσῆς παραδόσεως

4 4

Δ ————| ————

Συ υ δε α γνη η η η

Δ ————| ————

Πα σα η γη η η η

1 1

Συ υ δε α γνη η η η

1 1

Πα σα η γη η η η

ὑποθέτομεν ὅτι αἱ τετράσημοι τοναὶ εἶνε τεθειμέναι ἀντὶ δακτύλου τετρασήμου, ἥτοι ἀποτελοῦσι τονὴν δακτυλικὴν ὡς ἐνόουν αὐτὴν οἱ ἀρχαῖοι.

λήξεις ἐν τῇ παλαιᾷ ἑλληνικῇ μουσικῇ ἐφηρμόζοντο καὶ εἰς τὸν ρυθμὸν καὶ εἰς τὸ μέτρον, ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ μουσικῇ εἶνε φαινόμενον καθαρῶς ρυθμικόν, οὐχὶ δὲ καὶ μετρικόν, ὡς φαίνεται ἐκ τῶν ἀνωτέρω παραδειγμάτων. Τοῦτο δὲ συμβαίνει ἐκ τοῦ ὅτι οἱ μὲν παλαιοὶ πολὺ εὐκόλως ἐν τῇ προσωδιακῇ αὐτῶν στιχουργίᾳ παρέτασσον ὅσας ἤθελον μακρὰς συλλαβὰς ἀλλεπαλλήλους, αἱ ὁποῖαι ἐν τῷ ᾄσματι ἐμελωδοῦντο ὡς τοναί, ἐνῶ οἱ ἐκκλησιαστικοὶ ὕμνογράφοι καὶ ἡμεῖς αὐτοὶ οἱ νεώτεροι "Ἕλληνες ἐν τῇ τονιστικῇ ἡμῶν στιχουργίᾳ μετὰ πολλῆς δυσκολίας εἰμποροῦμεν νὰ παρατάξωμεν ἀλλεπαλλήλως καὶ δύο ἔστω τονισμένους συλλαβὰς. "Ενεκα λοιπὸν πάντων τούτων οἱ ἡμέτεροι ὕμνογράφοι ἀκολουθοῦντες τὰς παραδόσεις τῆς παλαιᾶς ἑλληνικῆς μελοποιίας φυλάττουσι μόνον ἐν τῇ μελωδίᾳ ὅ,τι δὲν ἠδύναντο νὰ ἐφαρμόσωσι καὶ ἐν τῷ μέτρῳ.

Περὶ περιόδων

§ 18. Δύο ἢ πλείονα κῶλα μελωδούμενα εἰς σύστημα ἐνιαῖον καὶ διακρινόμενον ἀπὸ τε τῶν προηγούμενων καὶ τῶν ἐπομένων ἀποτελοῦσι περίοδον. Αἱ περίοδοι ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἀποτελούντων αὐτὰς κῶλων εἶνε μονόκωλοι, δίκωλοι, τρίκωλοι κτλ. Ἰδοὺ τροπάρια στιχομετρημένα κατὰ κῶλα καὶ περιόδους:

Α'. Μετρικὴ διαίρεσις

— — — — — || — — — — — (περ. δίκωλος)

— — — — — || — — — — — (περ. δίκωλος)

— — — — — || — — — — — || — — — — — (π.τρίκωλ.)

Β'. Ρυθμικὴ διαίρεσις¹

³Ηχος· γ'. γ'

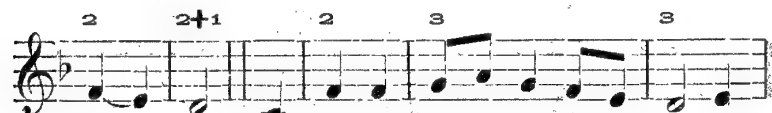
Τον νυμ φων σου βλεεπω Σωτηρ μου κε
κοσμη μενον και εν θυμα ουκ εεχω ινα
ει σε ελθω εν αυτω λαμπρυνοον μου
τηην στολην της ψυχης φωτοδοτακαισω
ωσονμαι

Τον νυμ φων σου βλεεπω Σωτηρ μου

¹ Διὰ μονογράμμου διαστολῆς εἶνε δισταλμένοι οἱ πόδες, διὰ διγράμμου τὰ κῶλα καὶ διὰ τριγράμμου αἱ περίοδοι.

κε κο ο σμη με ε νον Και εν δυ μα ουκ.

ε ε χω ι να ει σε ε ελ θω ω εν αυ

τω λαμ.πρυ νο ον μου τη ην στο

λην της ψυ χης φω το δο τα α και

σω ω σον με

Ετερον

Α'. Μετρική διαίρεσις.

α'. — — — — — (π. μονόκωλος)

β'. — — — — — || — — — — — || — — — — — ||
— — — — — (π. τετράκωλος)

γ'. — — — — — || — — — — — || — — — — — ||
— — — — — (π. τετράκωλος)

δ'. — — — — — || — — — — — || — — — — — ||
(π. τρίκωλος)

Β'. Ρυθμική διαίρεσις¹

Ηχος β'. Δ.

0 τε ε εκ του ζυ λου σε νε κρον

ο Α ρι μα θει ας κα θει ει λε την των

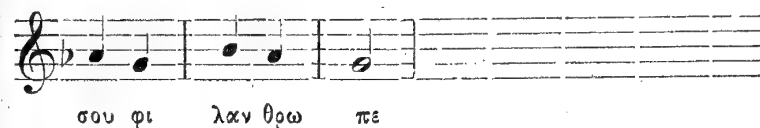
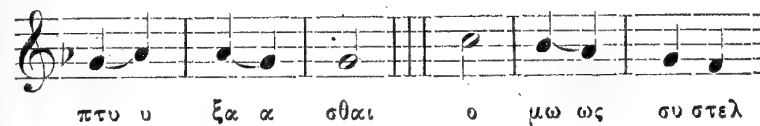
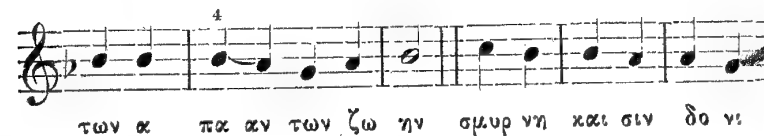
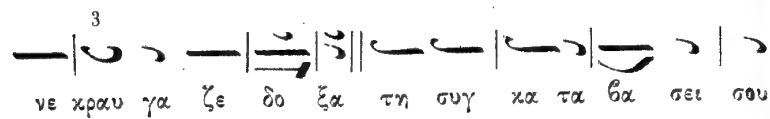
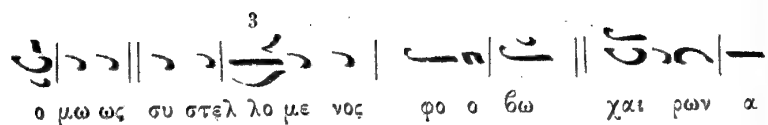
α πα αν των ζω ην συμρ νη και συν δο νι σε

Χρι στε ε κη η δε ευ σε και τω πο θω η

πει γε ο καρ δι α και χει ει λει σω μα το α

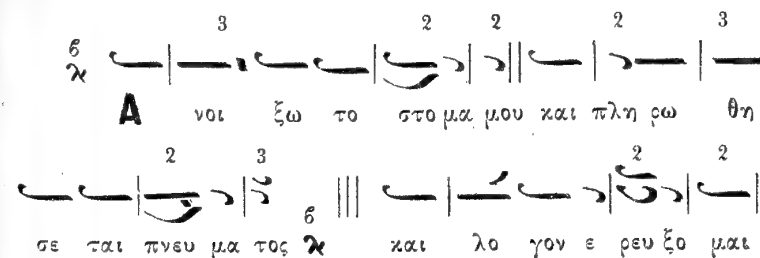
κη ρα τον σου πε ρι πτυ υ ξα α σθε

¹ Αί άνευ αριθμού πόδες δίσημοι.

Τρόπος ρυθμίσεως τῶν ἀνεπτυγμένων
εἰρμολογικῶν μελῶν

§ 19. Λάβωμεν τὸ ἐξῆς σύντομον εἰρμολογικὸν τροπάριον
ρυθμογραφημένον κατὰ πόδας, κῶλα, καὶ περιόδους.

$\overset{2}{\text{C}} | \text{---} | \overset{3}{\text{C}} \text{---} | \overset{2}{\text{C}} \text{---} | \overset{2}{\text{C}} \text{---} | \overset{2}{\text{C}} \text{---} | \overset{3}{\text{C}} \text{---} ||$
 τη βχ σι λι δι μη τρι **χ** και ο φθη σο μαι
 $\text{---} | \overset{2}{\text{C}} \text{---} | \overset{3}{\text{C}} \text{---} | \overset{4}{\text{C}} \text{---} || \text{---} | \overset{3}{\text{C}} \text{---} | \overset{2}{\text{C}} \text{---} | \overset{2}{\text{C}} \text{---} ||$
 φαι δρωσ πα νη γυ ρι ζων και α σω γη θο με νος
 $\overset{4}{\text{C}} \text{---} | \overset{2}{\text{C}} \text{---} | \overset{2}{\text{C}} \text{---} |$
 ται της τα θαυ μα τα

Εἴπομεν ἐν ἀρχῇ (§ 1) ὅτι ἐν τῷ ἀνεπτυγμένῳ εἰρμολογικῷ μέλει ἐκάστη συλλαβὴ τοῦ τροπαρίου εἶνε δίσημος πλὴν ὀλίγων τινῶν συλλαβῶν, αἱ ὁποῖαι εἶνε ἢ τετρασήμεροι ἢ μονόσημοι· ἐὰν ἐπομένως τὸ ἀνωτέρω σύντομον μέλος μεταγράψωμεν εἰς ἀνεπτυγμένον εἰρμολογικὸν φυλάττοντες τὴν αὐτὴν μετρικὴν διαίρεσιν, ἔχομεν τὴν ἐξῆς ρυθμικὴν μορφήν·

*** Ηχος Λέγετος $\overset{6}{\chi}$**

$\overset{6}{\text{C}} | \overset{4}{\text{C}} \text{---} | \overset{4}{\text{C}} \text{---} | \overset{4}{\text{C}} \text{---} || \overset{4}{\text{C}} \text{---} | \overset{4}{\text{C}} \text{---} |$
A νοι ζω το στο ο μα α μου και πλη ρω
 $\overset{6}{\text{C}} \text{---} | \overset{4}{\text{C}} \text{---} | \overset{4}{\text{C}} \text{---} || \text{---} | \overset{6}{\text{C}} \text{---} | \overset{4}{\text{C}} \text{---} | \overset{4}{\text{C}} \text{---} ||$
 θη η σε ε ται πνευ μα χ το ος και λο ο γό ον ε ε
 $\overset{4}{\text{C}} \text{---} | \overset{4}{\text{C}} \text{---} | \overset{4}{\text{C}} \text{---} | \overset{6}{\text{C}} \text{---} |$
 ρε ευ ζο ο μαι αι τη η βα α σι λι ι δι μη χ

$\overset{4}{\text{C}} \text{---} | \overset{6}{\text{C}} \text{---} || \overset{4}{\text{C}} \text{---} | \overset{4}{\text{C}} \text{---} | \overset{4}{\text{C}} \text{---} | \overset{4}{\text{C}} \text{---} |$
 τρι ι **χ** και ο φθη σο ο μαι αι **Δ** φαι
 $\overset{6}{\text{C}} \text{---} | \overset{4}{\text{C}} \text{---} | \overset{6}{\text{C}} \text{---} | \overset{4}{\text{C}} \text{---} | \overset{4}{\text{C}} \text{---} || \text{---} |$
 δρω ω ω ως πα α νη η γυ υ ρι ζω ων **g** και
 $\overset{6}{\text{C}} \text{---} | \overset{4}{\text{C}} \text{---} | \overset{4}{\text{C}} \text{---} | \overset{4}{\text{C}} \text{---} | \overset{4}{\text{C}} \text{---} |$
 α α σω ω γη η θο ο με με ε νος τα α α αυ τη
 $\text{---} | \overset{4}{\text{C}} \text{---} | \overset{4}{\text{C}} \text{---} | \overset{4}{\text{C}} \text{---} |$
 ης τα θαυ μα α τα α

ἐξ ἧς συμπεραίνομεν τὰ ἐξῆς·

A'. Οἱ ἐν τῷ συντόμῳ εἰρμολογικῷ μέλει δίσημοι πόδες γίνονται τετρασήμεροι ἐν τῷ ἄργῳ εἰρμολογικῷ καὶ πρέπει οὕτω νὰ χωρίζονται (2+2).

B'. Οἱ ἐν τῷ συντόμῳ εἰρμολογικῷ μέλει τρίσημοι δάκτυλοι γίνονται ἐξάσημοι ἐν τῷ ἄργῳ (2+2+2).

Γ'. Ὄταν συλλαβὴ θέσις οὕσα ποδὸς τινος ἐκτείνεται ἐπὶ τέσσαρας φθόγγους, τότε οἱ μὲν τροχαῖοι καὶ οἱ λαμβοὶ γίνονται ἐξάσημοι (4+2), οἱ δὲ δάκτυλοι ὀκτάσημοι (4+2+2), ὅτε καλὸν εἶνε νὰ διχοτομῶνται εἰς δύο τετρασήμους πόδας.

Δ'. Ὄταν ἐν τῷ ἀνεπτυγμένῳ εἰρμολογικῷ μέλει μία ἢ δύο συλλαβαὶ εἶνε μονόσημοι κατατάσσονται ὑπὸ τοῦ ρυθμίζοντος κατὰ βούλησιν μὲν, φυλαττομένης ὅμως τῆς συμμετρίας πρὸς τοὺς ἡγουμένους καὶ τοὺς ἐπομένους πόδας.

Κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον ἡ θέσις τοῦ ρυθμικοῦ ποδὸς ἐν τῷ μέλει ταυτιζέται μὲ τὴν θέσιν τοῦ μετρικοῦ ποδὸς τοῦ ποιήματος (ἥτις κατὰ τὸ πλεῖστον εἶνε τετονισμένη συλλαβή), προκύπτει δὲ ρυθμὸς ἀνισοποδικός, ἑλλογος, ἐνέχων λανθάνουσαν τὴν συμμετρίαν καὶ ἐκ περισσοῦ εὐάρεστος εἰς τὴν ἀκοήν.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Ἄσμα ἰὸν Ἐξαποστειλᾶριον

Α'. Μετρικὴ διαίρεσις

α'. — — — — — || — — — — —
 β'. — — — — — || — — — — —
 γ'. — — — — — || — — — — —
 δ'. — — — — — || — — — — — || — — — — —
 ε'. — — — — — || — — — — —

Β'. Ρυθμικὴ διαίρεσις

Ἦχος β'. Βου

Τοῖς μαθηταῖς συνελθόμεν ἐν
 ορεῖ Γαλιλαίας πῶς Χριστὸν θε-
 ασασθαί λεγοντα ἐξουσίαν

λαβεῖν τὸν αὐτὸν καὶ αὐτὸν μα-
 τῶς διδάσκει βαπτίζει εἰς τὸ οὐ-
 νομα τοῦ πατρὸς ἐν ὀνόματι καὶ τοῦ υἱοῦ
 τοῦ καὶ αὐτοῦ πνεύματος καὶ αὐτοῦ
 ναὶ τοῖς μυσταῖς ὡς ὑπέσχετο ἐ-
 ὡς τῆς συνηθείας αὐτοῦ

¹ Ἐνταῦθα παραβλέπομεν τὴν ὀρθογραφίαν χάριν τοῦ ρυθμοῦ.

² Ὡς πρὸς τὸν τονισμόν ποιούμεθα τὴν ἐξῆς παρατήρησιν ἐκληπτῶν ὡς ἀναφερομένην εἰς πάντα τὰ μουσικὰ χωρία ἐν οἷς ὅμοιον ρυθμικὸν φαινόμενον παρατηρεῖται· τοὺς πόδας δηλ. πίστει Χρι—λέγοντα—, μά-
 θωμεν—κτλ. δὲν ἐχωρίσαμεν ὡς δακτύλους συμφώνως μετὰ τὸν τονισμόν, ἀλλ' ἐξελάβομεν αὐτοὺς ὡς τρέχαιους μετ' ἀνακρούσεως πί | στεί Χρι—
 λέ | γοντα—κτλ. τοῦτο δὲ διότι αἱ δευτέραι συλλαβαὶ τῶν κώλων τούτων στεί, γον κτλ. εἶνε θέσεις, οὐχὶ δὲ αἱ πρῶται κατὰ τὸ γενικὸν μετρικόν

Τοις μαθηταῖς συν ἑλθωμεν ἐν
ὀρει Γαλιλαίας πῶς
στεῖ Χρὶς ἐν ἡμῖν ἵνα ἡμεῖς

σχῆμα αὐτῶν $\bar{\cup} - \cup - \bar{\cup} - \cup -$. Τοιαῦται παρατονίαι (ἀς τὰς ὀνομάσωμεν) παρατηροῦνται καὶ ἐν μέσῳ κώλου, ὡς:

καὶ πάλιν ἐρῶ χαῖρε· ἀναλλοιώτως ὅλος ἐν σοί

καὶ δὴ καὶ ἐν τῇ δημῳδῇ στιχοιουργία, ὡς

Τί νά τὰ πῶ τὰ μάτια μου || ὅταν τᾶλω μαθημένα
κι ὅπου ἰδοῦν τῆς εὐμορφαις || δακρύζουν τὰ καυμένα

Τελευταῖον παρατηροῦμεν ὅτι ὁ τέταρτος στίχος τῆς τετάρτης περιόδου εἶναι σαφεινός· — — — — —

καὶ ἁγίου πνεύματος καὶ συνεῖναι
 πρὸς. φαίνεται μοι κείνος Ἰσὸς θεοῦ·
 ποικιλόθρον' ἀθάνατ' Ἀφροδίτα.

2 3 2 3

γον τα ε ε ξου σι ι αν λα

2 4 2 3

θειν των α νω ω και κα α τω μα

2 3 2

θω μεν πω ως δι δα α σκει βα

2 3 3 3

πτι ζειν ει εις το ο ο ο νυ μα

2 4 2 2 3

του πα τρος ε ε θνη πα αν τα και

2 3 2 2 3

υι ου ου ου ου και α γι ου

3 3 2 3

πνευ μα τος και αι συν ει ει ναι τοις

μου σταις ω ως υ πε ε ε σχε το ε

ως της συ υν τε λει ει ας

Ἄσμα 2ον Ἐξαποστειλάριον

Α'. Μετρική διαίρεσις

[illegible]

Β'. Ρυθμικὴ διαίρεσις

Ἡχος β'.

α'. 6 $\overset{3}{-|}\overset{2}{\underset{\cdot}{\curvearrowright}}\overset{3}{\underset{\cdot}{\curvearrowright}}|-\overset{3}{-|}\overset{3}{\underset{\cdot}{\curvearrowright}}\overset{2}{\underset{\cdot}{\curvearrowright}}|-\overset{2+1}{\underset{\cdot}{\curvearrowright}}\overset{2}{\underset{\cdot}{\curvearrowright}}|$
 Σταυρος ο φυλαξ πασης της Οι οικουμε ε νης

γ'. 5 { ³ — | ² — | ³ — | ³ — | ²⁺¹ — |
 Σταυ ρος βα σι λε ων το ο κρα ται αι ω μα
 4 { ² — | ³ — | ³ — | ²⁺¹ — |
 Σταυ ρος πι στω ων το στη η ρι γμα
 δ'. 4 { ² — | ⁴ — | ² — | ²⁺¹ — |
 Σταυ ρος αγ γε λω ων η δο ο ξα
 4 { ⁴ — | ² — | ² — |
 και των δαι μο νω ων το τρα αυ μα

Σταυ ρο ος ο φυ λαξ πα σης της

3 2 2 + 1 3

Οι οι κου με ε νης Σταυ ρο ος η ω

2 3 3 2 2 + 1

ω ραι ο της της Ε εκ κλη σι ι ι ας

3 2 3 3 2+1

Σταυ ρος βα σι λε ων το ο κρα ται αι ω μα.

2+1 2 3 3

Σταυ ρος πι στω ων το στη η ρι γμα

2 4 2 3

Σταυ ρος αγ γε λω ων η δο ο ο ξα

2 4 2 2

και των δαι μο νω ων το τραυ αυ μα

*Άσμα ζον Έξαποστειλάριον

Ρυθμική διαίρεσις (μετρικήν διαίρεσιν ἴδε ἐν προλεγομένοις)

*Ἦχος γ'. 77

3 2 2 2+1

α'. 4 { Α πο στο λοι εκ πε ρα α των

4 { 2 4 2 2+1

συν α θροι σθεν τε ες εν θα α δε 77

2 3 2 2+1

β'. 4 { Γεθ ση μα νη τω χω ρι ι ω

4 { 2 4 2 2+1

κη δευ σα τε μου το σω μα 77

2 3 2 2+1

γ'. 4 { και συ υι ε και αι Θε ε ε μου

4 { 2 4 2 2

πα ρα λα βε μου το πνευ μα

3 2 2 2+1

Δ απο στο λοι εκ πε ρα α των

2 4 2 2+1

δ'. 4 { συν α θροι σθεν τε ες εν θα α δε

2 3 2 3

Εθ ση μα νη τω χω ρι ι ω

2 4 2 2
 κη δεν σα τε μου ου το σω ω μα
 2 4 2 3
 και συ υι ε και αι Θε ε ε μου
 2 4 2 2
 πα ρα λα βε μου ου το πνευ μα

Ύμνος 4ον Κάθισμα

Α'. Μετρική διαίρεσις

α'. και β'. — — — — || Λ — — — —
 γ'. — — — — — || Λ — — — —
 δ'. και ε'. Λ — — — — || — — — —
 (κατακλείς) — — — —

Β'. Ρυθμική διαίρεσις

Ύμνος α'. $\frac{x}{q}$

α'. 3 $\frac{\Delta}{\ominus}$ | 3 — | 2 — | 2 — ||
 Τον τα φον σου Σω τη ηρ
 νε κροι τη α στρα πη η
 3 2 4 3+1
 στρα τι ω ω ται τη ρουν τες
 του ο φθε εν τος αγ γε λου

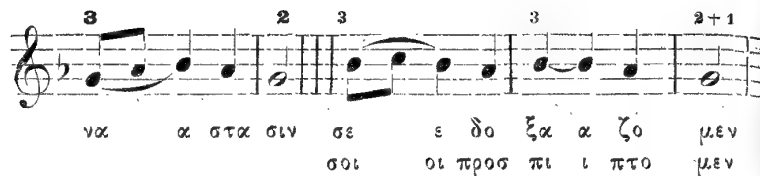
γ'. 4 | 2 3 3 2
 ε γε νον το ο κη ρυ υτ τον το ος
 4 | 2 4 2
 γυ ναι ξι τη ην α να α στα σιν
 δ'. 3 | 3 3 2+1 2 4 3
 σε ε δο ξα α ζο μεν τον της φθε ρας και θαι ρε την
 σοι οι προ σπι πτο μεν τω α να στα αν τι εκ ταφου

3 3 2
 και μο νω Θε ω η μων

3 2 2 2
 Τον τα φον σου Σω τη ηρ στρα τι
 νε κροι τη α στρα πη η του ο

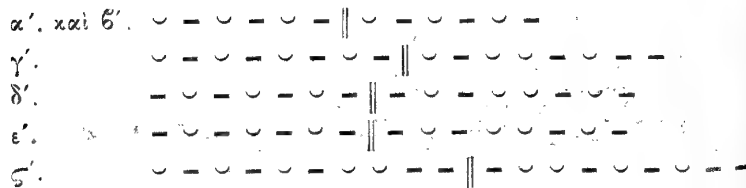
4 3+1 2 3
 ω ω ται τη ρουν τες ε γε νον το ο κη
 φθεν εν τος αγ γε λου

3 2 2 4
 ρυ υτ τον το ος γυ ναι ξι τη ην α

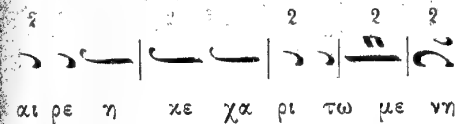
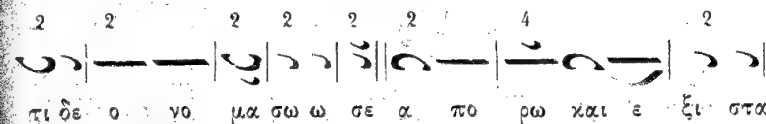
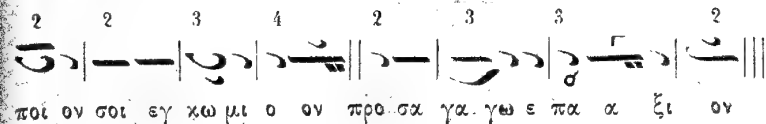
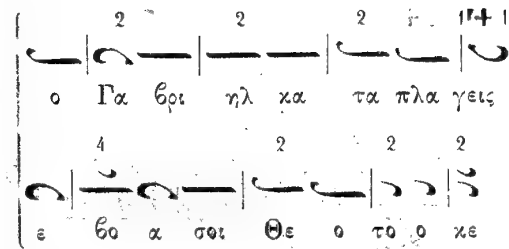
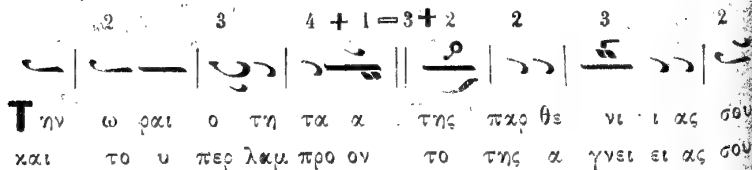
ᾠσμα ὄν Κάθισμα

Α'. Μετρική διαίρεσις

Β'. Ρυθμική διαίρεσις

Ἦχος γ'. ᾠη

1 Το ἄθροισμα $3+2$ υποδηλοῖ ὅτι ἡ τονή τῆς συλλαβῆς μετὰ τῆς ἀρσεως τοῦ ἐπομένου κώλου τῆς κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν ἀγονταὶ ὡς δύο πόδες, ὧν ὁ μὲν τρίτημος, ὁ δὲ δίστημος.

3 2+1 2 2 2 1+1

νι ι ι ας σου ο Γα θρι ηλ κα τα πλά γεις
γνει ει ει ας σου

4 2 2 2 2

ε βο α σοι Θε ο το ο κε ποι ον

2 3 4 2 3

σοι εγ κω μι ο ο ον προσ α γα γω ε

3 2 2 2 2

πα α ξι ον τι δε ο νο μα

2 2 2 4 2 2

σω ω σε α πο ρω και ε ξι στα μαι

2 2 4 2 2

δι ο ως προ σε τα α γην βο ω ω σοι

4

χαι αι ρε η κε χα ρι τω με ε νη

Ἄσμα ς'. Κάθισμα

Α'. Μετρική διαίρεσις

α'. και β'. — — — — — || — — — — — (δίκωλος)

γ'. — — — — — — — — — — — (μονόκωλος)

δ'. και ε'. — — — — — || — — — — — (δίκωλος)

ς'. — — — — — || — — — — — (τρίκωλος)

ζ'. — — — — — || — — — — — || — — — — — (δίκωλος ||| κατακλείς)

Β'. Ρυθμική διαίρεσις

Ἦχος Δ

2 3 3 2+1 2 2 2 2

Κα τε πλα γη Ι ι ω σηφ το υ περ φυ σιν θε ω ρων
και ε λαμ βα νε εν εις νουν τον ε πι πο κον υ ε τον

2 3 3 3 4

εν τη κ σπο ρω συλ λη ψει σου Θε ε ο το ο ο

2 2 3 2 2 2 2 2

κε βα το ον ε εν πυ ρι α κα τα α φλε ε κτον
ραβ δο ον Α α α ρων την βλα στη σα α σαν

2 3 2 2 1+1 2 2+1

και μαρ τυ ρων ο μνη στω ωρ Σου και φν υ υ λαξ

2 4 2 2 3
 τοις ι ε ρευ σι ιν ε κραυ γα α ζε Παρ θε ε νος
 4 2+1 3 4 2 4
 τι ι ι κτει και με τα το ο ο κον πα λιν με νει ει Παρ θε
 2
 ε ε ε νος¹

2 3 3 2+1

Κα τε πλα γη Ι ι ω σηφ
 και ε λαμ βα νε εν εις νουν

2 2 2 2+1

το υ περ φυ σιν θε ω ρων
 τον ε πι κο κον υ ε τον

¹ Αἱ ἐν ταῖς λέξεσι Θεοτόκε, τίκτει, τόκον κ.τ.λ. τετράσημοι μακροὶ εἶνε ἐπέκτασις τῶν δισημῶν μακρῶν ἐπὶ δύο ἀκόμη χρόνους μὴ ἀνήκοντας εἰς τὸν ρυθμὸν τοιούτους πλατυασμοὺς ἀπαντᾷ τις καὶ εἰς τὸ τροπάριον Ἡ παρθένος σήμερον. Καὶ Ἀριστοφάνης δὲ ὁ κωμικὸς παρωδῶν χορικὸν τι τοῦ Εὐριπίδου ἐν τοῖς Βατράχοις (1309-1351) καὶ ἐπεκτείνων τὴν λέξιν εἰ εἰ εἰ λίσσετε τοιούτους τινὰς πλατυασμοὺς διακωμωδεῖ ἐπιτηδευσόμενους, φαίνεται, ὑπὸ τῶν μελοποιῶν τοῦ καιροῦ του, οἱ ὁποῖοι ἀποστάντες τῆς κλασικῆς ἀπλότητος καὶ εὐρυθμίας ἐν τῇ μελοποιίᾳ ἔδιδον πλείονα ἔκτασιν εἰς τὸ μέλος παραβλέποντες τὸ μέτρον.

2 3 3 2

εν τη α σπο ρω συλ λη ψει σου Θε ε ο

4 2 2 2 3

το ο ο ο κε βα α το ον ε ε εν πυ
 ρα α εδον Α α α ρω ν

2 2 2 2 2

ρι ι α κα τα α φλε ε κτον
 ρω νων την βλα στη η σα α σαν

2 3 2 2 1+1

και μαρ τυ ρω ων ο μνη η στω ωρ σου

2 2+1 2

και φυ υ λαξ τοις ε ε

4 2 2 2+1

ρευ σι ιν ε κραυ αν γα α ζε Παρ

3 4 2+1

θε ε ε νος τι ι ι ι κτει και

με τα το ο ο ο κον πα λιν

με νει ει παρ θε ε ε ε νος

Ἕσμα ὅν Προσόμοιον

Α'. Μετρική διαίρεσις

α'. — — — — — || — — — — —
 β'. — — — — — || — — — — —
 γ'. — — — — — || — — — — —
 δ'. — — — — — || — — — — —

Β'. Ῥυθμική διαίρεσις.

Ἦχος α'. Πα

των ου ρα νι ων ταγμα α των το α γαλ λι

α α μα των ε πι γη ης αν θρωπων κραται α

προ πασι α α χραν τε παρ θε νε σω ω σον η μας

τους εις σε κα τα φευ γοντας ο τι εις σε τας

ελ πι ιδας με τα Θε ον Θε ο το κε α νε

θε ε με θα

των ου ρα νι ων ταγμα α των το

α γαλ λι α μα των ε πι γης αν

θρωπων κραται α προ στα σι α α χραν

τε παρ θε νε σω ω σον η μας τους εις

4 2 2+1 2

σε ε κα τα φευ γον τας ο τι εις

3 4 2 2

σε τας ελ πι ι δας με τα θε ον

2 2 2 2 2 2

θε ο το κε α νε θε ε με θα

ᾠσμα 8ον Προσόμοιον

Α': Μετρική διαίρεσις

α'. — — — — — || — — — — —

β'. — — — — — || — — — — —

γ'. — — — — — || — — — — — || — — — — —

δ'. — — — — — || — — — — — || — — — — —

Β': Ρυθμική διαίρεσις

Ἦχος λέγετος 6

2 3 2 2 2 3

Ως γει ναι ον εν μαρ τυ υ σιν α θλο φο ρε Γε

2 2 2 2 2 2

ωρ γι ε κα συ νελ θον τες ση με ρο ον' ευ φη

2 2 3 3 2 1+1

μου μεν σε κα ο τι τον ορο μον τε τε λε ε κας την

4 2 2 2 2

πι ι στιν τε τη ρη κας και ε δε ζω

2 2 2 4 2 2 2

εκ θε ου τον της νι κης σου στε φα νο ον ι

2 2 2 2 2 2

κε τευ ε κα εκ φθο ρα ας και κιν δυ νων

2 2 2 2 2 2

λυ τρω θη ναι τους εν πι στει εκ τε

2 1+1 2 4 2 2

λου ουν τας την α ει σε εκ στον μνη μνη Σου κα

Ἐν τῇ λέξει σήμερον τό μέτρον εἶνε — — οὐχί δέ — — διότι οὐδέποτε δάκτυλος τίθεται ἐν τέλει κώλου. Κατ' ἐναρμογήν δέ τῆς ἀρχῆς ταύτης ἐγράψαμεν καί τὸ μέλος ἀναλόγως ἐκ τοῦ μέτρου εἰκάσαντες τὸν ρυθμόν, τοσούτω μᾶλλον ὅσῳ τὴν εἰκασίαν ἡμῶν ταύτην εὗρομεν βεβαιουμένην καὶ ὑπ' ἀρχαίου χειρογράφου.

2 3 2 2

Ως γεν ναι ον εν μαρ τυ σιν

2 3 2 2 2

α θλο φο ρε Γε ωρ γι ε συν ελ

2 2 2 2 2 2

θον τες ση με ρο ον ευ φη μου μεν σε

3 3 2 1 + 1

ο τι τον δρο μον τε τε λε κας την

4 2 2 2 2

πι ι στιν τε τη ρη κας και ε θε ξω

2 2 2 4 2 2

εκ θε ου τον της νι κης σου στε φα νον

2 2 2 2 2

ον ι κε τευ ε εκ φθο ρα ας

2 2 2 2 2

και κιν δυ νων λυ τρω θη ναι

2 2 2 2 1 + 1

τους εν πι στει εκ τε λουν τας την

2 4 2 2

α ει σε βα στον μνη μην σου

ᾠσμα 9ον. Ἀναστάσιμον

Α'. Μετρική διαίρεσις

α'. — — — — — || — — — — —

β'. — — — — — || — — — — — || — — — — — || — — — — —

Β'. Ρυθμική διαίρεσις

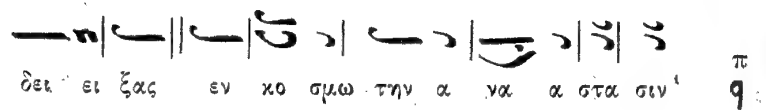
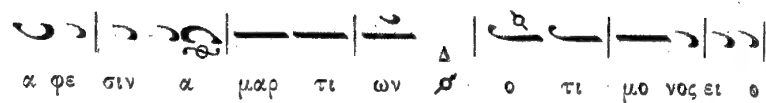
Ἦχος α'. π 9

3

Τας ε σπε ρι νας η μων ευ χας πρως δε ξαι

4 3

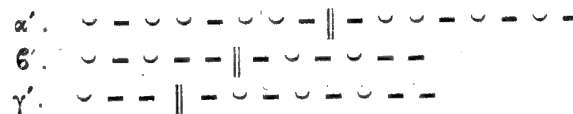
α α γι ε κυ ρι ε 9 και πα ρα σχου η μιν.

¹ 'Εν τῷ χωρίῳ ὁ δεῖξας διωρθώσαμεν τὸν ρυθμὸν συμφώνως μετὰ τὸ μέτρον.

ᾠσμα 10ον Ἀναστάσιμον

Α'. Μετρικὴ διαίρεσις

Β'. Ῥυθμικὴ διαίρεσις

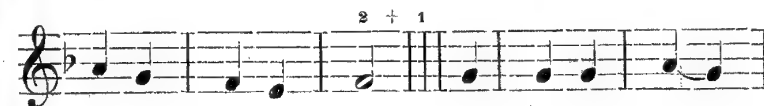
Ἦχος βαρὺς ρη

Α νε στη Χρι στο ος εκ νε κρων λυ σας θα να του

Α νε στη Χρι στο ος εκ νε κρων λυ σας θα

ζου ου γη χα ραν με γα α λην
α νει ει ται ου ρα νοι θε
ου την δο ο ξαν

ᾠσμα 11ον. Ἐνάτη ὁδὴ τοῦ Πάσχα

Α'. Μετρικὴ διαίρεσις

α'. — — — — —
β'. — — — — — || — — — — — || — — — — —
γ'. — — — — — || — — — — — || — — — — —

Β'. Ῥυθμικὴ διαίρεσις

Ἦχος α'. π
 η

Φω τι ζου φω τι ι ι ζου η νε α Ι ε ρου
σα λημ η γαρ δο ξα Κυ ρι ι ου ε πι σε α
νε τει λε π η χο ρευ ε νυν και α γα αλ λου Σι

ων συ υ δε α γνη η η η τερ που Θε ο το ο
χε εν τη ε γερ σει του το ο κου ου Σου π
 η

Φω τι ζου φω τι ι ι ζου η

νε α Ι ε ρου σα λημ η γαρ δο ξα Κυ

ρι ι ου ε πι σε α νε τει λε

χο ρευ ε νυν και α γα αλ λου Σι ων

συ υ δε α γνη η η η τερ που θε ο

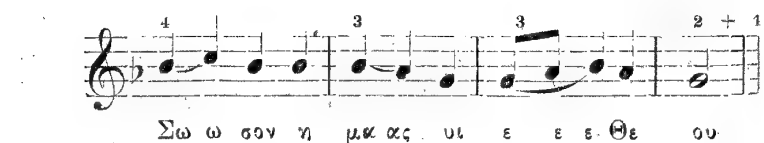
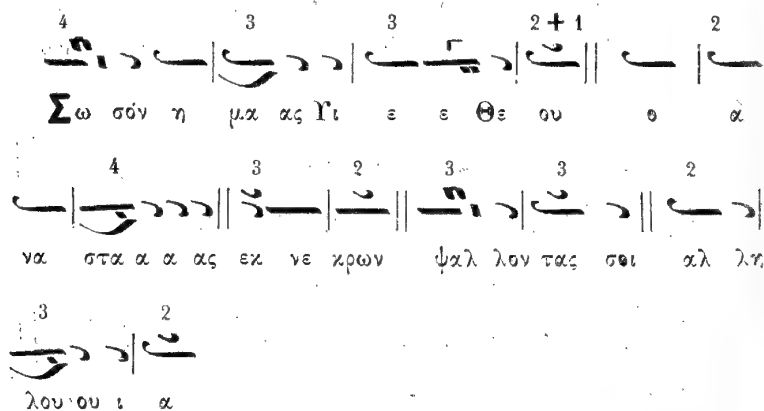
ᾠσμα 12ον.

Α'. Μετρική διαίρεσις

Β'. Ρυθμική διαίρεσις

ᾠχος β'.

Τὸ πανάρχαιον τοῦτο μελῶδριον ἔχομεν παραθέσει ἐνταῦθα ἕνεκα τῆς μεγάλης αὐτοῦ σπουδαιότητος, πολλὰ πράγματα διευκρινίζοντος ὡς πρὸς τὸν ρυθμὸν ἐν αὐτῷ δηλ. ἀνευρίσκομεν τελείως διατετηρημένον λογαροδικὸν ρυθμικὸν κῶλον με πάντας τοὺς πόδας αὐτοῦ προσωδιακοὺς, οἷον μάτην εἶχομεν ζητήσει ἐν ἄλλοις τροπαρίοις περιλαμβάνουσιν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον κῶλα λογαροδικὰ μικτά. Ἐἴνε δὲ τὸ κῶλον Σῶσον ἡμᾶς υἱὲ Θεοῦ (— — — — — Λ), ἥτοι τετραποδία λογαροδική (γλυκῶνειον) καταληκτική, ἄνευ ἀνακρούσεως, τὸ ὅποιον τὸν μὲν δάκτυλον ἔχει προσωδιακὸν τετρασήμερον (σωσὸν ἡ), τοὺς ἐπομένους δύο τροχαίους προσωδιακοὺς τρισήμους (μα ας υἱ ε | ε ε Θε | ου), τὸν δὲ τελευταῖον καταληκτικὸν τροχαῖον δίσημον ἐλλειπούσης τῆς ἄρσεως. Τὰ λοιπὰ κῶλα ἐρμηνεύονται εὐκόλως. Κρίνομεν δὲ τὸ τοιοῦτον παράδειγμα τοσούτῳ μᾶλλον πολὺτιμον ὅσῳ οὐ μόνον ξένοι σοφοὶ ἀλλὰ καὶ τινες τῶν ἡμετέρων μουσικῶν παρελκόμενοι ἐκ τῆς ἐν τῇ εὐρωπαϊκῇ μουσικῇ ἐπικρατούσης ἰσοποδίας νομίζουσιν ἀδύνατον τὴν συμπλοκὴν ἐν ἐνὶ καὶ τῷ αὐτῷ κῶλῳ ποδῶν ἑτεροσήμεων ἥτοι δίσημων, τρισήμων καὶ τετρασήμων ἀναμίξει ἐν τούτοις ὅμως καὶ τὸ κῶλον ταῦτο καὶ τὰ σωζόμενα παλαιὰ ἑλληνικὰ ᾄσματα¹ ἀποδεικνύουσιν ὅλως τὸ ἐναντίον ὅτι δηλ. ἐν

¹ Ταῦτα λέγοντες ἔχομεν ὑπ' ὄψιν οὐχὶ τὰς νεωτέρας διασκευὰς τῶν ᾠμάτων τούτων, ἐν αἷς ὁ δάκτυλος ἐξίσταται με τρισήμῳ τροχαίῳ λημ-

γι ι ι ι ι ι ος α α θα α α α

α α α να α α α α α τος ε ε ε ε ε

λε ε ε ε ε η σο ο ο ο ο ο ον η η μα ας

Παραθέτομεν ἐνταῦθα τὸ ᾠσμᾶτιον τοῦτο διότι περιλαμβάνει λείψανά τινα τῶν ἀρχαίων ἐλληνικῶν ποδῶν τροχαίου σημαντοῦ καὶ ἰάμβου ὁρθίου (2 | 1 σημείωσις)· καὶ ἐν μὲν τῷ χωρίῳ "Ἄγιος ὁ Θεὸς βλέπομεν ἄρτιον σχῆμα σημαντοῦ τροχαίου (8 | 4) δις ἐπαναλαμβανόμενον, τοῦτο δὲ ἐπακολουθεῖ ἐν τῇ τρίτῃ θέσει τέλειον σχῆμα ἰάμβου ὁρθίου (4 | 8)· ἐν τῷ ἐπομένῳ χωρίῳ "Ἄγιος ἀθάνατος αἱ ὀκτάσημοι καὶ αἱ τετράσημοι μακροῖ ἀκολουθοῦσιν ἀλλήλας ἀνωμάλως καὶ συγκεχομένως· ἐν δὲ τῷ "Ελέησον ἡμᾶς ἐκάστη ὀκτάσημος μακρὰ βαίνει ἐπὶ δύο συλλαβὰς ὧν ἡ ἑκτασίς εἶναι 6 | 2=8. Καὶ παρὰ τὰς ἀνωμαλίας ὁμῶς ταύτας τὸ ᾠσμᾶτιον εἶνε σπουδαϊότατον διότι εἶνε ἐκ τῶν ὀλιγίστων δειγμάτων τῶν ἐν λόγῳ ρυθμικῶν ποδῶν· ὡς πρὸς τὸ ζήτημα δὲ τῆς καταγωγῆς τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἡμῶν μουσικῆς ἀποτελεῖ ἐπιχείρημα ἀποδεικτικὸν πρώτης δυνάμεως τοῦ ὅτι τὰ ἀρχαῖα ἡμῶν μέλη δὲν εἶνε οὔτε ἀραβικά, οὔτε περσικά, ἀλλ' ἀπλούστατα προέρχονται ἐκ τῆς θρησκευτικῆς μουσικῆς τῶν παλαιῶν Ἑλλήνων καὶ ἰδίως ἐκ τῶν καλουμένων νόμων ἐφ' οἷς περιδοῖα κατέστησαν τὰ ὀνόματα τοῦ Ὀλύμπου, τοῦ Τερ-

πάνδρου, τοῦ Πολυμνάστου κτλ. παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἡμῶν πρ-
γόνοις. Ἐκ τῶν λοιπῶν ἐκκλησιαστικῶν ᾠσμάτων τῶν συντε-
θειμένων καθ' ὅμοιον τρόπον παραθέτομεν ἐνταῦθα τὸ ἐξῆς·

ᾠσμα 14ον

Ἦχος πλ. ᾠ πα

Νε ε ου να α μι ις 9 Ο ο ο ο σοι

οι οι οι οι οι οι οι εις Χρι στο ο ο ον

ε ε ε ε ε βα α α α πτι ε βα πτι σθη η

τε ε ε ε ε ε Δ Χρι στο ο ο ο

ο ο ον ε ε ε ε ε ε νε ε ου ου ου ου

υ σα α α σθε ε ε ε ε ε ε ε α α α

α α λ λη λου ου ου ου ου ου ι ι ι α 9

4 4 4 4

Νε ε Δυ υ να α μι ις ο ο ο ο' ο

8 8 8 8

σοι οι οι οι οι οι οι οι οι οι ει εις Χρι

4 4 4 4

στο ο ον ε ε ε ε ε βα α α

4 4 8 8

α α πτι ε βα πτι σθη η τε ε ε ε ε

8 8 8 8

ε ε Χρι στο ο ο ο ο ο ον

8 8 8 8

ε ε ε ε ε ε νε ε ε δυ υ υ υ υ

10 10

υ υ σα α σθε ε ε ε ε ε ε ε

8 8 8 8

α α α α αλ λη η λου ου ου ου ου ου ι ι ι α

ᾠσμα 15ον Ὕμνος εἰς τὴν Καλλιόπην

Α'. Μετρικὴ διαίρεσις

α'. — — — — — || — — — — —

β'. — — — — — || — — — — —

γ'. — — — — — || — — — — —

δ'. — — — — — || — — — — —

Β'. Ρυθμικὴ διαίρεσις — — — — —

Ἐκ τοῦ Βου

3 3 3 2+1 3

Α ει δε μου σα μοι φι λη μοι πης δε

3 2 2 3 3 3

μης κα ταρ χου ου αυ ρη δε τω ων απ αλ σε

2+1 3 3 2 2 4

ων ε μας φρε να ας δο νει ει τω κα Καλ λι ο

4 2+2 4 4 4

πει α σο φα μου σων προ κα θα γε τι τερ πνων

4 4 2+2 4 4

και σο φε μι σθο δο τα Λα τους γο νε Δη λι

4 3 3 3 2

ε Παι αι αν ευ με νει εις πα ρε στε μοι

3 3 3 2 + 1

Α ει- δε μου σα μοι φι λη μολ

3 3 2 2 2 + 1 3 3

πης δ' ε μης κα ταρ χου αυ ρη δε σω ων απ'

3 2 + 1 3 3 3 2 + 1

αλ σε ων ε μας φρε να ας δο νει ει τω

4 4 3 + 2 4

Καλ λι ο πει α σο φα μου σων προ κα

4 4 4 4 2 + 2

θα γε τι τερ πνων και σο φε μυ στο δο τα

4

λα τους γο νε Δη λι ε Παι αι αν ευ με

4

νει εις πα ρε στε μοι

Τὸ ᾠσμα τοῦτο εἶνε προσωδιακόν· αἱ μακραὶ ὁμως αὐτοῦ τοσοῦτον συχνὰ συμπίπτουσι μὲ τὰς τετατισμέναις συλλαβάς, ὥστε δυνάμεθα νὰ τὸ ἐκλάβωμεν καὶ ὡς τονιστικόν· τοῦτο δὲ συμβαίνει διότι ὁ ποιητὴς αὐτοῦ Διονύσιος, ὁ πρεσβύτερος, τὸν ὁποῖόν τινες ταυτίζουσι μὲ Διονύσιον τὸν Ἀλικαρνασσεῖ· ἔζη κατὰ τὸν αἰῶνα τῶν Ἀντωνίνων (2ος αἰὼν μ. Χ.), ὅτε ἡ μὲν προσωδία εἶχεν ἐκλείψει ἀπὸ τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, οἱ λόγιοι ὁμως ποιηταὶ ἐξηκολούθουν νὰ στιχουργῶσιν ἐπὶ τῇ βάσει αὐτῆς ὑφιστάμενοι ὁμως ἀσυναίσθητως πως καὶ τὴν ἐπήρειαν τοῦ τόνου ἐκνευκτικῶτος ἤδη ἐν τῇ ζωῇ γλώσσῃ. Τοῦ ᾠσματος πολλαὶ φέρονται διασκευαί, ὡς ἠνίχθημεν καὶ ἐν σημειώσει τοῦ 12ου ᾠσματος· ἡμεῖς ὁμως προετιμήσαμεν τὴν γραφὴν ταύτην καινοτομήσαντες ὀλίγον τι κατὰ τοῦτο, ὅτι διεστειλαμεν οὐ μόνον τοὺς πόδας, ἀλλὰ καὶ τὰ κῶλα καὶ τὰς περιόδους μὲ διπλᾶς καὶ τριπλᾶς διαστολάς. Περί τῶν καταλήξεων τῶν δύο πρώτων ἱαμβικῶν τέτραμέτρων, περὶ ὧν ἐκάμομεν λόγον καὶ ἐν τοῖς προλεγομέναις ἴδε ᾠσμα 17ον.

ᾠσμα 16ον (Δημῶδες)

(Ἐκ τοῦ γνωστοῦ κωμειδίου «Καπετὰν Γιακουμῆ»)

Α'. Μετρικὴ διαίρεσις

— — — — — (ὀκτάκις ἐπαναλαμβανόμενον τὸ αὐτὸ)

Β'. Ρυθμικὴ διαίρεσις

— — — — —

Ἦχος α'. ἐκ τοῦ Πα γ

2 3 2 1 + 1 2, 2

π 9 Χ α ρ α στο το ο δελ φι ι ι νι χ α ρ α
αυ τος πολ λα α κα ρ α α α θια και κχ

3 2 1+1 2 3

στο πα λ λ ι κα ρι αυ τος θα ξε ε πε
στρα θε ε να πα ρη και τι μπο ρει ει να

2 1+1 2 3 2 2

ρα α α ση τον κα θε μπου ουρ λο τιε ρη
γι ι ι νη ε νας Θε ο ος το ξε ρει

2 3 2 1+1

Χα ρα στο το ο δε λ φι ι νι

2 3 2 1+1 2

χα ρα στο πα α λ λ η κα ρι αυ τος θα

3 2 3 1+1 2 3 2 2

ξε ε πε ρα α ση τον κα θε μπουρ λο τιε ρη

Κατὰ τὸ μέτρον τὸ ᾠσμα τοῦτο εἶνε ἰαμβικός διμέτρος καταληκτικός (ἀνακρεόντειον), κατὰ δὲ τὸν ρυθμὸν περιλαμβάνει ὀκτὼ κῶλα μικτά, διότι ὁ πρῶτος αὐτῶν ἰαμβος εἶνε δίσημος τονιστικός, ὁ δὲ δεύτερος τρίσημος προσωδιακός (αἱ δύο τελευταῖαι δίσημοι μακράι ἀποτελοῦσι τὴν κατάληξιν). Παράβαλε ὁμοίᾳ ρυθμικῶς κῶλα ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ Μουσικῇ.

2 3 2 2

πρὸς φε ρου σι ι Χρι στε ε μου

2 3 2 2

εν ο ρει Γα α λι λαι αι ας

2 3 2 2

πρὸς φε ρου σι ι Χρι στε ε μου

2 3 2

εν ο ρει Γα α λι λαι αι ας

Ἀξιοσημείωτος πρὸς τούτοις εἶνε ἡ μελωδικὴ σύνθεσις τοῦ ᾠσματος, πεποιημένου κατὰ τὸ δεκαοκτάχορδον ἀμεταβόλον σύστημα τῶν παλαιῶν Ἑλλήνων, καθότι ἐν τῷ αὐτῷ ᾠσματι συμμελωδοῦνται καὶ ὁ Ζω (si) καὶ ὁ Ζω φυσικός (si) ἢ, ἵνα ὁμιλήσωμεν μετὰ τὴν γλῶσσαν τῶν παλαιῶν καὶ ἡ τρίτη συνημμένων (Ζω) καὶ ἡ τρίτη διαζευγμένων (Ζω φυσ.). Τοῦτο ἄλλως τε εἶνε συνηθέστατον καὶ ἐν τῇ ἐκκλ. Μουσικῇ.

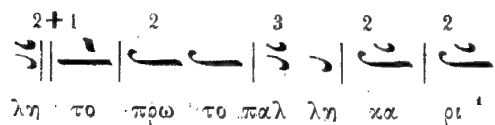
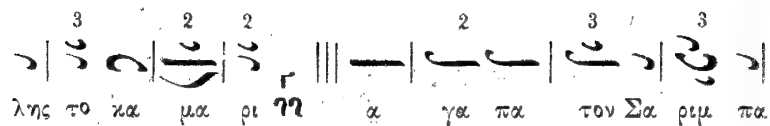
ᾠσμα 17ον Δημῶδες

Ρυθμικὴ διαίρεσις

Ἦχος α'. ἐκ τοῦ Πα

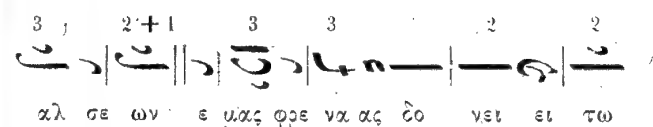
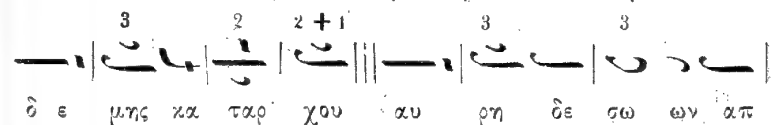
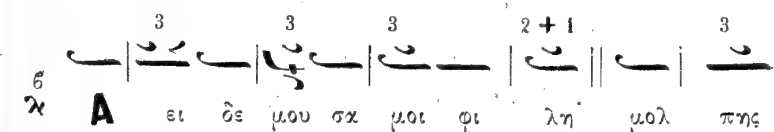
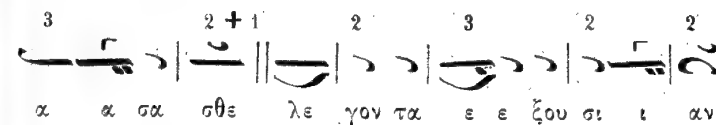
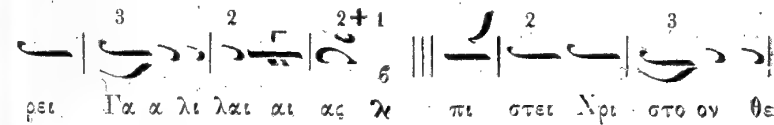
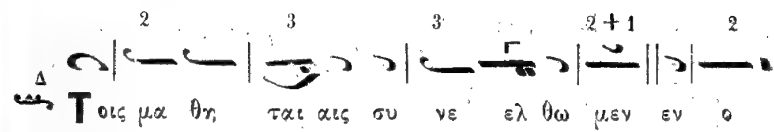
2 3 3 2+1 2

πρὸς φε ρου σι ι Χρι στε ε μου

Μέτρον τοῦ ᾠσματος εἶνε ὁ πολιτικός λεγόμενος στίχος ἢ ἱαμβικός τετράμετρος τῶν ἀρχαίων. Ἀλλὰ πολιτικούς στίχους ἀπαραλλάκτως ρυθμοποιημένους εὐρίσκωμεν καὶ ἐν τοῖς ἐξῆς· (ᾠσμα 1ον καὶ 15ον).

* Τὸ λαμπρὸν τοῦτο δημῶδες ᾠσμα εἶνε δλόκληρος ἐποποιία ἐν ἣ ἐξιστοροῦνται οἱ τραγικοὶ ἔρωτες τῆς Σούσας καὶ τοῦ Σαρίμπαλη, ἐψάλλετο δὲ πρὸ δεκαετίας περίπου ἐν Ἀγ. Παρασκευῇ τῆς νήτου Λέσβου. ὑπόθεν περισυνελέγη ὑπὸ τοῦ συγγραφέως.

Οὕτως ἔχομεν τρία δίστιχα ἱαμβικῶν τετραμέτρων, ἐκ τεσσάρων τετραποδιῶν συγκείμενον ἕκαστον, ἐν δημῶδες, ἐν ἐκκλησιαστικόν καὶ ἐν παλαιὸν ἑλληνικόν, τῶν ὁποίων ἡ ρυθμοποιία εἶνε ἀπαράλλακτος, μὲ ταύτην ὁμῶς τὴν ἐλαφρὰν διαφορὰν ὅτι τὸ δημῶδες καὶ τὸ ἐκκλησιαστικόν ἔχουσι τοὺς πρώτους πόδας καὶ τῶν τεσσάρων αὐτῶν κῶλων δισήμες, τονιστικούς, ἐνῷ τοῦ παλαιοῦ ἑλληνικοῦ πάντες οἱ ἱαμβοὶ εἶναι προσφωδιακοὶ τρίσημοι συμφώνως μὲ ὅσα εἶπομεν ἐν § 2. Σημειωτέον πρὸς τούτοις ὅτι ἐν ταῖς διασκευαῖς τοῦ ὕμνου εἰς τὴν Καλλιόπην, περὶ ὧν

ἡνίχθημεν καὶ ἐν ᾠσμάτι 12φ, αἱ προτελευταῖαι συλλαβαὶ τῶν ἱαμβικῶν τετραμέτρων «Ἀεῖδε μουσα» ἦτοι ἡ τὰρ καὶ ἡ νει, εὐρηνται τρίσημοι ἀντὶ δισημῶν προφανῶς οὕτω μεταποιηθεῖσαι ὑπὸ τῶν ἐκδοτῶν ὅπως ἐπιτευχθῇ ἰσοποδία· ἡμεῖς ὁμῶς δὲν ἀποδεχόμεθα τὴν τοιαύτην διασκευὴν, οὐ μόνον διότι ἐν ἄλλαις ἐκδόσεσιν αἱ συλλαβαὶ αὗται εἶνε γεγραμμέναι δισημοί, ἀλλὰ καὶ διότι, ὡς φαίνεται ἐκ τῆς ἀνωτέρω ἀντιπαραβολῆς τῶν τριῶν διστιχῶν, ἡ ἐκκλησιαστικὴ καὶ ἡ δημῶδης μουσικὴ παραδόσις συμφωνεῖ μὲ τὴν δευτέραν ταύτην γραφὴν τὴν ὑφ' ἡμῶν παραδεδεγμένην.

ᾠσμα 18ον Δημῶδες.

Ρυθμικὴ διαίρεσις.

Ἦχος α' ἐκ τοῦ Πα.

Μ α ας π η η ρ α ν ε τ ο γ ι α α σ ε μ ι τ ο γ ι α σ ε μ ι
 μ α ας π η ρ α ν και αι τη ρ ι ζ α

π' ἀπλόναμε τὰ ροῦχά μας στὸν ἥλιο καὶ μυρίζαν.

Σ η η η με ε ρ α κα σ τ ρ ο χ α α λ α
 και αι αι του ου σ π η τ ι ο υ μ α ς η η με

σ ε ν ε χ α λ α σ ε ¹ π υ υ ρ γ ο ς ξ ε
 σ ι α α η με σ ι α ² α α πο τη

θε ε με λ ι ω θ η π υ υ ρ γ ο ς ξ ε θε ε με λ ι ω θ η
 με ε σ η κο π η α α πο τη με ε σ η κο π η

Τὸ μυρολόγιον τοῦτο εἶνε δειγμα τελείου προσφδιακοῦ μέλους ἐφηρμοσμένου εἰς τονιστικὸν δίστιχον δημῶδες· μόνον αἱ ἄρσεις τῶν πρώτων ἱαμβῶν (προχνακρούσεις) καὶ τῶν τεσσάρων κῶλων τοῦ διστιχοῦ ἐκτείνονται εἰς τετράσημον μακρὰν ἀποτελοῦσαν οὕτως οἶονεῖ θρηνητικὸν προφδικὸν ἐπιφώνημα ἀνάλογον μὲ τὰ ἐν τοῖς κομμασὶ τῶν παλαιῶν ἐλληνικῶν δραμάτων ἀπαντῶντα αἰαί, ἰὼ κτλ. τὰ ὅποια ἐξάπαντος καθ' ὅμοιον τρόπον προεμελῶδουντο. Τὸ ὅτι δὲ τὸ θρηνητικὸν τοῦτο προμελῶδημα εἶνε τετράσημον, πάντων τῶν ἄλλων ποδῶν ὄντων τρισημῶν, μαρτυρεῖ πόσον καὶ ἡ δημῶδης ἡμῶν μελοποιία ὀλιγωρεῖ τῆς λεγομένης ἰσοποδίας. Τελευταῖον παρατηροῦμεν, ὅτι τὸ ᾠσμα τοῦτο καταλήγει μὲ τὸ ἐν § 15 ἀνενεχθὲν κατακλητικὸν σχῆμα. Καί, ἵνα εἰπωμέν τι καὶ περὶ τοῦ μέλους, προσθέτομεν ὅτι ὁ πρῶτος ἦχος ἐνταῦθα (ἁρμονία φρυγιστὶ) εἶνε ἐπτάφωνος ὁδεύων μεταξὺ τῶν φθόγγων Νη καὶ Πα καὶ μηδαμῶς ἀπτόμενος τῆς ἀντιφωνίας τῆς βάσεώς του ἦτοι τοῦ ἄνω Πα· τοιαῦται ἐλλειπεῖς κλίμακες, ἐν χρῆσει οὔσαι καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, ἀπαντῶσι συχνότατα καὶ ἐν τῇ δημῶδει καὶ ἐν τῇ ἐκκλ. μουσικῇ, καὶ μάλιστα οὐ μόνον ἐπτάφωνοι, ἀλλὰ καὶ τετράφωνοι καὶ πεντάφωνοι. Ἀλλὰ περὶ τούτων ἄλλοτε.

¹ Μέλος τὸ αὐτό· μόνον τὸ δίστιχον ἠλλάξαμεν.

² Μεσσία=μεσσία δούκας· δημῶδης παρομοίωσις τοῦ προστάτου τῆς οἰκογενείας ἀποθήσκοντος.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Καὶ ἡ μὲν παροῦσα πραγματεία λόγῳ τῆς στενότητος τῶν ὁρίων τῆς διαλαμβάνει τὰς γενικωτάτας μόνον μετρικὰς καὶ ρυθμικὰς ἀρχὰς καθ' ἃς εἶνε πεποιημένα τὰ ἐκκλησιαστικὰ τροπάρια· δὲν δυνάμεθα ὁμῶς νὰ ἰσχυρισθῶμεν ὅτι τὸ ὑπὸ συζήτησιν θέμα τοῦ ρυθμοῦ εἶνε ὁλοσχερῶς ἐξηντηλημένον διὰ τῶν ἐκτεθέντων· ὑπάρχουσι δηλ. καὶ ἕτερα ἅντα δευτερεύοντα σημεῖα, τὰ ὅποια ὁποσδήποτε ἔχουσιν ἀνάγκην ἀναλύσεως καὶ ἐξακριβώσεως, ὡς τὸ περὶ συνδέσεως κώλων, λίαν διαφωτιστικόν, τὸ περὶ τῆς σχέσεως τῶν προτύπων τροπαρίων (εἰρμῶν, προσομοίων, καθισμάτων κτλ.) πρὸς τὰ καθ' ὑπόδειγμα αὐτῶν πεποιημένα, θέμα λίαν τῇ ἀληθείᾳ ἐκτεταμένον καὶ ἀτελέστατα γνωστόν, τὸ περὶ περιόδων εἰδικώτερον, τὸ περὶ συνθέσεως τροπαρίων κτλ. Καὶ ὅσον μὲν ἀφορᾷ τὸ πρῶτον, ἂν καὶ εἴχομεν τὴν ὕλιν ἐτοίμην δὲν ἐστάθη δυνατόν νὰ περιλάβωμεν αὐτὴν ἐν τῇ παρούσῃ ἐκδόσει ἕνεκα πολλῶν λόγων· ὅσον δὲ ἀφορᾷ τὰ ἐπίλοιπα ἐλλείψει ἐπαρκοῦς χρόνου καὶ τῶν σχετικῶν βοηθητικῶν συγγραμμάτων (ιδίως τῶν ξένων) δὲν εἴχομεν πεπερατωμένας τὰς ἡμετέρας μελέτας· ἐλπίζομεν ὁμῶς ὅτι ἐν τῷ μέλλοντι θὰ δυνηθῶμεν νὰ ἀναπληρώσωμεν καὶ τὰ κενὰ ταῦτα, νὰ τραπῶμεν δὲ ἐπὶ τὴν ἔρευναν καὶ ἐξακριβώσιν καὶ ἐτέρων κλάδων Ἑκκλ. Μουσικῆς.

Ἄλλ' ἡ παροῦσα πραγματεία καίπερ περιλαμβάνουσα πλήρη πῶς ἔκθεσιν τῶν γενικωτάτων ρυθμικῶν κανόνων τῆς Ἑκκλ. Μουσικῆς δὲν πιστεύομεν ἐν τούτοις ὅτι αὐτὴ

σταθμίζω
σταθμίζω
σταθμίζω

καὶ μόνη εἶνε ἐπαρκὴς ὅπως διαδώσῃ καὶ παγιώσῃ ἀρχὰς τοῦ πρώτου ἤδη ἐκτιθεμένου ἐν πλήρει συστήματι. Ἵνα δὲ εἰς τὸ ἐξῆς τοῦλάχιστον οἱ μαθητευόμενοι ἐν τῇ Ἐκκλ. Μουσικῇ παρὰ τῇ ἄλλῃ ἐμπειρικῇ (πρέπει νὰ ἐννοηθῇ καλῶς τοῦτο) καὶ νηπιώδει μουσικῇ θεωρίᾳ, τὴν ὁποίαν ἤδη διδάσκονται, λαμβάνωσι μεθοδικὰς καὶ διηκριβωμένας γνώσεις περὶ τῶν μέτρων καὶ τοῦ ρυθμοῦ τῶν ἐκκλ. τροπαρίων ἀνάγκη κατὰ τὴν ἡμετέραν ταπεινὴν γνώμην νὰ γίνωσι καὶ τὰ ἐπόμενα α'. νὰ ἐκδοθῇ εὐμέθοδον ἐγχειρίδιον Ρυθμικῆς ἐφηρμοσμένης εἰς τὰ ἐκκλησιαστικά ᾄσματα τοιοῦτόν τι πόνημα δεόν νὰ εἶναι διηρημένον εἰς δύο μέρη, εἰς Μετρικὴν διαλαμβάνουσαν περὶ τῶν μέτρων τῶν τροπαρίων καὶ εἰς κυρίως Ρυθμικὴν διαλαμβάνουσαν περὶ τοῦ ρυθμοῦ τῶν ἐκκλ. ᾄσμάτων β'. νὰ ἐκδοθῇ εἰρμολόγιον καὶ σύντομον ἀναστασιματίριον (ἐν τῷ γε παρόντι) περιέχοντα πάντα τὰ ἀνήκοντα εἰς ἑκάτερον τῶν βιβλίων τούτων τροπάρια ρυθμογραφημένα κατὰ πόδας, κῶλα καὶ περιόδους γ'. νὰ εἰσαχθῇ τὸ σχετικὸν μάθημα εἰς τὰς μουσικὰς σχολὰς καὶ νὰ καθιερωθῇ ὡς ἀπαραίτητον εἰς πάντα μαθητευόμενον ἐν τῇ Ἐκκλ. Μουσικῇ.

Καὶ ὡς πρὸς μὲν τὰ δύο πρώτα θὰ προσπαθήσωμεν νὰ παράσχωμεν ἡμᾶς αὐτοὺς χρῆσιμους εἰς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὴν τέχνην, τὸ τρίτον ὅμως ἐξήρτηται ἐκ τῆς προαιρέσεως τῶν κ. κ. μουσικοδιδασκάλων.

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΣΥΝΔΡΟΜΗΤΩΝ

Οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει

† Ὁ Σμύρνης Βασίλειος 2, † ὁ Παμφίλου Μελισσηνὸς 2, † ὁ Σάρδεων Μιχαήλ, ὁ Μ. Σύγγελλος Νικόδημος, Ἀρχιμανδρίτης Γρηγόριος Παπαδόπουλος ἐπόπτης τῶν Σχολῶν, Δωρόθεος Μανωλάκογλου, Ἀρχιμανδρίτης Παπᾶ Θεόδωρος Μαντζουρανῆς, Ἀρχιμανδρίτης Ἀντώνιος Ἀντωνίνης, Νηλεὺς Καμαράδος 4, Μάρκος Πούγγης, γλύπτης, Ἰωάννης Βασιλειάδης α'. ψάλτης Μ. Ρεύματος, Ἀλέξανδρος Μαῖμαρίδης, Γεώργιος Μαῖμαρίδης, Δημήτριος Κυφιώτης, Νικόλαος Βλαχόπουλος, Γεώργιος Τσιλφίδης ἱεροδιάκονος 2, Ἰωάννης Μάκρας ἱεροδιάκονος, Ἀρχιμανδρίτης Μιχαήλ Ψαρός, Δημ. Βουτσινᾶς Γεώργ. Λογαρίδης, Θωμᾶς Ἀποστολίδης, Ἰάκωβος Νκυπλιώτης α'. δομῆστικός τῆς Μ. Ἐκκλησίας, Φώτιος Παπαδόπουλος α'. ψάλτης τοῦ Ἀγιοταφικοῦ Μετοχίου, ὁ Μ. Πρωτέκδικος Γ. Παπαδόπουλος 2, Κυριακὸς Τζαννόπουλος, Σωκράτης Παπαδόπουλος, Χ. Ἀντωνιάδης, Βασ. Ἀγγελίδης, Λάζαρος Χαλεπλόγλου, Ἠσύχιος Λαυριώτης, Ἀνδρονικής Εὐαγγελίδης, Ἰωάννης Βαϊράμογλου ἱεροδιάκονος, Ἠλίας Γερακόπουλος, Σπυρίδων Βρουζιόπουλος, Ἀργύριος Κοκκινάκης α', ψάλτης Ἀγ. Δημητρίου Εὐλοπόρτης 2, Ἰωάννης Δούκας, Μιχαήλ Ἀθανασίου, Νικόλαος Βασαννίδης, Δημ. Βαφειάδης ἱεροψάλτης.

Εὐθαλία Ἀδὰμ, διευθύντρια τοῦ Ζαπείου, Ἑλένη Στρούβαλη, ὑποδιευθύντρια, Θεοδώρα Ἀργυριάδου, διευθύντρια τοῦ

Παρθεναγωγείου Κοντοσκαλίου, Μαρίνα Γ. Ζουμπούλογλου
Ειρήνη Σ. Χ' Βασιλείου, Δωροθέα Γ. Ζουμπούλογλου.

Α. Ζημαρίας, γυμνασιάρχης του Ζωγραφείου, Χρ. Πανταζίδης.
καθηγητής, Ίωακείμ Βαλαβάνης καθηγητής, Ι. Ασπριώτης κα-
θηγητής. Άλ. Αύλωνίτης ιατρός, Ν. Παππαγιαννόπουλος, κα-
θηγητής, Β. Όνουφριάδης, Γ. Μαυρουδής, Σταύρος Βραχάκης
καθηγητής, Κωνστ. Καίρης, ιατρός, Κωνστ. Βλάσης, ιατρός
Ραγκαβής Τσομπάνογλου ιατρός, Δ. Βαλαβάνης (Ήράκλειον) 20.

Γ. Ζουμπούλογλου 2, Σαράντης Χ' Βασιλείου. Έμμ. Πλά-
κας, Βελισάριος Πλάκας, Πέτρος Γάκης, Μ. Μπαχαράκης, Ν.
Μπαχαράκης, Άρεταίος Βυζαντιάδης, Εὐδόξιος Μποστταντζό-
γλου, Άδραΐμ Φωτιάδης, Χαρ. Τσκούσογλου, Στέφανος Πα-
παδόπουλος, Κωνσταντίνος Κοϊδάκης, Κωνστ. Γαϊτάνος, Πα-
ναγιώτης Χ". Βασιλείου, Σπυρ. Τίτος.

Ίωάννης Στόκος, Α' ψάλτης Πριγκήπου, Λεωνίδας Χαμμη-
τζής, Δ. Πολυχρονιάδης, Ίεροδιάκονος, Μιχαήλ Ίορδανίδης,
Χρυσάνθος Μανδζας, Ίεροδιάκονος, Μιχ. Χ. Ίορδανίδης, Δ.
Πολυχρονιάδης, Ίεροδιάκονος, Δημ. Νιάρης.

Άλέξ. Νικολαΐδης, Γ. Δ. Ίακωβίδης. Πέτρος Γοργόλης, Πο-
λύδωρος Μιμηκόπουλος, Ίωάννης Λεωνίδου, Φιλοκτήτης Τσε-
λέντης.

Σάββας Ήλιαδης, Ίωάννης Κεπεκτσής, Βασίλειος Μακρής.
Ίωάννης Λεβαντής, Ίεροψάλτης Έμπορικῆς Σχολῆς, Βικέν-
τιος Παπαδόπουλος, Δημ. Μ. Στρατόπουλος, Ίεροψάλτης.
Ίωάννης Νικολαΐδης, ιερέυς, Ίωάννης Βασιλικός, Άχιλλεύς
Παπα-Δημητρίου. Σ. Α. Ντολιόπουλος, Τ. Δ. Εούδης. Χ.
Σφαέλλος, Γ. Παραμυθας, Δ. Βουτυρας, Στ. Μάρθας. Μ. Δ.
Μόσχος, Ι. Σ. Γιαννιόπουλος, Μ. Ι. Φιμερέλλης.

Γ. Μπόμπας, Α' ψάλτης Άγ. Κυριακῆς Κοντοσκαλίου 10.
Περικλῆς Γ. Γαβριηλίδης Β' ψάλτης αὐτόθι, Ίωάννης Ι. Ζαχα-
ρόπουλος, Α' ψάλτης Άγ. Έλπίδος, Κωνστ. Παρισιάνος,

Β' ψάλτης αὐτόθι, Κωνστ. Γ. Μπόμπας. Ν. Συμεωνίδης. Γεώρ.
Άνδρεάδης, Στυλ. Καίρης.

Περικλῆς Τιθέριος, ιατρός. Χρήστος Παπαδόπουλος, ιατρός.
Αὐρήλιος Σπαθάρης, δικηγόρος, Μιχαήλ Φακατσέλλης,
ιατρός, Άριστειδης Παπαδάκης, ιατρός (Γενεύη), Κίμων Ξαν-
θόπουλος, ιατρός, Χρήστος Χ". Γεωργίου, Έμμανουήλ Μονδᾶνος
Νικ. Σαράδος, Θεοφ. Κόντης, Κωνστ. Γεωργαντας σχολάρχης.
Άριστ. Μαλκότης ιατρός, Θεμ. Άλιμπέρτης, Κωνστ. Μακρί-
δης, δημοσιογράφος.

Ίωάννης Χ". Κωνσταντῆς α' ψάλτης Διπλοκονίου, Άπόστο-
λος Μακρίδης, Άλέξ. Βοϊβόδας, Γεώργ. Κανοναρχόπουλος,
Γεώρ. Ξεντές, Θεμ. Γεωργιάδης, Χρ. Φυλακτόπουλος, Παρθε-
νότη Λαγούδη (Πρίγκηπος) Δημήτριος Δενδρολίθανος, Γεώρ-
γιος Φιλίδης Ίεροψάλτης, Θεόδωρος Δημητριάδης, Ρίζος Σ.
Γεωργιάδης α' ψάλτης Μεσαχώρου, Γεώρ. Μιχαλίτσης, Πά-
τροκλος Γεωργιάδης.

Κωνστ. Α. Ψάχος 4, Ν. Σ. Φωτιάδης, Α. Γ. Άντωνιάδης
Πέτρος Πετρίδης, Κυρ. Α. Νικολαΐδης, Μενέλαος ιερέυς Ξυδά-
δης, Ξενοφών Κυριακού. Μιχ. Κυριακίδης, Άρχιμανδρίτης
Νεόφυτος προϊστάμενος Ποτηρῶ.

Εὐστράτιος Παπαδόπουλος 2, Δημ. Κυδωνιάτης, Νικ. Δή-
μου, Κυρ. Α. Γουδῆ, Χρυσοστ. Ι. Γουδῆ, Έμμ. Έμμανουηλί-
δης, Εὐστρ. Ι. Χ. Στεφανῆ, Δημ. Ι. Χριστοφίδης, Νικ. Τρίκος,
Γεώρ. Ι. Χ". Στεφανῆ, Κωνστ. Βαφειάδης.

Γ. Πρωγάκης, μουσικοδιδάσκαλος 2, Β. Ν. Βερνίκος, (Έν τῇ
Θεολογικῇ Σχολῇ Χάλκης). Ίακωβος Νικολάου, Ίεροδιάκονος.
Ζαφ. Πετράκογλου, Θωμᾶς Χιονῆς, Κερασούντιος, Κων. Βαλ-
λιάδης, Χαράλ. Γούναρης, Χριστόφορος Στρουμπῆς, Νικ. Νικο-
λαΐδης, Δημ. Μαυρόπουλος, Κων. Μεγγρέλης, Δημ. Άποστολί-
δης, Ίωάννης Παπακωνσταντίνου, Νικομηδεύς, Ίωάννης Ζαγο-
ριανός.

Οἱ ἐν Φιλιππουπόλει

† Ὁ Φιλιππουπόλεως Φώτιος 5, Ἀρχιμανδρίτης Ἀνθιμος, Λάμπρος Μ. Ψαλτῆς, ἀ΄ ψάλτης Ἀγ. Δημητρίου, Ἐμμ. Ι. Κρεμέζης, πρωτοψάλτης Μητροπόλεως, Πρωτέδικος Θεόφιλος Καλφίδης, Ἀδάμ. Σιμητός, Κ. Χ΄ Σωτηρίου, ἱεροψάλτης, Οἰκονόμος Ἀργύριος, προϊστάμενος Ἀγίας Παρασκευῆς, Νικόδημος Χαραλάμπους, ἱερομόναχος, Πέτρος Χρηστίδης, ἱεροψάλτης, Θεοχάρης Ἐλευθερίου, Πέτρος Ἰγγλέσσῃς, Δημ. Χ΄ Παναγιώτου, Γεώρ. Παπαδόπουλος, ἱερεύς, Γεώρ. Ποιμενίδης, Αἰκατέρην Δημητρίου, φιλόμουςος, Στογιάννης Κολάρωφ, Ἀχιλλεύς Παπαδημητρίου, Σκοπιανός, Σωτ. Ποιμικηριάδης, ἱεροψάλτ. Ἐμμ. Χρήστου, μουσικός, Γεώρ. Ν. Καλλισθένης, ἱεροψάλτης, Οἰκονόμος Χαρ. Καλλίς, Χρήστος Θεοδώρου, ἱερεύς.

Οἱ ἐν Στενημάχῳ

Μπαχαράκης Νικολαΐδης, Θωμ. Α. Λαγγούρης, Βασ. Λαγγούρης, Δημ. Ν. Λιλίτσα, Χριστόδουλος Δημητριάδης, ἱερεύς, Χ΄ Ἀθαν. Καλπάτσου, Γεώρ. Καρατζῆ, ἱερεύς, Ἀθαν. Τσόγκας, Βασίλειος Παπαϊωάννου, ἱερεύς, Λάμπρος Μποδᾶς, Δημ. Κυριακοῦ.

Οἱ ἐν Γκιζουμουλτζίνῃ

Θεοφάνης Βασιλείου, Μ. Παρασχίδης, μουσικός, Γεώρ. Παπαποστόλου, Ἰωάννης Βουλγαρέλης, Μιλτ. Ι. Πετρόπουλος.

Οἱ ἐν Θεσσαλονίκῃ

Γεώργιος Ι. Σιμώτας, ἀ΄ ψάλτης Ἀγ. Νικολάου, Βασίλειος Σωτηρόπουλος, ἱεροψάλτης, Παπᾶ Γεώργιος, ἱεροψάλτης, Λά-

ζαρος Θεοδωρίδης, Δ. Μαυροδημόπουλος, ἱεροψάλτης, Γεώργιος Α. Ρούσης, Κωνστ. Βλαχόπουλος, μουσικός, Ἰωάννης Ψύχας, ἱεροψάλτης, Δημήτριος Ἰωάννου ἐκ Γαλατίστης, Γεώργιος Τεσσαρομμάτης μουσικός, Γεώργιος Εὐαγγελίδης, Γεώργ. Λαγγαζῆς ἱεροψάλτης, Ἀθαν. Βλάχου ἱεροψάλτης, Χρήστος Νικολαΐδης ἐξ Ἀϊθαίου, Θεόδωρος Α. ἐκ Γαλατίστης, Βάγιος Χαριζάνος ἐξ Ἀσβεστοχωρίου, Χρήστος Βασιλείου, Κ. Β. Καυταντζῆς, Β. Τσιρούλης, Ἀστέριος Στερεός, Βασ. Κωνσταντίνου, Κλέαρχος Μαντζουρανῆς.

Οἱ ἐν Καβάλλᾳ

Χ. Παπανικολάου ἱεροψάλτης, Ἰωάννης Δημητρίου ἱεροψάλτης, Μόσχος Παπαγεωργίου ἐκ Μεσωρόπης, Ἀντώνιος Βασιλείου, Οἰκονόμος Παπαχριστοδουλος, Ἰωάννης Χρήστου ἱεροψάλτης, Δημ. Ἰωάννου ἱεροψάλτης, Γεώργιος Συρόπουλος ἱεροψάλτης, Κωνστ. Α. Βαβατζάννης.

Οἱ ἐν Σηλυβρίᾳ.

Ἀναστάσις Σταμούλης, Μιλτ. Σταμούλης.

Οἱ ἐν Ραιδεσθῷ.

Γερμανός Σακελλαρίδης πρωτοσύγγελλος Μητροπόλεως 10.

Οἱ ἐν Σμύρνῃ

Μισαήλ ἀρχιμανδρίτης, Ἰωάννης Γαλουσάκης πρωτοψάλτης Σμύρνης 2, Γεώρ. Παπαδόπουλος λαμπαδάριος Ἀγ. Φωτεινῆς, Ἰερόθεος ἱερομόναχος, Γρηγόριος Χριστοδούλου ἱεροδιά-

κονος, Ἰωάννης Κορωναῖος, Παν. Κυδωνόπουλος, Δ. Ἀλεξανδρίδης, Β. Καρακωνσταντᾶς, Β. Κουτσινόπουλος, Μ. Λάμπρου Παν. Κόπελλος, Γεώργ. Τζιλβελῆς, Εὐστρ. Βλαχόπουλος ἱεροψάλτης, Κωνστ. Ἀλεξανδρίδης ἱεροψάλτης, Δ. Α. Ἀναστασάκης ἱεροψάλτης, Γεώργ. Καμπόπουλος, Σωκράτης Θεοδωρίδης. Γ. Π. Φινέλης Α' ψάλτης Τιμίου Προδρόμου. Ἐκκλ. Μουσικὸς Σύλλογος Σμύρνης 2, Κ. Παπαπέτρου, Ι. Πανταζίδης, Κύπριος, Σ. Μακρίδης, Ν. Ἀγαθόπουλος. Δ. Βουδούρογλους, Ε. Εὐστρατιάδης, Ι. Ἀγαθάγγελος, Ν. Κερεσετζόγλους, Π. Κυριακός, Α. Βασιλειάδης.

Οἱ ἐν Νικομηδείᾳ

† Ὁ Νικομηδείας Φιλόθεος, Κωνστ. Σταυρίδης ἀρχιμανδρίτης, Ἀθανάσιος ἱεροδ. Σ. Τζελέπης 2, Σωτ. Θ. Κυριακίδης, Ἀδελφοὶ Ι. Κάλφα, Ν. Σουρλάγκας 5, Ἀριστείδης Ν. Ἀγγελῆ 3, Φ. Στεριάδης, Ε. Π. Βουσβούνης, Ἡρῆκλῆς Κυριακίδης, Δ. Βουραζάνης ἱατρός, Paul A Marengo 5, Ν. J. Cainadan 2, Π. Π. Γράτζιος, Ἀπόστολος Καραμβάλης, Ζαχ. Μ. Αἰκατερίνης, Ε. Μ. Ἐμμανουήλ, Περικλῆς Πατρίκιος, Σταῦρος Τσιτσεκλόγλους ἱεροψάλτης.

Οἱ ἐν Ἀδᾶ Παζάρ

Ὁ μουσικοδιδάσκαλος Ἀλέξανδρος Βυζάντιος 2, Οἰκονόμος Παπᾶ Ἰωάννης, Δαμικνὸς Βυτινίδης, ἱερομόναχος, Κ. Σωτηριάδης, Ἀνανίας Κιρίτσογλους, Β. Κανταρτζῆς, Ι. Ἀβραμίδης. Ι. Ἰακωβίδης, Δημοσθένης Βυζάντιος, ἱεροψάλτης, Γ. Χαραλαμπίδης, Γ. Α. Ξενιάδης, Α. Κιλίτσογλους, Ι. Θεοδωρίδης, Α. Ἰωαννίδης, Π. Κραμβῆς, ἱεροψάλτης, Δημ. Σκουταρόπουλος.

Οἱ ἐν Ἀμισῷ.

Πρόδρομος Ἰωαννίδης, α' ψάλτης, Ἀγ. Τριάδος, Παντελῆς Γεωργιάδης, ἱεροψάλτης, Ἀριστείδης Ἀντωνιάδης, Ἰωάννης Δεληγιαννίδης, ἱεροψάλτης, Δωρόθεος Παπαδόπουλος, Θεόφιλος Μ. Παναγιωτίδης, ἱεροψάλτης, Θεόδωρος Ἀντώνογλους, Σωκράτης Χ. Φιλιππίδης α' ψάλτης Πάφρας, Χαρ. Δ. Χρυσόστομίδης.

Οἱ ἐν τῇ Μονῇ τοῦ Λειμῶνος (νήσου Λέσβου)

Ἰερὰ Μονὴ τοῦ Λειμῶνος 2, Ἀνθίμος, Ἡγούμενος, Γρηγόριος Πρωτοσύγγελος, Στέφανος, Ἀρχιμανδρ. Σωφρόνιος, προηγούμενος, Παῦλος, σύγγελος, Πολύκαρπος, ἱερομόναχος, Χρυσόστομος, ἱεροδιάκονος, Γεννάδιος, ἱεροδιάκ., Μάξιμος, μοναχός.

Οἱ ἐν Ἀγ. Παρασκευῇ (νήσου Λέσβου)

† Ὁ Μηθύμνης Στέφανος 5, ἡ ἱερὰ Ἐκκλησίᾳ τῶν παμμεγίστων Ταξιάρχων 5, Χαρ. Ι. Μιχαήλαρος 4, Φώτιος Κ. Πατλάκας, ἱεροψ., Παπᾶ Χαραλάμπος, Παπᾶ Σταῦρος, Παπᾶ Ἰωάννης, Παναγιώτης Π. Νικολάου, Προκόπιος Σαραγᾶ, Χαρ. Κασάκος, Ἀνδρέας Π. Χ' Δούκα, Θεόφραστος Χ. Χατζηκομῆς ἱατρός, Στέφανος Κοπτερός, Ἰωάννης Εὐστρατίου, μουσικὸς, Νικόλαος Ζαρμπίνιος, Γ. Χ' Δούκας, Εὐστρ. Ι. Μιχαήλαρος 2, Γεώργιος Π. Πλάτων, Γεώργιος Γρημάνης, Σωκράτης Ζαρμπίνιος, Μιχ. Τζάννος, Χαράλ. Π. Χαραλάμπος, Στυλ. Κυδωνιάτης, Παναγ. Τσιμπουκέλης, Γεώρ. Σεβδαλῆς, Τιμολέων Τσοχατζῆς, Μιλτ. Πλάτων, Παρασκευᾶς Μητσόπουλος.

Χρήστος Παρασκευαΐδης, Εὐστρ. Κηπουτσέλης, Παν. Παπα-

νέλλης, Παρασκευᾶς Ι. Παλαιολόγος, Παν. Παπάνης, Γ. Δ. Χ΄
Παρασκευᾶς, Θεμ. Ν. Κουλμπνδᾶς, ἱατρος, Παν. Μπεχλιβανδᾶς.

Οἱ ἐν Μανδραμάδῳ (Λέσβου)

Παπᾶ Ραφαήλ, Νικ. Χ. Γεωργίου, Παπᾶ Νικόλαος Καραν-
τώνη, Εὐστράτιος Παπᾶ Γιαννίκου, Γιαννίκος Χ. Εὐστρατίου,
Παπᾶ Συμεών.

Οἱ ἐν Ἀγιάσῳ (Λέσβου)

Κομνημὸς Ἀμανίτης Ε. Σ. Εὐαγγελινοῦ, Ἰωάννης Ἰακωβί-
δης, Γ. Κωστέλης, Δημ. Ἀλτημπαρμάκης.

Οἱ ἐν Καλλονῇ (Λέσβου)

Νεόφυτος Βαρδαλάχος, Παναγ. Μακρῆς, Παν. Βαρβερί-
δης, Μιχαήλ Σακαλῆς.

Οἱ ἐν New Bedford (Massachusetts)

Ἑν. πολιτειῶν

Κυριακὸς Παλαιολόγος 2, Εὐστρ. Σαντορινιός, Ἀντ. Μιχαη-
λάρας, Ι. Μετζέλλος, Δημ. Μ. Ἀρμαμέντος ἐκ Σχιάθου, Γεώργ.
Μαλουκέλλης, Μιτυληναῖος, Εὐστρ. Κυριαζῆς ἐξ Ἀγ. Παρα-
σκευῆς, John L. Trait, Γ. Ι. Δουκαρέλλης Ν. Βογιατζῆς ἐξ
Ἀγ. Παρασκευῆς, Σωκρ. Παπαδόπουλος (Boston), Ἰωάννης
Γεωργίου ἐκ Κλομνηδᾶδου Λέσβου, Ξενοφῶν Δούκας ἐκ Καλ-
λονῆς Λέσβου, Γεώργιος Κωνσταντέλλης, Ἰωάννης Πατρώνης.

Οἱ ἐν Βραΐλα

Γ. Χαρακόπος Οἰκονόμος, Γεώργ. Βρετὸς ἱερεὺς, Ι. Κυριακὸς
διάκονος, Γεράσιμος Λουκᾶς α΄ ψάλτης, Ἀργύριος Σιμώτας

β΄. ψάλτης Κ. Δενδρινὸς 2. Κ. Λειβαδᾶς, Α. Ἀερίκος, Ἑλλην.
Ἐκκλησία Εὐαγγελισμὸς 4, Μ. Παπασταματίου, Ζ. Σκαπέρδης.

Οἱ ἐν Γαλαζίῳ

Νικ. Μ. Παπαδόπουλος Ρύσιος πρωτοψάλτης τῆς Ἑλλην.
Ἐκκλησίας Π. Μ. Γκορογιάννης ἱεροδιάκονος Γ. Γιαννίκης β΄.
ψάλτης αὐτοῦ. Ν. Εὐστρατιᾶδης ἱεροψάλτης ἐν Σουλινᾷ.

Οἱ ἐν Ἀθήναις

Θ. Χανιώτης ταμίας τῆς Τραπεζῆς Ἀθηνῶν 10, Διονύ-
σιος Σβορώνος, Οἰκονόμος, Χ. Γ. Ἀποστολόπουλος, Παναγιώτ.
Τζαννέας, Κωνστ. Βενιζέλος, Μακάριος Μυριανθεύς, Θεολόγος
Μακκάρωνας, Χ. Χατζόπουλος, Γεώρ. Ἀπέργης 2, Πρόδρομος
Ἀποστολίδης 2, Ἀθαν. Κακουλήθρας, Ἀρ. Μοναστηριώτης
(Κέρκυρα), Π. Πριονᾶς (Πάτραι), Φωκίων Βάμβας (Πειραιεύς),
Νικόλαος Παπαϊωάννου, Νικ. Κρητικός, Μιχ. Μελισσόπουλος,
Χρ. Βλάχος, Β. Παπούλιας, Δημ. Εὐαγγελίδης 2, Κωνσταν.
Ἠπιότης (Γέρα Μιτυλήνης).

Οἱ ἐν Σύρῳ

Ι. Ρενιέρης, οἰκονόμος, α΄ ψάλτης Κοιμήσεως.
Παρασκευᾶς Βρυωνίδης 2, Ἀναστ. Βουτσινᾶς, Θεόδ. Μανου-
δάκης, Παν. Σαλοῦρος, Σοφοκλῆς Ἀγαδάκης, Μάρκ. Φίτρας.

Οἱ ἐν Κιάτῳ (Κορινθίας)

Ἄνδρ. Σπυρόπουλος α΄ ψάλτης, Ἀναστ. Κασκαρέλης, ἔμπο-
ρος, Δημ. Σπυρόπουλος, δημοδιδ. Θεοχ. Γλαστρεῆς, δημοδιδ.

Κωνστ. Σκορδας, δημοδιδ., Σωτήριος Τσέλιος, δικαστ. κλητήρ,
Κωνστ. Παπαδημητρίου, μουσικός.

Οἱ ἐν Κοκκωνίῳ (Κορινθίας)

Ἄγγελ. Παπαγγελοπούλος, δημοδ., Ἀνδρέας Μπουσιάκος,
μουσικός.

Οἱ ἐν Δημηνιῷ (Κορινθίας)

Ἰωάννης Παπαδόπουλος, μουσικός, Γεώργιος Παπαϊωάννου,
κτηματίας, Ἡλίας Κοντογιάννης, μουσικός (Μοῦλκι).

«ΦΟΡΜΙΓΕ»
ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΣ ΜΟΥΣΙΚΗ ΕΦΗΜΕΡΙΣ
ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΜΕΝΗ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΗ ΠΡΟ ΔΙΕΤΙΑΣ ΤΑΚΤΙΚΩΣ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΜΕΤΑ 12 ΜΗΝΙΑΙΩΝ ΜΟΥΣΙΚΩΝ ΤΕΥΧΩΝ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΚΑΙ ΣΥΝΤΑΚΤΗΣ
ΙΩΑΝΝΗΣ Θ. ΤΣΩΚΛΗΣ

ΣΥΝΕΡΓΑΤΑΙ

οί διαπρεπέστεροι τῶν ἐν Ἀνατολῇ μουσικολόγων

ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΕΤΗΣΙΑ ΠΡΟΗΛΩΡΤΕΑ

5 δραχμας ἐν Ἑλλάδι. — Ἐν τῷ Ἐξωτερικῷ φρ. γρ. 5

ΓΡΑΦΕΙΟΝ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

32 — Ὅδῳ Πραξιτέλους — 32

Ἡ «Φόρμιγξ» δημοσιεύουσα φιλολογικὰς ἱστορικὰς καὶ τεχνικὰς ἐν γένει περὶ ἐκκλησιάζουσας καὶ δημώδους μουσικῆς πραγματείας θεωρεῖται τὸ ἀπαραίτητον ἐγκύλιον παντὸς μουσικοῦ καὶ φιλομουσοῦ, δι' ὃ καὶ ἀπέκτησεν αὕτη τὴν εὐνοίαν τῶν σεπτῶν Πατριάρχων.

ΤΙΜΑΤΑΙ

Ἐν Τουρκίᾳ γρ. ἀργ. 6. Ἢ Ἐν Ἑλλάδι δι. 2.